

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

3.1 ที่ตั้งและเขตการปกครอง

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ $6^{\circ} 28' - 7^{\circ} 56'$ เหนือ และเส้นแวงที่ $99^{\circ} 46' - 100^{\circ} 38'$ ตะวันออก ตั้งอยู่บริเวณใต้สุดของประเทศไทย ใกล้พรมแดนไทยมาเลเซีย มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ กำหนดขอบเขตตามแนวเนินเขาสันปันน้ำลุ่มน้ำทะเลน้อยกับกลุ่มน้ำปากพนัง ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช เส้นแบ่งเขตนี้ยาวตั้งแต่เทือกเขาบรรทัดไปจนถึงฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย เป็นระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 64 กิโลเมตร

ทิศใต้ กำหนดขอบเขตตามแนวพรมแดนไทย-มาเลเซีย มีความยาวประมาณ 70 กิโลเมตร ส่วนทิศตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นกำหนดขอบเขตโดยสันปันน้ำ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอสะเดา ยาวเรื่อยไปจนถึงเขารูปช้าง ในเขตอำเภอเมืองสงขลา เป็นระยะทางทั้งหมด 84 กิโลเมตร

ทิศตะวันออก จดอ่าวไทย เป็นแนวเขตซึ่งมีความยาวทั้งหมดประมาณ 90 กิโลเมตร

ทิศตะวันตก กำหนดขอบเขตตามแนวสันปันน้ำของเทือกเขาบรรทัด ตั้งแต่ตอนเหนือของจังหวัดพัทลุง ลงไปทางใต้จนถึงเขตแดนไทย-มาเลเซีย บริเวณอำเภอสะเดา มีความยาวประมาณ 150 กิโลเมตร

ขนาดพื้นที่

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่มีพื้นที่ทั้งหมด 8,008 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,005,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่เขตการปกครองทั้งหมดของจังหวัดพัทลุง คิดเป็นพื้นที่ 46% ของพื้นที่ทั้งหมด ครอบคลุมพื้นที่ 7 อำเภอของจังหวัดสงขลา คิดเป็นพื้นที่ 51% ของพื้นที่ทั้งหมด และอีก 3% เป็นพื้นที่บางตำบลของอำเภอชะอวด และอำเภอห้วยไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ลุ่มน้ำ ที่เป็นดินประมาณ 6,999 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 87% ของพื้นที่ทั้งหมด และอีก 1,009 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 13% เป็นพื้นที่ทะเลสาบ

ตารางที่ 3.1 แสดงพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

จังหวัด	พื้นที่ทะเลสาบ		พื้นที่ลุ่มน้ำ			
	ตร.กม.	ร้อยละของทั้งหมด	พื้นที่ดิน		รวมทั้งหมด	
			ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ
นครศรีธรรมราช	0	0	274	4.1	274	3.5
พัทลุง	426	50.5	2,883	42.7	3,309	42.4
สงขลา	625	59.5	3,589	53.2	4,214	54.1
รวม	1,051	100.0	6,746	100.0	7,797	100.0

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

เขตการปกครอง

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตั้งอยู่ในเขตการปกครอง 3 จังหวัดคือ

1. จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 6 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 78 ตำบล 3 เทศบาล 10 สุขาภิบาล
2. จังหวัดพัทลุง อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด ประกอบด้วย 5 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 54 ตำบล 1 เทศบาล 6 สุขาภิบาล

ตารางที่ 3.2 แสดงการปกครองท้องถิ่นระดับเทศบาลและสุขาภิบาลในพื้นที่ลุ่มน้ำ

จังหวัด	อำเภอ	เทศบาล	สุขาภิบาล
สงขลา	เมือง	เมืองสงขลา	-
	หาดใหญ่	เมืองหาดใหญ่	พะตง บ้านพรุ
	รัตภูมิ	-	นาสีทอง ควนเนียง กำแพงเพชร
	สะเดา	สะเดา	ป่าดงเขฮาร์ ปริก พังลา
	สทิงพระ	-	สทิงพระ
	ระโนด	-	ระโนด
พัทลุง	เมือง	เมืองพัทลุง	-
	ควนขนุน	-	ควนขนุน มะกอกเหนือ
	เขาชัยสน	-	เขาชัยสน ท่ามะเตี๋ย
	ปากพูน	-	ปากพูน
	กิ่ง อ.ตะโหมด	-	แม่ขรี
รวม		4 เทศบาล	16 สุขาภิบาล

ที่มา : กองทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วยบางส่วนของตำบลขอนแก่น ตำบล
เครีง อำเภอชะอวด และบางส่วนของตำบลควนชะลิก ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร

รายละเอียดการแบ่งเขตการปกครองระดับอำเภอและตำบลแสดงไว้แล้วในแผนที่

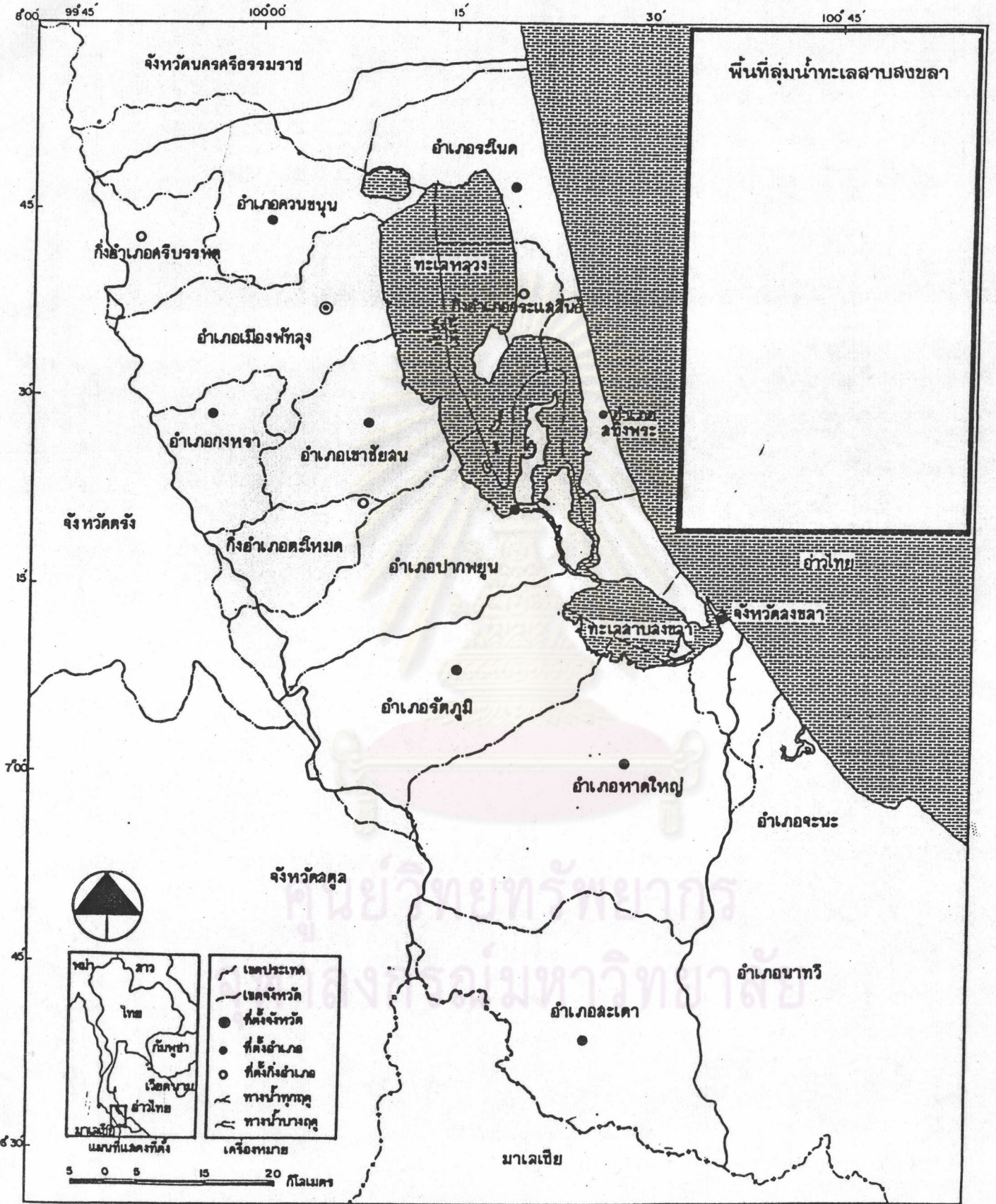
3.1 และ 3.2 ส่วนการปกครองท้องถิ่นระดับเทศบาลและสุขาภิบาลมีดังนี้

3.2 ประวัติคำศัพท์

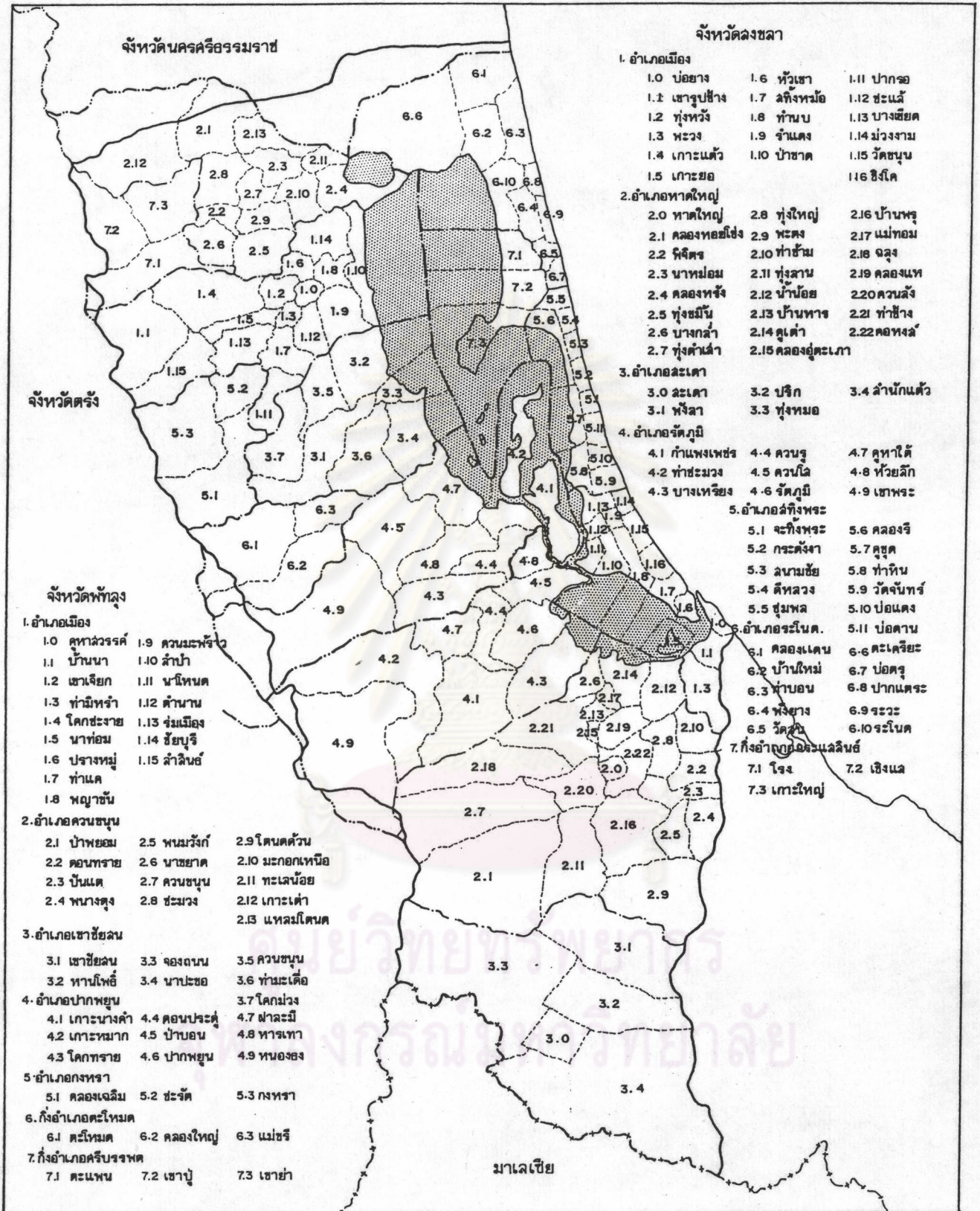
3.2.1 เมืองสงขลา

พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นดินแดนที่ตั้งถิ่นฐานมนุษย์มานานร่วมพันปี โดยเฉพาะพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกของทะเลสาบ ในอดีตเคยเป็นเมืองท่าที่สำคัญทางฝั่งตะวันออกของแหลมทอง ปรากฏหลักฐานทั้งที่เป็นโบราณสถานโบราณวัตถุ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้ชนปัจจุบันได้ศึกษาค้นคว้ามากมาย เมืองสงขลาในสมัยนั้นตั้งอยู่บริเวณท้องที่อำเภอสทิงพระ ปัจจุบัน ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง จากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 1893 ว่า สงขลาเป็นประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ต่อมาสมัย พ.ศ. 2223 รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ส่งกองทัพมาปราบเมืองสงขลา ได้ บ้านเมืองถูกเผาพินาศในการสงครามคราวนั้น

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้โปรดเกล้าให้ชาวอิสลาม ชื่อ ลูโลมาน เป็นเจ้าเมือง ซึ่งเห็นว่าจะบูรณะเมืองให้คืนสภาพเดิมได้ยาก จึงสร้างเมืองใหม่ ณ บริเวณเชิงเขาแดง แต่เจ้าเมืองคนต่อมาได้ย้ายไปสร้างเมืองใหม่ที่เชิงเขาชัยบุรี หรือเขาเมือง ในท้องที่ตำบลชัยบุรี อำเภอเมืองพัทลุงปัจจุบัน เนื่องจากเห็นว่าตัวเมืองที่เขาแดงอยู่ชายทะเลใหญ่ มีกำลังรักษาเมืองไม่พอหากมีข้าศึกรุกราน ส่วนเมืองที่เชิงเขาแดงปรากฏต่อมาว่า พระยาริเชียรสรี เป็นต้นตระกูล "ณ สงขลา" ก็ได้รับพระราชทานจากพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2379 ให้เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา และได้มีการย้ายเมืองมาสร้างทางฝั่งตะวันออกของหัวเขาแดง คือ เขตเทศบาลเมืองสงขลา ปัจจุบัน (การท้องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2524 บทที่ 3 : 147 อ้างจาก คณะกรรมการจัดทำหนังสือคู่มือครูจังหวัดสงขลา 2520)

แผนที่ 3.1 แสดงการแบ่งเขตการปกครองระดับอำเภอ
 แนวทางพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและ
 โดย นายแคล้ว ทองสม นิสิตแห่งเมืองมหาปณิทัต สาขาการวางแผนภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 3.2 แสดงการแบ่งเขตการปกครองระดับตำบล
แนวทางพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
 โดย นายแคล้ว ทองสม นิสิตผังเมืองมหบัณฑิต สาขาการวางแผนภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อเมืองสงขลา ได้ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.1893

จากบันทึกของพ่อค้าชาวฮอลันดา ที่เข้ามาติดต่อค้าขายในกรุงศรีอยุธยา เรียกเมืองสงขลา ว่า "แฉงกอรา" แต่ในหนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม ของนาย นิโกลาส์ แพร่แวลส์ เรียกชื่อเมืองสงขลาว่า "เมืองสิงขร" ซึ่งทำให้มีการสันนิษฐาน ว่าที่มาของชื่อเมืองสงขลานั้น มีสองแนวด้วยกันคือ แนวแรก คือชื่อสงขลาเพี้ยนมาจากชื่อ "สิงหลา" หรือ "แฉงโกรา" ซึ่งมีความหมายว่า "เมืองสิงห์" แนวที่สอง เพี้ยนมาจากชื่อ "สิงขร" หรือ "ลียง" ซึ่งแปลว่า "ภูเขา" แนวทั้งสองมีเหตุผลเชื่อถือได้พอ ๆ กัน แนวแรก อ้างว่า ที่บริเวณปากน้ำทะเลสาบสงขลา มีเกาะ 2 เกาะ คือ เกาะหนู และเกาะแมว เมื่อมองจากทะเลด้านนอก จะเห็นเป็นรูปสิงห์สองตัวหมอบอยู่ จึงเรียกเมืองสงขลาว่า เมืองสิงห์ แนวที่สองก็อ้างว่า เมืองสงขลา มีภูเขามากเพราะตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาแดง และในสมัยหลัง มีการพระราชทานนามเจ้าเมืองสงขลาว่า "วิเชียรคีรี" เมืองสงขลาจึงน่าจะมาจากชื่อ "สิงขร" หรือ "ลียง" (สำนักงานจังหวัดสงขลา 2525 : บทนำ)

3.2.2 เมืองพัทลุง

จากประวัติศาสตร์ของเมืองสงขลาระบุว่า เมืองสงขลาได้ย้ายจาก หัวเขาแดงมาตั้งที่เขาย้อยบุรี หรือเขาเมือง เพื่อสะดวกในการป้องกันเมืองจากการโจมตี ของข้าศึกทางเรือ จากประวัติศาสตร์ของเมืองพัทลุงก็ระบุว่า เมืองพัทลุง เดิมก็ตั้งอยู่ที่หัวเขาแดงเช่นเดียวกับเมืองสงขลา แสดงว่าการย้ายเมืองสงขลาครั้งนั้นเป็นจุดกำเนิดเมืองพัทลุง เพราะเมืองที่หัวเขาแดงเดิมในระยะต่อมาก็เจริญรุ่งเรืองมาเป็นเมืองสงขลาปัจจุบัน การสร้างเมืองที่เขาย้อยบุรี หรือเขาเมือง ไม่พบหลักฐานว่าสร้างเมืองได้สำเร็จ เพียงแค่พบทรัพย์สินพวกถ้วยชามซึ่งเก็บไว้ในถ้ำเท่านั้น หลังจากนั้นก็ไม่พบหลักฐานว่าเมืองพัทลุงย้ายไปอยู่ที่ใด แต่สันนิษฐานว่าย้ายมาอยู่ที่บ้านบางแก้ว เขตท้องที่อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ปัจจุบัน เพราะมีตำบลหนึ่งชื่อ โคนเมือง และอยู่ใกล้ ๆ กับพระธาตุด่างแก้ว ซึ่งสร้างขึ้นสมัยเดียวกับกระษัตริย์นครศรีธรรมราช และเชื่อว่า เป็นที่ประดิษฐานพระสำริดธาตุของพระพุทธเจ้า ซึ่งอันเชิญมาจากลังกา (อดิศักดิ์ ทองบุญ 2518 : 16)

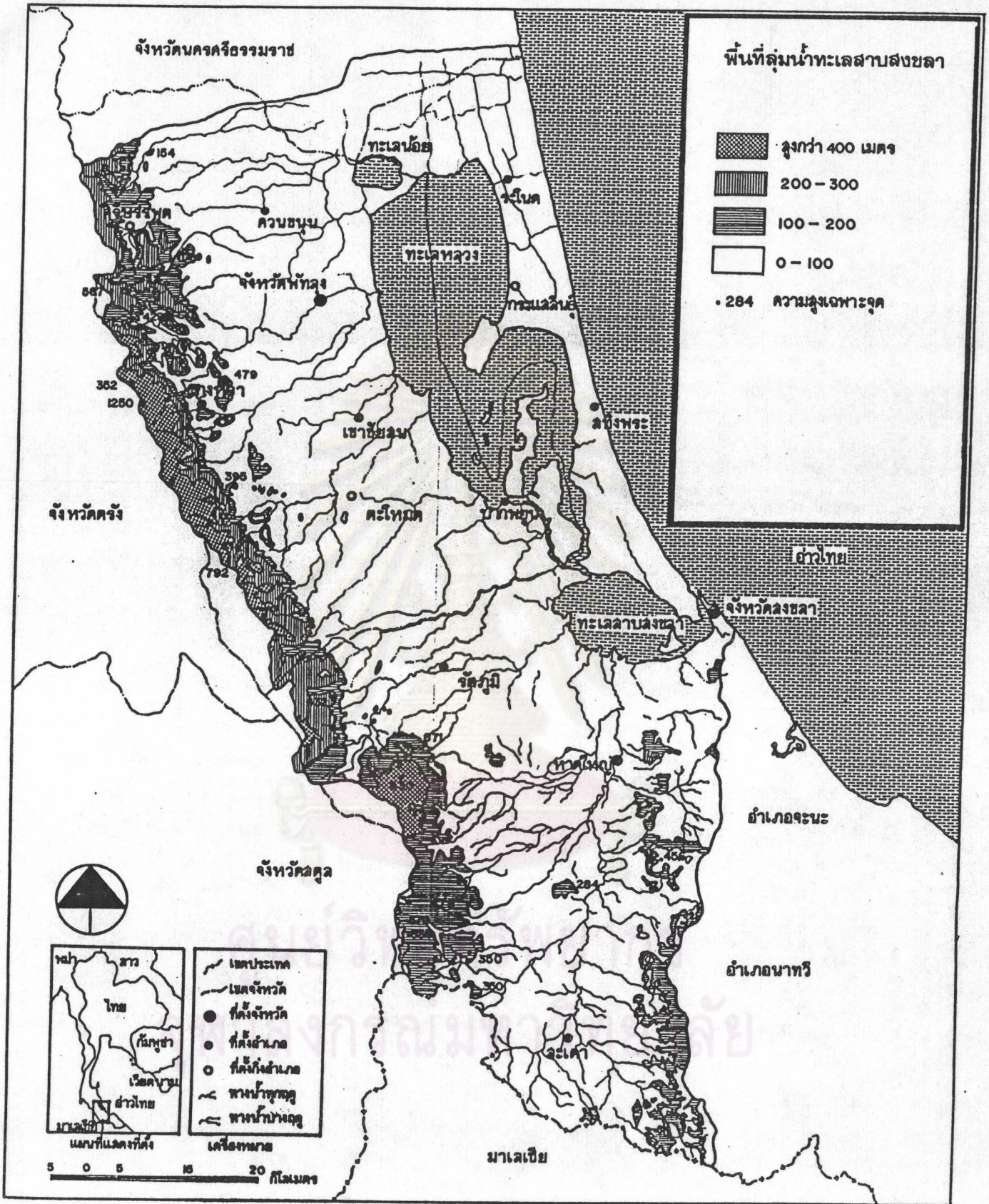
นอกจากนี้ข้อสันนิษฐานอีกหลายอย่างที่ทำให้เชื่อว่า พัทลุง เป็นเมืองที่มีความเจริญมั่นคงมาแต่เก่าก่อน เช่น ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น สมเด็จพระรามาธิบดีได้อพยพผู้คนจาก เชียงใหม่มาไว้ที่พัทลุง ในสมัยอยุธยาตอนปลาย เมืองพัทลุงได้ย้ายไปตั้งที่ท่าเสม็ด ซึ่งปัจจุบันอยู่ในอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และย้ายอีกครั้งหนึ่งมาตั้งที่ตำบลควนมะพร้าว ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมือง ในปัจจุบัน และต่อมาในรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้โปรดฯ ให้ยกเมืองพัทลุงขึ้นตรงต่อสมเด็จพระกลาโหม และย้ายเมืองมาตั้งที่ปากน้ำลำปำ จนกระทั่ง พ.ศ. 2467 จึงย้ายที่ตั้งอีกครั้งหนึ่งมาตั้งที่หน้าเขาหัวแตก ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานจังหวัดพัทลุง 2524 : 3)

ทะเลสาบสงขลาได้ใช้ประโยชน์ทางด้านคมนาคมเป็นหลักรมาในอดีต เนื่องจากเมืองต่าง ๆ ตั้งอยู่ริมทะเลสาบ และการคมนาคมทางรถยนต์และทางรถไฟไม่มี โดยเฉพาะเมืองปากพูน ซึ่งเคยเป็นเมืองท่าที่สำคัญในอดีต เรือที่ผ่านทะเลสาบสงขลาจะต้องแวะจอดที่ปากพูนทุกลำ ทำให้เศรษฐกิจของเมืองนี้ดีมากในอดีต แต่ปัจจุบันตั้งแต่มีถนนสายตะวันออกเสียบ่อวไทย ทำให้อำเภอระโนด ลี้ชิงพระ ติดต่อกับสงขลาได้สะดวกขึ้น การเดินเรือโดยสารในทะเลสาบจึงเลิกไป เมืองปากพูนได้รับผลกระทบจากการสร้างทางสายนี้มาก และสภาพเมืองปากพูนก็ไม่เป็นทางผ่านทั้งทางรถไฟและรถยนต์ จึงทำให้เสียเปรียบเมืองอื่น ๆ มาก ส่วนเมืองที่ได้ประโยชน์อย่างมากจากโครงข่ายคมนาคม คือ เมืองหาดใหญ่ เพราะเป็นศูนย์กลางทั้งทางรถไฟ รถยนต์ และทางอากาศ การใช้ทรัพยากรทะเลสาบในปัจจุบัน จึงควรเน้นด้านการประมงและการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

3.3 ลักษณะธรรมชาติ

3.3.1 ลักษณะภูมิประเทศ

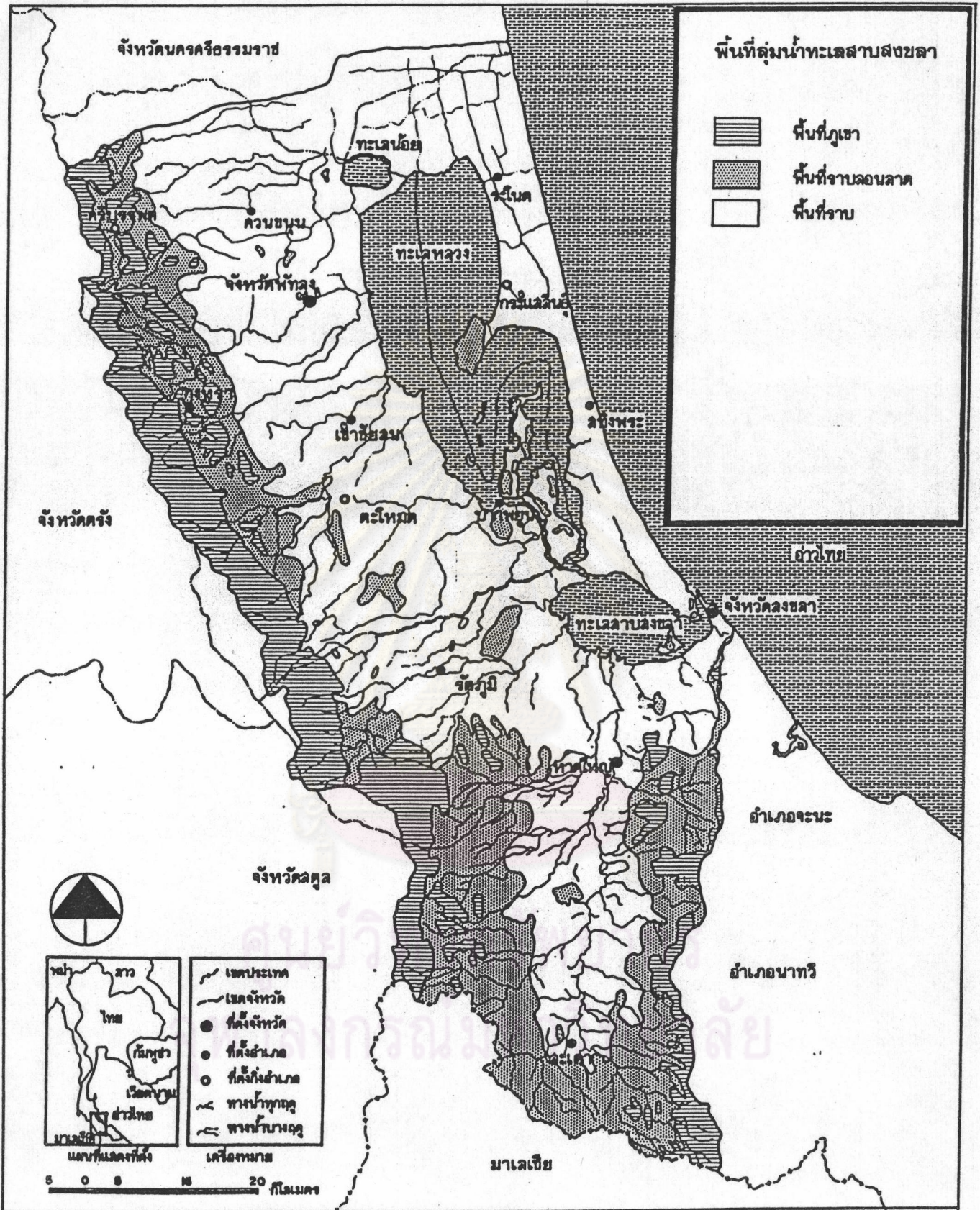
ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา นอกจากตัวทะเลสาบซึ่งเป็นแหล่งน้ำใหญ่แล้ว ยังมีส่วนที่เป็นพื้นดิน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ พื้นที่ภูเขา พื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด (Rolling plain) และพื้นที่ราบ (Plain) แผนที่ 3.3 และ 3.4 แสดงขึ้นความสูง และลักษณะของพื้นผิวแต่ละประเภท

แผนที่ 3.3 ลักษณะ HYPOMETRY

แนวทางการพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

โดย นายแคล้ว ทองสม นิสิตหังเมืองมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 3.4 แสดงลักษณะภูมิประเทศ

แนวทางการพัฒนาทางทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

โดย นายแคล้ว ทองสม นิสิตผังเมืองมหาวิทยาลัย สาขาการวางแผนภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) พื้นที่ภูเขา (Hill) พื้นที่ภูเขาเป็นส่วนสำคัญของทะเลสาบ

เนื่องจากเป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำต่าง ๆ ที่ไหลลงสู่ทะเลสาบ มีอยู่ 2 บริเวณ คือ ทางด้านตะวันตกและทางใต้ โดยเฉพาะทางตะวันตก ได้แก่ บริเวณเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นแนวยาวแบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำด้านนี้ตั้งแต่เหนือจรดใต้ นอกจากนั้นยังเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างจังหวัดสงขลา กับสตูล และพาดลงกับตรังด้วย ลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาที่ผิวยอดเขาสูง ๆ ต่ำ ๆ ความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 770 เมตร ยอดที่สูงที่สุดได้แก่ เขาร้อน อยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ซึ่งสูงถึง 1,350 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ลักษณะของเทือกเขาบรรทัดนี้พื้นที่จะลาดลงไปทางตะวันออกลงสู่ทะเลสาบ ในอัตราความลาดชันประมาณ 25-30% และเป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำหลายสาย เช่น คลองรัตนภูมิ คลองท่าแค และคลองตลิ่งชัน เป็นต้น

ส่วนตอนใต้ของพื้นที่ลุ่มน้ำนั้น มีพื้นที่ภูเขาด้านตะวันออก เสียงใต้ของจังหวัดสงขลาซึ่งเป็นทิวเขาที่แบ่งเขตระหว่างอำเภอสะเดา หาดใหญ่ และอำเภอเมืองกับอำเภอจะนะ และนาทวี ภูเขาบริเวณนี้มีความสูงน้อยกว่าภูเขาด้านตะวันตก โดยมีความสูงเฉลี่ยประมาณ 520 เมตร และยอดสูงสุดได้แก่ ควนลี้สูง ซึ่งสูงประมาณ 788 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง

พื้นที่ภูเขาทั้งสองบริเวณดังกล่าวข้างต้น มีพื้นที่รวมกันประมาณ 1,046 กม.² หรือ 13.06% ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด

(2) พื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด (Rolling plain) พื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด

เป็นส่วนที่อยู่ถัดจากภูเขาหรือพื้นที่เชิงเขา ลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเขาเตี้ย ๆ สลับด้วยที่ราบซึ่งมีความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 150 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง และความลาดชันประมาณ 5-10%

พื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดในเขตลุ่มน้ำแบ่งออกได้เป็น 2 บริเวณ คือ ในเขตจังหวัดพัทลุง มีตั้งแต่ตอนเหนือสุดของพื้นที่ลุ่มน้ำจนกระทั่งถึงเส้นแบ่งเขตจังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลา ซึ่งมีความยาวประมาณ 75 กิโลเมตร และพื้นที่ 480 กม.² หรือ 30% ของพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดทั้งหมด ส่วนอีกบริเวณหนึ่งอยู่ในเขตจังหวัดสงขลา มีด้านตะวันตกและตะวันออก ซึ่งต่อจากเขตภูเขาเช่นเดียวกันและบริเวณชายแดนไทยมาเลเซีย

ซึ่งในเขตนี้มีพื้นที่ 1,123 กม.² หรือ 70% ของพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดทั้งหมด รวมทั้งพื้นที่ทั้งสอง
สองบริเวณดังกล่าวแล้วประมาณ 1,604 กม.² หรือ 20.04% ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด

(3) พื้นที่ราบ (Plain) พื้นที่ราบในบริเวณลุ่มน้ำทั้งหมดโดยรอบทะเล
สาบสงขลา มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 4,349 กม.² หรือ 54.31% ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด แบ่ง
ออกได้เป็น 2 บริเวณด้วยกันคือ บริเวณที่หนึ่งทางตะวันตกและทางใต้ของทะเลสาบ มีพื้นที่
ประมาณ 3,040 กม.² หรือ ประมาณ 70% ของพื้นที่ราบที่มีอยู่ เป็นพื้นที่ราบที่ติดกับพื้นที่ภูเขา
จึงมีเนินเขาปะปนอยู่ด้วย พื้นที่ราบบริเวณนี้มีความสูงเฉลี่ยประมาณ 6-7 เมตร จากระดับ
น้ำทะเลปานกลาง และมีความลาดชันประมาณ 2-5% และอีกบริเวณหนึ่งได้แก่ ด่านเหนือ
และตะวันออกของทะเลสาบ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1,309 กม.² หรือ 30% ของที่ราบทั้งหมด
อยู่ในเขตอำเภอชะอวด อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอรโนด อำเภอสังขละบุรี
และอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พื้นที่ราบส่วนนี้มีความสูงประมาณ 2 เมตร จากระดับ
น้ำทะเลปานกลาง เนื่องจากเป็นที่ราบลุ่มที่เหมาะสมแก่การกสิกรรม ประชากรส่วนใหญ่ใน
พื้นที่ลุ่มน้ำจึงอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดในบริเวณนี้

3.3.2 ลักษณะทางธรณีวิทยา

3.3.2.1 ลักษณะของหิน ลักษณะของหินในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ

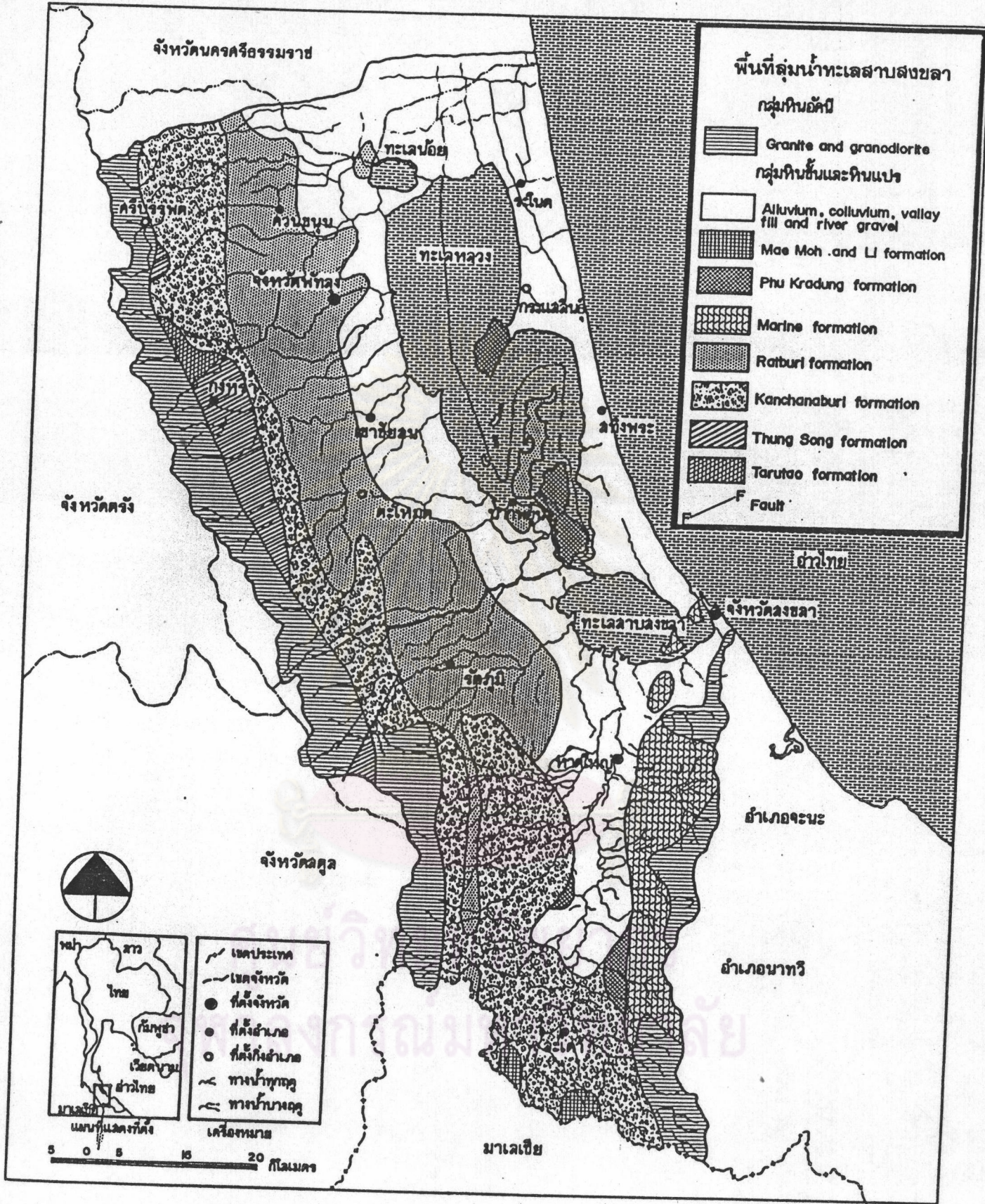
ประกอบด้วยหิน 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังแสดงในแผนที่ 3.5 กล่าวคือ

1) กลุ่มหินอัคนี (Igneous rock) ได้แก่ หิน granite
และ granodiorite อันเป็นหินในยุค Cretaceous มีอายุประมาณ 70 ล้านปี หินกลุ่มนี้
ปรากฏอยู่ทางด้านตะวันตกและตะวันออกเฉียงใต้ของลุ่มน้ำบริเวณภูเขา ในระดับความสูง
ตั้งแต่ 250 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลางขึ้นไป

2) กลุ่มหินชั้นและหินแปร (Sedo, emtary and
Metamorphic rock) ประกอบด้วยหินหลายชุด (formation) ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) หินชุดทุ่งสง (Thung Song Formation)

เป็นหินปูนและมีหินดินดานคั่นอยู่เป็นช่วง ๆ จะพบหินชุดนี้เป็นแนวต่อกับหินอัคนีบริเวณอำเภอ
เมือง และอำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 3.5 ลักษณะทางธรณีวิทยา
แนวทางการพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
 โดย นายแคล้ว ทองสม นิสิตชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาการวางแผนภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(2) ดินชุดกาญจนบุรี (Kanchanaburi Formation)

ดินชุดนี้มีหินทราย หินดินดานปนทราย และมีหินปูนคั่นเป็นตอน ๆ พบอยู่ในระดับความสูงที่ต่ำกว่าดินชุดทุ่งสัง และเป็นแนวยาวตั้งแต่เหนือจรดใต้ บริเวณอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงลงมาจนถึงอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

(3) ดินชุดราชบุรี (Ratburi Formation) ลักษณะ

ของดินเป็นหินปูนลึกลับด้วยหินทราย พบอยู่ในบริเวณที่ต่อจากดินชุดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นแนวยาวตั้งแต่ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ลงมาจนถึงอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

(4) ดินชุด Marine (Marine Formation)

ลักษณะของดินประกอบด้วยหินทราย หินตะกอน หินดินดาน และมีหินปูนปะปนเป็นบางส่วน มีพบเป็นหย่อม ๆ บริเวณอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

(5) ดินชุดแม่เมาะและลี (Mae Moh and Li

Formation) เป็นหินที่เพ็งสบตัวกันแข็ง ประกอบด้วยหินทราย กรวด ดินมาร์ล ดินดานปนสารถ่านลิกไนท์ มีพบบริเวณภูเขาตื้นชายแดน

(6) ตะกอนทรายและกรวด ซึ่งเกิดจากการทับถม

ของทรายและกรวด เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ดินตะกอนใหม่ เกิดขึ้นในยุค Quaternary เมื่อประมาณ 1 ล้านปีมาแล้ว ลักษณะทางธรณีเช่นนี้จะปรากฏในบริเวณที่ราบรอบทะเลสาบ เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณ 40% ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด

3.3.2.2 โครงสร้างทางธรณี สภาพโครงสร้างทางธรณีในพื้นที่ลุ่มน้ำ

ทะเลสาบสงขลานั้น พบหินแกรนิตอยู่ในระดับความสูงที่สูงสุด ร่องลงไปเป็นหินทราย และในระดับต่ำลงนั้นเป็นหินปูน การวางตัวของหินแต่ละชนิดจะอยู่ในแนวเหนือ-ใต้

ส่วนรอยเลื่อน (Fault) ของพื้นที่ผิวนั้นมีอยู่ 3 แนว คือ ทางตะวันตกของพื้นที่ลุ่มน้ำในแถบเทือกเขาบรรทัด บริเวณอำเภอรัตภูมิ ต่อเนื่องกับอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา รอยเลื่อนนี้มีทิศทางอยู่ในแนวตะวันออก-เฉียงเหนือ-ตะวันตกเฉียงใต้ ความยาวประมาณ 7 และ 12 กม. รอยเลื่อนนี้มีในชุดหินแกรนิต และหินชั้นในชุดทุ่งสัง

(2) ดินชุดกาญจนบุรี (Kanchanaburi Formation)

ดินชุดนี้มีหินทราย หินดินดานปนทราย และมีหินปูนชั้นเป็นตอน ๆ พบอยู่ในระดับความสูงที่ต่ำกว่าดินชุดทุ่งส่ง และเป็นแนวยาวตั้งแต่เหนือจรดใต้ บริเวณอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงลงมาจนถึงอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

(3) ดินชุดราชบุรี (Ratburi Formation) ลักษณะ

ของหินเป็นหินปูนลึกลับด้วยหินทราย พบอยู่ในบริเวณที่ต่อจากดินชุดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นแนวยาวตั้งแต่ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ลงมาจนถึงอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

(4) ดินชุด Marine (Marine Formation)

ลักษณะของหินประกอบด้วยหินทราย หินตะกอน หินดินดาน และมีหินปูนปะปนเป็นบางส่วน มีพบเป็นหย่อม ๆ บริเวณอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

(5) ดินชุดแม่เมาะและลี (Mae Moh and Li

Formation) เป็นหินที่แข็งสับตัวกันแข็ง ประกอบด้วยหินทราย กรวด ดินมาร์ล ดินดานปนสารถ่านลิกไนท์ มีพบบริเวณภูเขาต้นชายแดน

(6) ตะกอนทรายและกรวด ซึ่งเกิดจากการทับถม

ของทรายและกรวด เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ดินตะกอนใหม่ เกิดขึ้นในยุค Quaternary เมื่อประมาณ 1 ล้านปีมาแล้ว ลักษณะทางธรณีเช่นนี้จะปรากฏในบริเวณที่ราบรอบทะเลสาบเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณ 40% ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด

3.3.2.2 โครงสร้างทางธรณี สภาพโครงสร้างทางธรณีในพื้นที่ลุ่มน้ำ

ทะเลสาบสงขลานั้น พบหินแกรนิตอยู่ในระดับความสูงที่สุด ร่องลงไปเป็นหินทราย และในระดับต่ำลงนั้นเป็นหินปูน การวางตัวของหินแต่ละชนิดจะอยู่ในแนวเหนือ-ใต้

ส่วนรอยเลื่อน (Fault) ของพื้นที่ผิวนั้นมีอยู่ 3 แนว คือ ทางตะวันตกของพื้นที่ลุ่มน้ำในแถบเทือกเขาบรรทัด บริเวณอำเภอรัตภูมิ ต่อเนื่องกับอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา รอยเลื่อนนี้มีทิศทางอยู่ในแนวตะวันออก-เฉียงเหนือ-ตะวันตกเฉียงใต้ ความยาวประมาณ 7 และ 12 กม. รอยเลื่อนนี้มีในชุดหินแกรนิต และหินชั้นในชุดทุ่งส่ง

เมื่อพิจารณาลักษณะโครงสร้างทางธรณีสัณฐานแล้วนี้ประกอบ
กับลักษณะทางกายภาพอื่น ๆ ของลุ่มน้ำ พอละสันนิษฐานได้ว่า ในอดีตทะเลสาบสงขลา มี
ลักษณะเป็นอ่าวมาก่อน แนวชายฝั่งตะวันออกของทะเลสาบในปัจจุบัน ในเขตอำเภอชะอวด
อำเภอควนขนุน อำเภอเมืองพัทลุง อำเภอรัตนภูมิ และอำเภอหาดใหญ่ ต่อมาบริเวณนี้ได้รับ
อิทธิพลของลมและน้ำที่มีการเปลี่ยนแปลงทิศทางการพัดพาและการไหล ทำให้มีการพัดพาเอา
ตะกอนมาทับถมกัน เกิดเป็นแนวสันทรายขึ้นปิดล้อมอ่าว แนวสันทรายที่เห็นชัดที่สุดในเขตอำเภอ
ชะอวด ด้านเหนือของทะเลสาบ และทอดแนวลงมาทางฝั่งตะวันออกปิดล้อมอ่าวทะเลเดิม จน
มีลักษณะดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

3.3.3 ลักษณะการระบายน้ำ

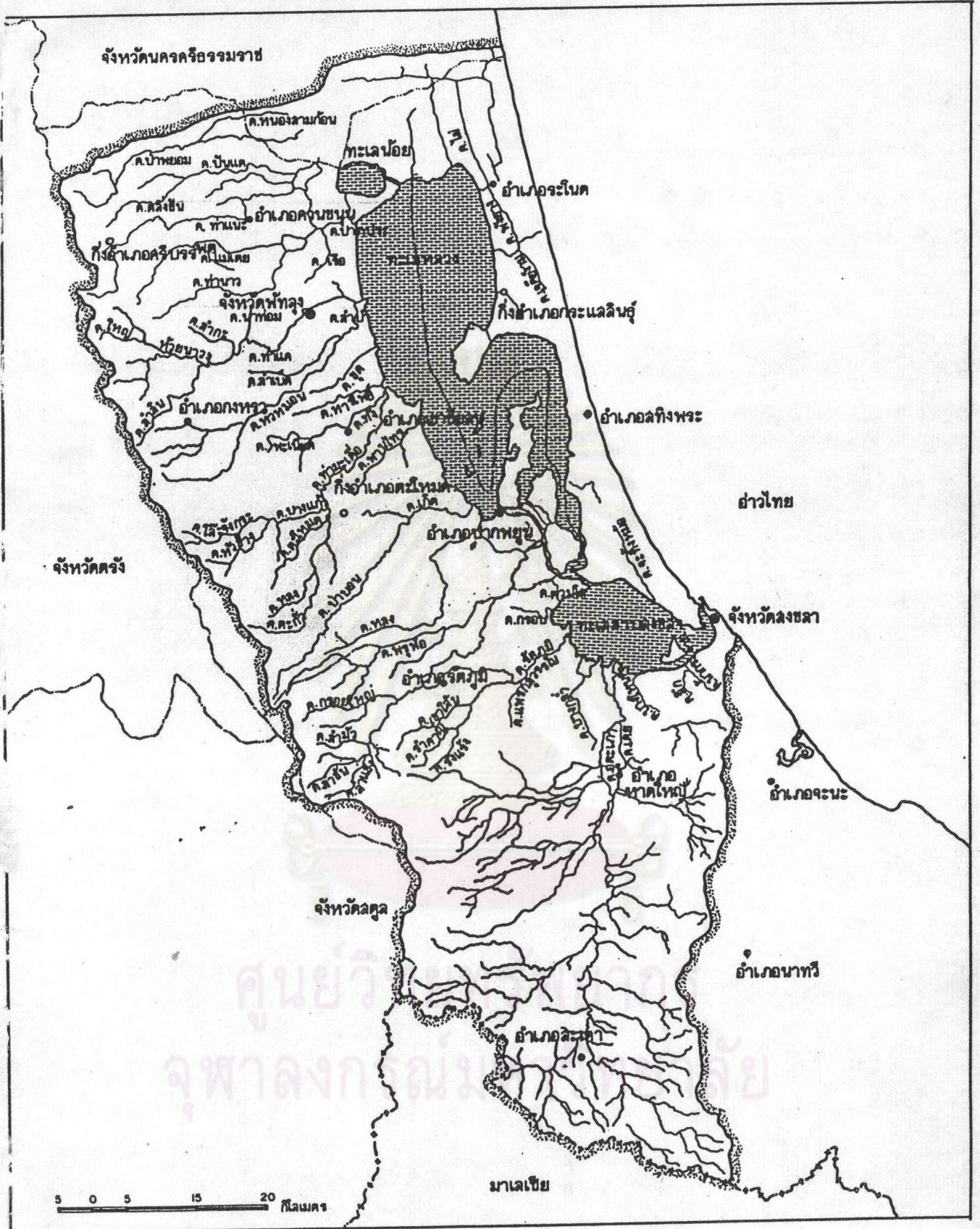
น้ำฝนทั้งหมดที่ตกลงมาในพื้นที่ลุ่มน้ำในที่สุดจะไหลตามลำน้ำสาขาต่าง ๆ
ลงสู่ทะเลสาบส่วนใหญ่ของลำน้ำจะไหลจากทิศตะวันตก สู่ทะเลสาบสงขลา

เมื่อพิจารณาโครงข่ายของลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ดังแสดงในรูปที่ 3.6 จะ
แบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำออกได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ ตามลักษณะการระบายน้ำลงสู่ทะเลสาบแต่ละส่วน
กล่าวคือ

1) พื้นที่ระบายน้ำของทะเลสาบตอนนอก พื้นที่ระบายน้ำส่วนนี้ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 4,244 กม.² หรือประมาณ 53% ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด ขอบเขตพื้นที่นี้อยู่
ในเขตอำเภอเมือง อำเภอหาดใหญ่ อำเภอสะเดา และอำเภอรัตนภูมิ ของจังหวัดสงขลา
ลำน้ำสายหลักที่สำคัญของพื้นที่ระบายน้ำส่วนนี้ได้แก่ คลองอู่ตะเภา และคลองรัตภูมิ

2) พื้นที่ระบายน้ำของทะเลสาบตอนใน พื้นที่ระบายน้ำส่วนนี้ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 3,283 กม.² หรือ 41% ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด ขอบเขตของพื้นที่นี้อยู่ใน
เขตจังหวัดพัทลุง ลำน้ำสายหลักที่สำคัญของพื้นที่ระบายน้ำส่วนนี้ ได้แก่ คลองพรหม คลอง
หลง คลองเกิด คลองมะเตือ คลองพะเนียด คลองหัวหมอน และคลองท่าแค

3) พื้นที่ระบายน้ำของทะเลน้อย พื้นที่ระบายน้ำส่วนนี้มีขนาดเพียง
481 กม.² หรือเพียง 6% ของพื้นที่ระบายน้ำทั้งหมด ขอบเขตของพื้นที่นี้ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง พื้นที่บางส่วนของอำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทร

แผนที่ 3.6 แสดงทางน้ำและพื้นที่ลุ่มน้ำ
 แนวทางพัฒนาทะเลสาบลงชลประทานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
 โดย นายแคว้ว ทองลม นิสิตผังเมืองมหาบัณฑิต วิชากรวางแผนภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จังหวัดนครศรีธรรมราช ลำน้ำสายหลักที่สำคัญได้แก่ คลองตลิ่งชัน และคลองป่าพยอม ซึ่งไม่ระบายน้ำลงทะเลน้อยโดยตรง แต่จะระบายลงป่าพรุเหนือทะเลน้อย ซึ่งในที่สุดจะไหลลงทะเลน้อย

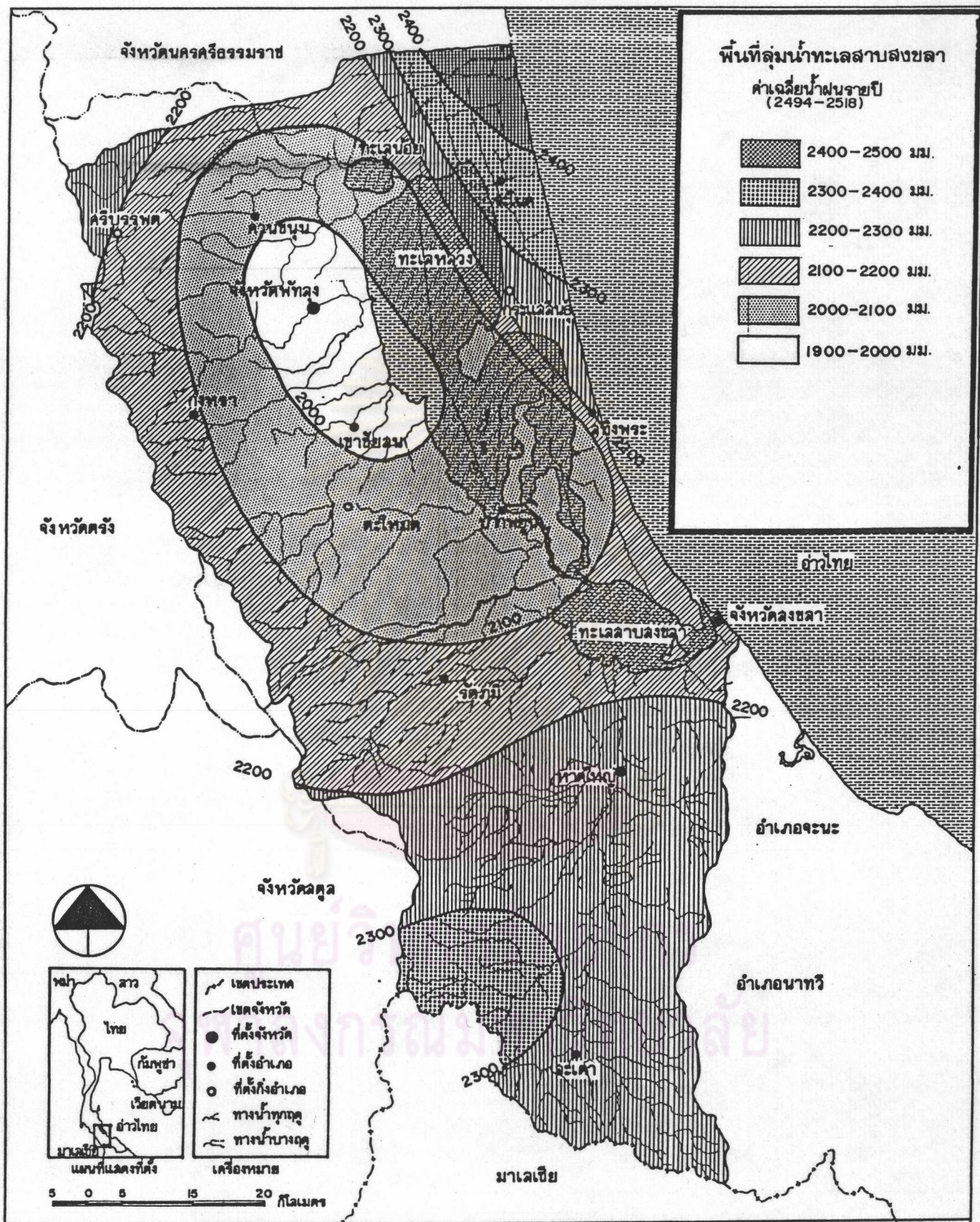
3.3.4 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของพื้นที่ลุ่มน้ำอยู่ภายใต้อิทธิพลของมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มรสุมตะวันออกเฉียงใต้ และมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ รายละเอียดทิศทางและช่วงเวลาของมรสุมทั้งสามได้เสนอไว้ในแผนที่รูป 2.7 อิทธิพลของมรสุมทั้งสามทำให้ลักษณะอากาศในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาคล้ายคลึงกับลักษณะอากาศของภาคใต้โดยทั่วไป กล่าวคือ แบ่งลักษณะอากาศตามฝนและอุณหภูมิได้เป็น 2 ฤดู คือ

- 1) ฤดูฝน อยู่ในระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงมกราคม แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงตุลาคม ซึ่งอยู่ในอิทธิพลของมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ส่วนช่วงที่สองระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงมกราคม อยู่ในอิทธิพลของมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นช่วงที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้รับฝนได้เต็มที่
- 2) ฤดูแล้ง อยู่ในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเมษายน ช่วงเวลานี้อยู่ในอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นลมร้อนที่พัดจากทะเลจีนใต้ ซึ่งทำให้อากาศในพื้นที่ลุ่มน้ำร้อนและชื้น

จากสถิติภูมิอากาศในรอบ 25 ปี ของสถานีตรวจอากาศสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง อาจสรุปลักษณะภูมิอากาศได้ดังต่อไปนี้

- 1) ปริมาณน้ำฝน ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 2,162.7 มม./ปี หรือประมาณ 180.20 มม./เดือน โดยช่วงแรกของฤดูฝน (เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม) ฝนตก 146.90 มม./เดือน และ ช่วงที่สอง 380.50 มม./เดือน ส่วนในฤดูแล้งนั้นปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 46.57 มม./เดือน เดือนพฤศจิกายน และกุมภาพันธ์ เป็นเดือนที่ฝนตกมากและน้อยที่สุดประมาณ 566.7 และ 38.6 มม.ตามลำดับ

แผนที่ 3.7 ลักษณะการกระจายตัวของฝน
แนวทางการพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
 โดย นายแคล้ว ทองสม นิสิตถังเมืองมหาวิทยาลัย สาขาภาควิชาวางแผนภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากแผนที่รูปที่ 2.9 แสดงถึงการกระจายของฝน (Isohyetal Line) ในพื้นที่ลุ่มน้ำ โดยฝนตกหนักทางตอนเหนือของพื้นที่ลุ่มน้ำ ในท้องที่อำเภอหัวไทร จังหวัด นครศรีธรรมราช และตอนใต้ในเขตอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ประมาณ 2,300-2,400 มม./ปี ส่วนตอนกลางของลุ่มน้ำบริเวณอำเภอสะกิงพระ จังหวัดสงขลา และอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ฝนตกน้อยประมาณ 2,000 มม./ปี เท่านั้น

2) อุณหภูมิอากาศ อุณหภูมิอากาศเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 27.4 °ซ. โดยทั่วไปอุณหภูมิอากาศจะสูงสุดในเดือนเมษายน ประมาณ 28.5 °ซ. และต่ำสุดประมาณ 26.5 °ซ. ในเดือนพฤศจิกายน ซึ่งจะ แสดงอุณหภูมิอากาศของแต่ละเดือนในรอบปี จะเห็นได้ว่า อุณหภูมิอากาศไม่เปลี่ยนแปลงมากนักในรอบปี โดยทั่วไป พื้นที่ลุ่มน้ำจึงมีอากาศอบอุ่นกว่าใน บริเวณอื่น ๆ ของประเทศ

3) ความชื้นสัมพัทธ์ ความชื้นสัมพัทธ์ของอากาศมีค่าเฉลี่ย 79% เดือนพฤศจิกายน เป็นเดือนที่อากาศชื้นที่สุดเฉลี่ย 85% เพราะเป็นเดือนที่มีฝนตกมากที่สุด อากาศจะแห้งที่สุดในเดือนกุมภาพันธ์ เฉลี่ย 77% ซึ่งเป็นเดือนที่มีฝนตกน้อยที่สุด แสดงความชื้นสัมพัทธ์ของอากาศของแต่ละเดือนในรอบปี

4) การระเหยของน้ำ อัตราการระเหยของน้ำโดยเฉลี่ย 1,077.6 มม./ปี หากวัดโดยใช้เครื่องวัดแบบ Piche หรือ 1,764.2 มม./ปี ถ้าใช้เครื่องวัดแบบ Pan A อัตราการระเหยของน้ำจะสูงสุดในเดือนเมษายน ซึ่งเป็นเดือนที่อากาศร้อนที่สุด ประมาณ 178.2 มม./วัน และเดือนพฤศจิกายน เป็นเดือนที่อากาศชื้นที่สุด อัตราการระเหย ของน้ำจะลดลงเหลือ 115.3 มม./วัน

5) ลม ในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึง เมษายน พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ได้รับลมที่พัดมาจากทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ด้วยความเร็ว เฉลี่ยประมาณ 10 ไมล์ทะเลต่อชั่วโมง เดือนพฤษภาคม และสิงหาคม ลมจะพัดมาจากทิศตะวันตกในอัตราความเร็ว 6 ไมล์ทะเลต่อ ชั่วโมง ส่วน 4 เดือนที่เหลือ คือ มิถุนายน กรกฎาคม กันยายน และตุลาคม ลมจะเปลี่ยน ทิศทางพัดจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ด้วยความเร็ว 5.9 ไมล์ทะเลต่อชั่วโมง

6) เมฆหมอก จำนวนวันที่ฟ้าหริว (Haze) ในรอบปีเฉลี่ยประมาณ 89 วัน มีหมอก 17 วัน และพายุฟ้าคะนอง 118 วัน

3.3.5 ภัยธรรมชาติ

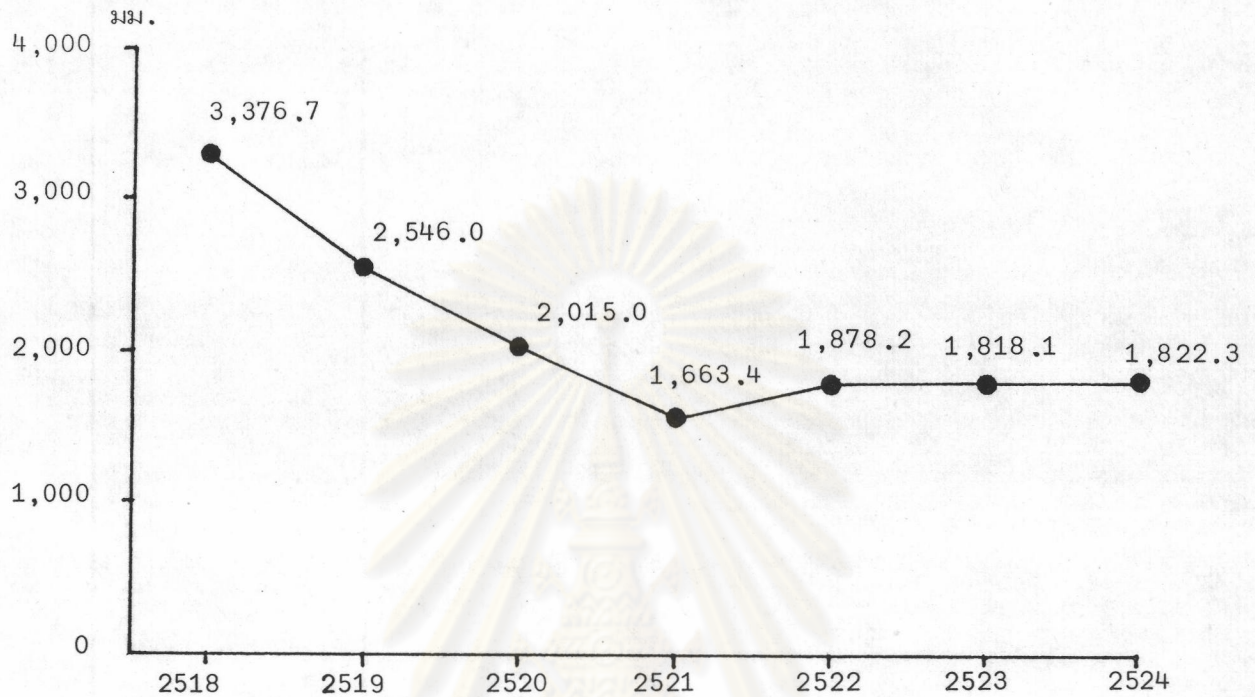
จากลักษณะภูมิประเทศและที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ พื้นที่ลุ่มน้ำ ประกอบด้วย ทิวเขาสูงทางด้านตะวันตกตลอดแนว และส่วนที่มีภูเขาสูงมากส่วนใหญ่เป็นพื้นที่จังหวัดพัทลุง และอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา แล้วค่อย ๆ ลาดต่ำลงสู่ทะเลสาบสงขลา ไหลออกสู่อ่าวไทย ที่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ซึ่งมีทางเดียวเท่านั้นในระหว่างเดือน พฤศจิกายน-มกราคม ทุก ๆ ปี พื้นที่โครงการได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จึงเกิดอุทกภัยขึ้น ทุก ๆ ปี ความเสียหายจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝน การตัดไม้ทำลายป่าก็เป็นอีก ปัจจัยหนึ่งที่เพิ่มความรุนแรงของอุทกภัยในรอบ 30 ปี ที่ผ่านมา ได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ 2 ครั้ง คือ

อุทกภัย พ.ศ.2518 มีปริมาณน้ำท่วมมาก ถนนหนทาง ทรัพย์สินราษฎร เสียหาย ไร่นาเสียหายเป็นจำนวนมาก แต่ไม่สามารถจะหาข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับความเสียหายได้

อุทกภัย พ.ศ.2524 เป็นอุทกภัยที่ทำให้ความเสียหายมากที่สุดเท่าที่ปรากฏ ในพื้นที่ลุ่มน้ำ คือ เกิดระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน ถึง 5 ธันวาคม 2524 มีฝนตกติดต่อกัน 6 วัน มีปริมาณน้ำฝนถึง 617.10 มม. ซึ่งคิดเป็น 31.55% ของน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปี (2518-2522) ซึ่งมีปริมาณ 1,955 มม.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 3.3 ปริมาณน้ำฝนเปรียบเทียบระหว่าง 2518-2524

ที่มา : สำนักงานจังหวัดพัทลุง

จากกราฟข้างบนจะเห็นว่าปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปีเริ่มลดต่ำลงเรื่อย ๆ โดยในปี 2518 มีน้ำฝนเฉลี่ย 3,376.7 มม. และในปี 2524 มีน้ำฝนเฉลี่ยเพียง 1,822.3 มม. แต่กลับเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากน้ำฝนไม่กระจายทั่วแต่ละตกหนักกระยะสั้น ทำให้น้ำเชียวมาก ทำลายชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมากมาย ไม่สามารถประมาณค่าได้ จากข้อมูลความเสียหายที่มีการบันทึกไว้ดังนี้

ตารางที่ 3.4 จำนวนผู้เสียชีวิตและบ้านพังจากอุทกภัยปี 2524 เขตจังหวัดพัทลุง

อำเภอ/กิ่ง	จำนวนผู้เสียชีวิต	จำนวนบ้านพังเสียหาย
1. อ.เมืองพัทลุง	4	264
2. อ.ควนขนุน	6	28
3. อ.เขาชัยสน	-	3
4. อ.ปากพะยูน	-	15
5. อ.กงหรา	1	77
6. กิ่ง อ.ตะโหมด	1	9
7. กิ่ง อ.ศรีบรรพต	4	15
รวม	16	411

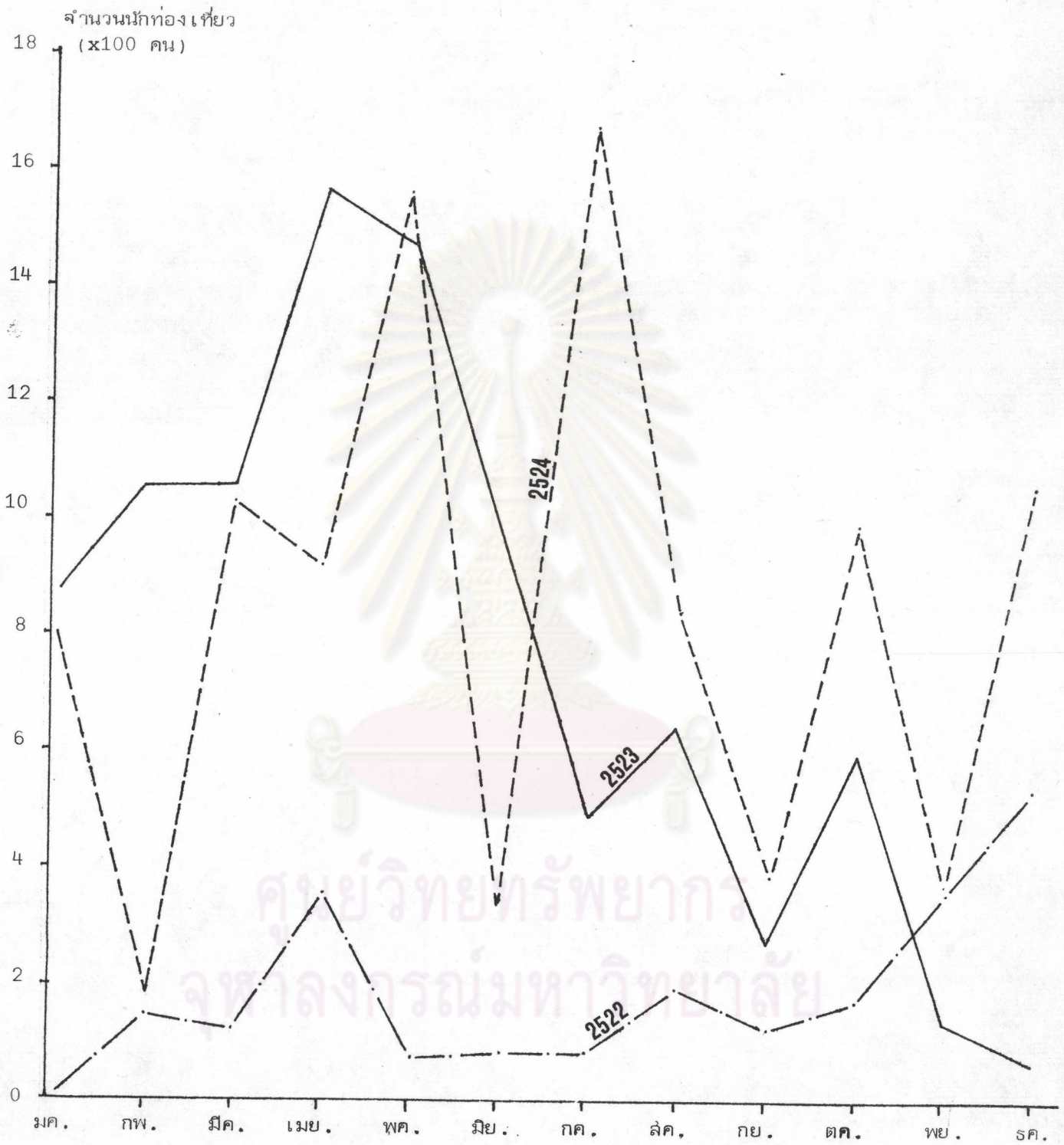
ที่มา : สำนักงานจังหวัดพัทลุง

ตารางที่ 3.5 ความเสียหายต่อสาธารณูปโภคสาธารณูปการ จากอุทกภัยปี 2524 จังหวัดพัทลุง

อำเภอ	สะพาน	ถนน (แห่ง)	ทำนบ	จำนวนความเสียหาย (บาท)
1. อ.เมืองพัทลุง	20	27	3	3,787,521
2. อ.ควนขนุน	25	66	1	6,045,328
3. อ.เขาชัยสน	23	42	5	4,613,729
4. อ.ปากพะยูน	22	27	10	2,258,721
5. อ.กงหรา	9	12	2	2,999,552
6. กิ่ง อ.ตะโหมด	4	11	4	1,224,700
7. กิ่ง อ.ศรีบรรพต	14	10	7	1,880,464
8. ส่วนราชการอื่น ๆ	-	-	-	10,744,387
รวม	117	195	32	33,554,402

ที่มา : สำนักงานจังหวัดพัทลุง

รูปที่ 6.3 จำนวนนักท่องเที่ยวที่อุทยานนกน้ำทะเลสาบสงขลา (ดูชุด)

ที่มา : ตารางที่ 6.8

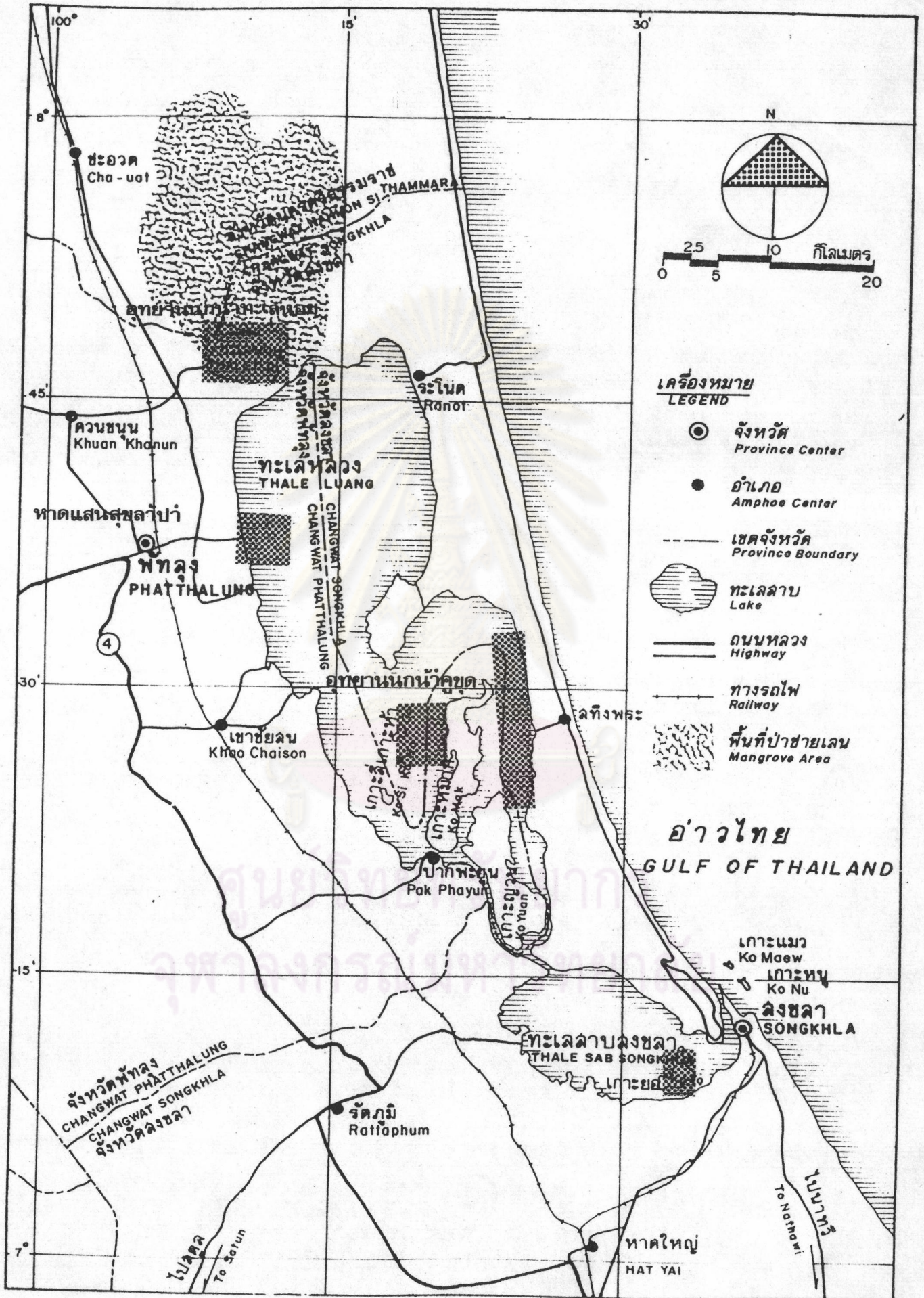
ตารางที่ 6.9 ประมาณการจำนวนนักท่องเที่ยวที่อุทยานนกน้ำทะเลสาบสงขลา (คู่ชุด)

ปี	อัตราเพิ่ม	จำนวนนักท่องเที่ยว
2524	10.0	10,182
2525	10.0	11,200
2526	10.0	12,320
2527	10.0	13,552
2528	15.0	15,584
2529	15.0	17,921

ที่มา : กองอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 6.1 ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทะเลสาบสงขลา

6.2 ศักยภาพด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวทะเลสาบสงขลา

ในการพิจารณาศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทะเลสาบสงขลา จะแบ่งพิจารณาออกเป็น 2 หัวข้อ คือ สภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว และลักษณะทรัพยากรท่องเที่ยวธรรมชาติ สภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวได้แก่ ที่ตั้ง การคมนาคม ภูมิประเทศ การใช้ที่ดิน ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว

6.2.1 อุทยานนกน้ำทะเลน้อย

6.2.1.1 สภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว

(1) ที่ตั้ง อุทยานนกน้ำทะเลน้อยตั้งอยู่เขตรอยต่อของสามจังหวัด แต่ตัวทะเลสาบและที่ทำการอุทยานตั้งอยู่ที่ ตำบลนางตง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ส่วนป่าพรุด้านเหนือทะเลน้อย ตั้งอยู่ในเขตอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และเขตอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (แผนที่ 6.1)

(2) การคมนาคม การเข้าถึงอุทยานนกน้ำทะเลน้อย เข้าได้ 2 ทาง คือ ทางรถยนต์ ต้องผ่านอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง อุทยานนกน้ำทะเลน้อยอยู่ห่างจากเมืองพัทลุง 32 กิโลเมตร ห่างจากสถานีรถไฟปากคลอง 6 กิโลเมตร การเดินทางโดยเรือส่วนใหญ่จะมาจากอำเภอระโนด ผ่านคลองนางเรียม ห่างจากระโนดประมาณ 17 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง $1\frac{1}{2}$ ชั่วโมง

(3) ภูมิประเทศ ทะเลน้อยเป็นทะเลสาบน้ำจืดที่มีขนาดไม่ใหญ่โตนัก รอบ ๆ ทะเลน้อยเป็นที่ราบชายทะเล (Tidal Flat) มีความสูงโดยเฉลี่ย 1-2 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ความลาดชันประมาณ 0.5% ด้านตะวันตกและตะวันออกเป็นทุ่งนา ด้านทิศเหนือเป็นป่าพรุซึ่งมีพื้นที่กว้างมาก ในป่าพรุมีเนินดินสูงกระจายอยู่ทั่วไป เช่น ควนซีเสียน ควนเค็ง เป็นต้น มีลำน้ำหลายสายไหลจากภูเขาบรรทัดซึ่งอยู่ทางตะวันตกของกลุ่มป่าพรุเหนือทะเลน้อย เช่น คลองตลิ่งชัน คลองป่าพยอม คลองบันแต และคลองเค็ง ด้านใต้ของทะเลน้อยมีคลองนางเรียมและคลองยวน เชื่อมกับทะเลสาบสงขลาตอนใน ด้านตะวันออกของทะเลน้อยน้ำจะไหลผ่านคลองแคว ออกสู่แม่น้ำปากพนัง ส่วนที่เป็นพื้นที่ดินจะมีพืชสำคัญ 5 ชนิด คือ ต้นเสม็ด ป่าหญ้า ป่าดิบชื้น ส่วนยางพารา และนา ส่วนที่น้ำมีพืช

หลายชนิดขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น เช่น บัว บา กระจุต กก ปรีอ กก รูดหนู แหน ลำหอย
ผักตบชวา และต้นลาโพ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยที่สำคัญของนกน้ำหลายชนิด

(4) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

แผนที่ 6.2 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ศึกษา

ออกเป็น 8 ประเภท คือ

ที่อยู่อาศัย มีการใช้ที่ดินหนาแน่นมากบริเวณชุมชน
บ้านทะเลน้อย ประมาณ 10,000 คน/กม² เนื่องจากชาวบ้านมีอาชีพอยู่กับทะเลสาบ เช่น
ประมง และปลูกจูด ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนหนาแน่นมากก็คือ การเข้าถึงในการประกอบอาชีพ
(Accessibility) ส่วนชุมชนอื่นเป็นแบบกระจาย มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,663 ไร่

ยางพารา ทำกินบริเวณควนพนางตุง ตำบลตะวันตก
ของทะเลน้อย มีพื้นที่ประมาณ 862 ไร่

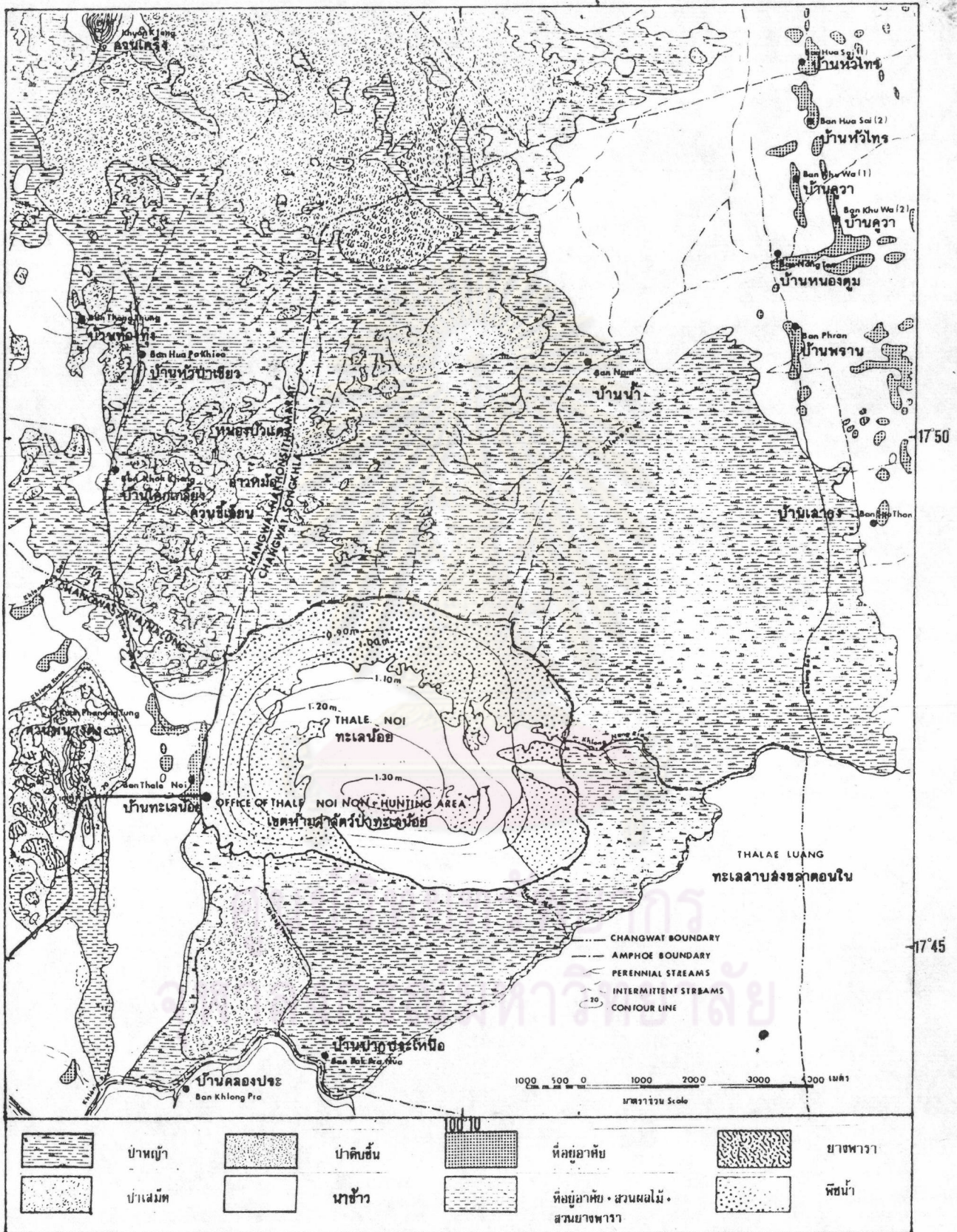
ส่วนยาง-สวนผลไม้-ที่อยู่อาศัย พบบริเวณควนพนางตุง
ทางทิศใต้ของควนขุ่น-ทะเลน้อย มีพื้นที่ประมาณ 2,247 ไร่

ป่าดิบชื้น มีเป็นหย่อม ๆ ล้อมกับยางพาราบนควน
พนางตุง ที่ระดับความสูง 20 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลางขึ้นไป มีพื้นที่ประมาณ
2,529 ไร่

นาข้าว พบอยู่ 2 บริเวณ คือ บริเวณทิศตะวันตก
ของทะเลน้อย เป็นที่ราบระหว่างควนพนางตุง กับทะเลน้อย อีกบริเวณหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก
ออกเฉียงเหนือของป่าหญ้า ในเขตตำบลตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีพื้นที่
ประมาณ 41,528 ไร่ จากการสัมภาษณ์หัวหน้าเขต พบว่านกในบางฤดูจะไปกินข้าวของชาวนา
โดยเฉพาะเขตตำบลตะเครียะ ทำให้เกิดการขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเขต

ป่าหญ้า มีพื้นที่มากที่สุดประมาณ 67,935 ไร่ มีอยู่
โดยรอบทะเลน้อย โดยเฉพาะทางทิศเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นบริเวณที่มีความสำคัญ
เพราะเป็นที่อยู่อาศัยของนกจำนวนมาก

แผนที่ 6.2 การใช้ที่ดินบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ป่า เล่ม็ด ต้นเล่ม็ดจะขึ้นโดยทั่วไปในป่าพรุ ชาวบ้านนิยมทำนา เผาถ่านและไม้พื้น ทำชานบ้าน และเป็นที่อยู่อาศัยของนกอีกหลายชนิด มีมากบริเวณทิศเหนือทะเลน้อย ทิศตะวันออกของควนเค็ง และทิศตะวันตกของคลองยวน มีพื้นที่ประมาณ 26,376 ไร่

พืชน้ำ เดิมจะมีรอบ ๆ ทะเลสาบในระยะหลังเกิดการตื่นเหินและน้ำนิ่งทำให้พืชน้ำบุกรุกลงในทะเลสาบมากขึ้น พืชน้ำเหล่านี้ได้แก่ บัว จูด กก หญ้า น้ำ ปรีอ ลำห้วย ส่วนผักตบชวา จอก แหน ส่วนใหญ่อยู่ใกล้บริเวณชุมชน เนื่องจากมีสารอาหารในน้ำสมบูรณ์กว่าบริเวณอื่น และกระจายเป็นหย่อมเล็ก ๆ ทั่วไป โดยชาวประมงทำคอกเลี้ยงไว้เป็นที่อยู่อาศัยของปลาแล้วจับปลาเป็นคราว ๆ ไป วิธีนี้ทำให้ผักตบชวาลุกกลามเร็วยิ่งขึ้น

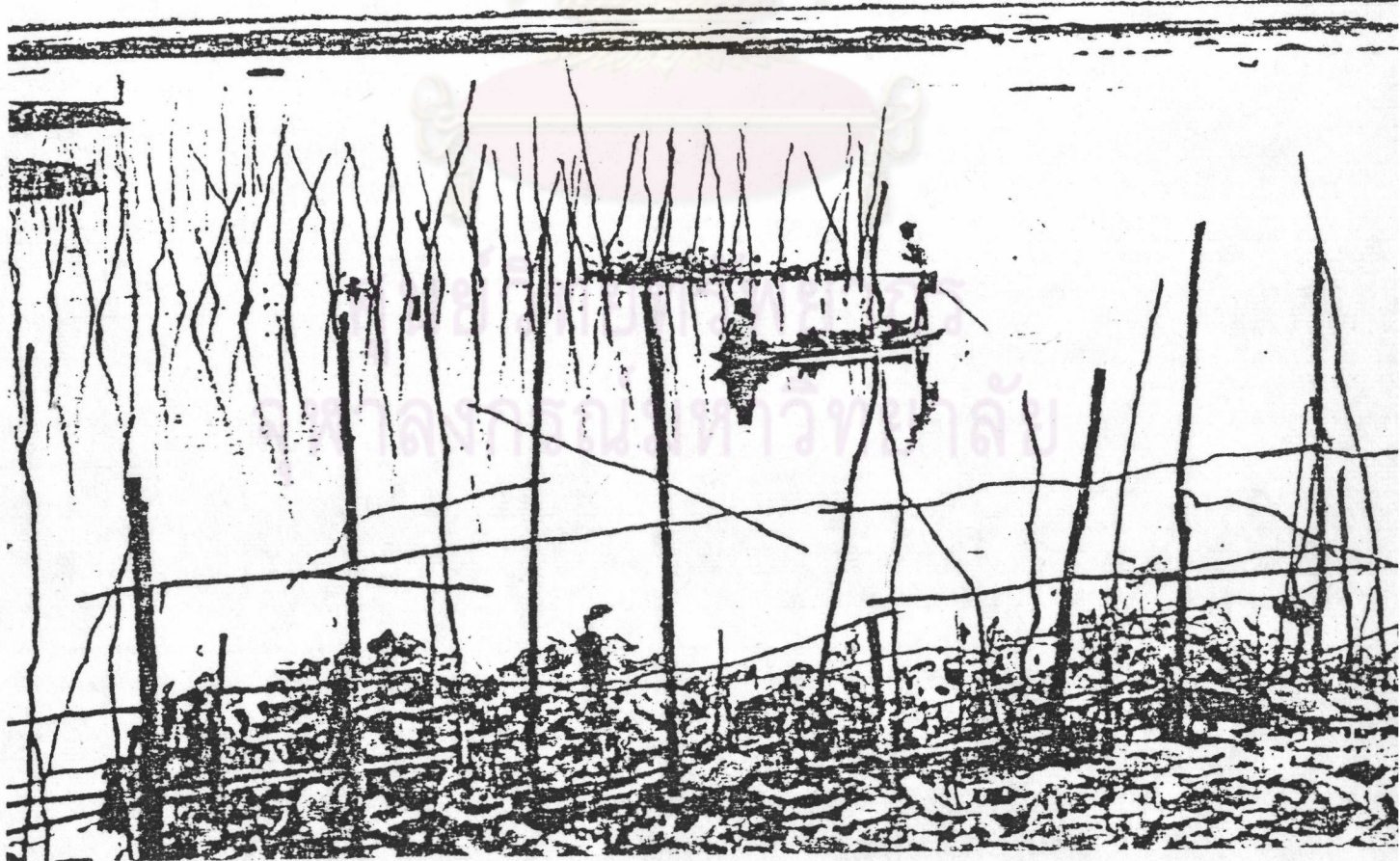
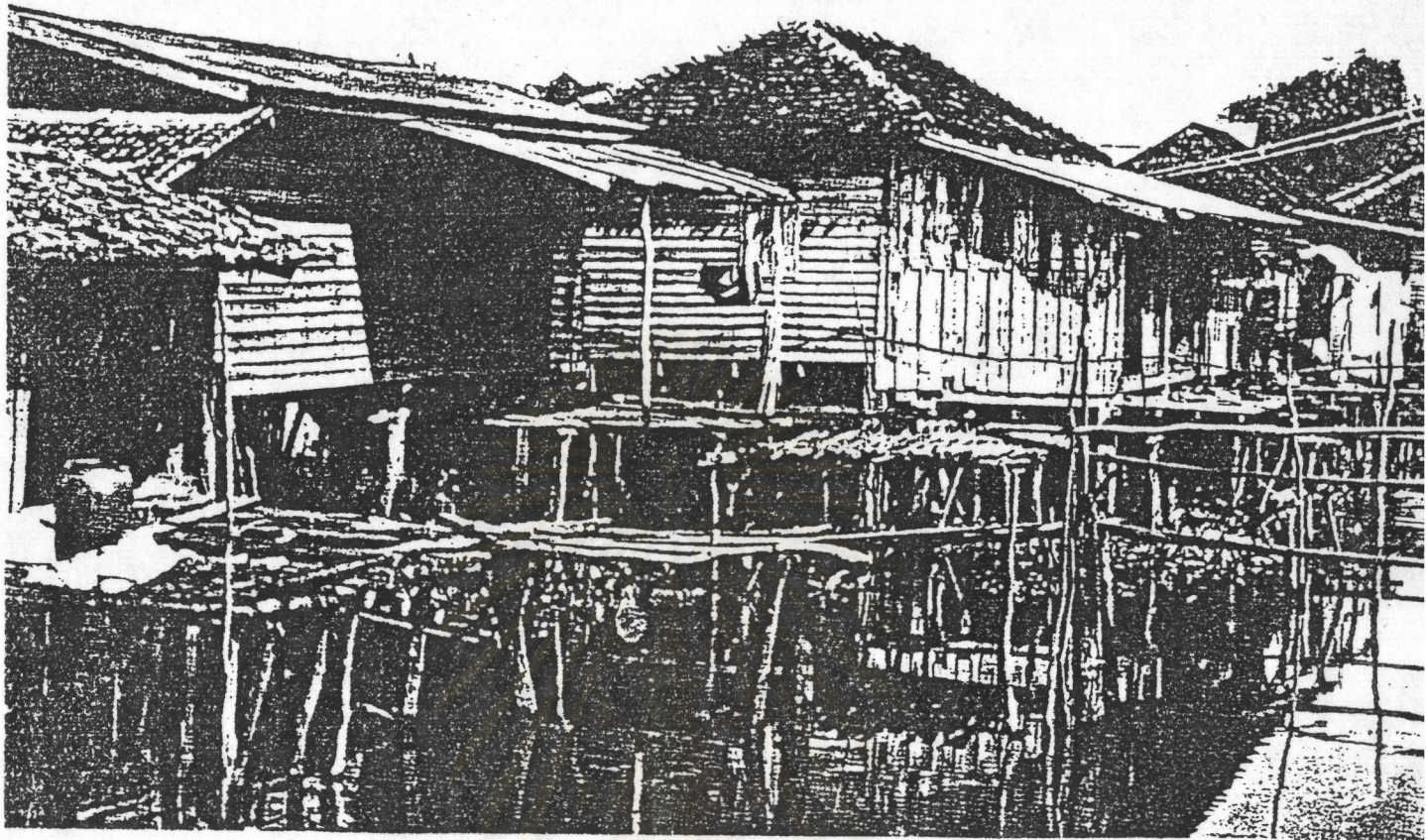
(5) ลักษณะทาง เศรษฐกิจและสังคม

ชุมชนทะเลน้อยประกอบด้วยประชากร 2 ตำบล คือ ตำบลทะเลน้อย และตำบลพนาางตุ้ง การดำรงชีพของประชากรสองตำบลนี้มีความสัมพันธ์กับทะเลน้อยมาก เช่น การประมง การปลูกต้นกระจูด เพื่อนำมาสานเสื่อ และคาดว่าประชากรกลุ่มนี้จะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มากที่สุด เนื่องจากเป็นชุมชนอยู่ติดกับอุทยานนกน้ำทะเลน้อย ซึ่งมีโครงสร้างพื้นฐานที่ดีกว่าบริเวณอื่น ๆ ที่อยู่โดยรอบทะเลน้อย

จำนวนประชากรในปี 2524 มีทั้งหมด 15,204 คน การตั้งถิ่นฐานโดยทั่วไปเป็นแบบกระจัดกระจาย ยกเว้นชุมชนหมู่บ้านทะเลน้อย ซึ่งตั้งถิ่นฐานเป็นแถบยาวขนานไปกับขอบทะเลสาบ มีความยาวถึง 2 กิโลเมตร เนื่องจากความต้องการเข้าถึงทะเลน้อยในการประกอบอาชีพ ชุมชนทะเลน้อยมีความหนาแน่นประชากรสูงมาก ลักษณะอาคารบ้านเรือนเป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูง หลังคาทรงปั้นหยา มุงด้วยกระเบื้องดินเผา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของบ้านเรือนรอบ ๆ ทะเลสาบล่งขลา

การประกอบอาชีพของประชากร พบว่าแต่ละครอบครัวจะประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่าง อาชีพทำนาคิดเป็นร้อยละ 63 จากครัวเรือนทั้งหมด สานเสื่อกระจูดคิดเป็นร้อยละ 64 การประมงคิดเป็นร้อยละ 25 รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนของแต่ละอาชีพคิดเป็น 4,500 1,684 และ 8,500 บาทตามลำดับ ส่วนอาชีพอื่นที่มีเพียงส่วนน้อย

รูปที่ 6.4 ภูมิทัศน์ชุมชนทะเลน้อย

ได้แก่ ค่าขาย ส่วนยางพารา เลี้ยงสุกร รายได้เฉลี่ยต่อครอบครัว 13,810 บาทต่อปี โดยเฉลี่ยครอบครัวหนึ่งมีบุตร 4 คน ดังนั้นรายได้ต่อหัวประชากรจึงเป็น 2,310 บาทต่อปี

(6) โครงสร้างพื้นฐาน

ถนนและการคมนาคม อุทยานนกน้ำทะเลน้อยมีระบบการคมนาคมที่สะดวก โดยมีทะเลหลวงหมายเลข 4048 เชื่อมระหว่างอำเภอเมืองพัทลุงกับอุทยานนกน้ำทะเลน้อย ผิวถนนลาดยางขนาด 2 ทางวิ่ง นอกจากการคมนาคมทางรถยนต์ที่สะดวกสบายแล้ว ยังมีทางรถไฟผ่านด้วย นักท่องเที่ยวสามารถจะลงที่สถานีปากคลอง ซึ่งห่างจากทะเลน้อยเพียง 8 กิโลเมตร นอกจากนั้นยังมีการคมนาคมทางน้ำ โดยมีเรือโดยสารระหว่างหมู่บ้านทะเลน้อยกับอำเภอระโนดจังหวัดสงขลาอีกด้วย

ไฟฟ้า อุทยานนกน้ำทะเลน้อย มีระบบไฟฟ้าที่เพียงพอแก่ความต้องการปัจจุบัน โดยมีสายแรงสูงจากอำเภอเมืองพัทลุงผ่านอำเภอควนขนุนผ่านบ้านปากคลอง และสิ้นสุดที่อุทยานนกน้ำทะเลน้อย

การประปา ชุมชนหมู่บ้านทะเลน้อยเคยมีโครงการประปาหมู่บ้าน โดยมีโรงสูบน้ำที่อยู่บริเวณวัดทะเลน้อย ซึ่งเป็นควนสูงแล้วง่ายประปาสู่ชุมชนบ้านทะเลน้อย แต่กิจการได้ล้มเลิกไป เพราะคนไม่นิยม ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใช้น้ำบ่อต้นของตนเอง สำหรับในบริเวณที่ทำการอุทยานนกน้ำมีระบบบ่อบาดาล สามารถใช้น้ำได้เพียงพอทุกฤดูกาล

(7) สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว

บ้านพักรับรอง ปัจจุบันอุทยานนกน้ำทะเลน้อย ยังไม่มีที่พักค้างคืนสำหรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะ มีแต่บ้านพักรับรองของทางราชการเท่านั้น นักท่องเที่ยวที่เข้ามาสามารถเข้าพักในบ้านพักได้ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา โดยทำหนังสือราชการติดต่อจองที่พักล่วงหน้า การเข้าพักไม่ต้องเสียค่าบริการใด ๆ แต่นักท่องเที่ยวอาจบริจาคสิ่งของเพื่อเป็นสิ่งตอบแทนแก่ทางราชการได้ บ้านพักรับรองมีทั้งหมด 4 หลัง หลังเล็ก 3 หลัง จุได้ประมาณ 10 เตียง และห้องใหญ่ 1 หลัง จุประมาณ 48 เตียง และมีศาลาพักร้อนขนาดใหญ่ 1 หลัง จุคนประมาณ 200 คน และที่บริเวณปากคลองนางเรียงมีศาลาตักนก 1 หลัง

ร้านอาหารและร้านค้า เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวท้องถิ่น อำนาจซื้อจึงค่อนข้างต่ำ ร้านอาหารจึงเป็นแบบท้องถิ่น เป็นร้านอาหารขนาดเล็กประมาณ 3 ร้าน นอกจากนั้นเป็นร้านขายเพียงเครื่องดื่มและของชำทั่วไป ยังไม่มีร้านขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ทั้ง ๆ ที่ผลิตภัณฑ์ปลอดและปลาเค็มเป็นสินค้าออกที่สำคัญของหมู่บ้านนี้

จำนวนเรือ เรือสำหรับบริการนักท่องเที่ยวทั้งหมดเป็นเรือหางยาวสำหรับหาปลาของชาวประมง ซึ่งมี 645 คร่าว เรือนี้ ซึ่งเพียงพอสำหรับบริการนักท่องเที่ยวในอนาคต อาจมีการตัดแปลงทำที่สำหรับนั่ง เพื่อเป็นการพัฒนาการบริการแก่นักท่องเที่ยวให้ดีขึ้น

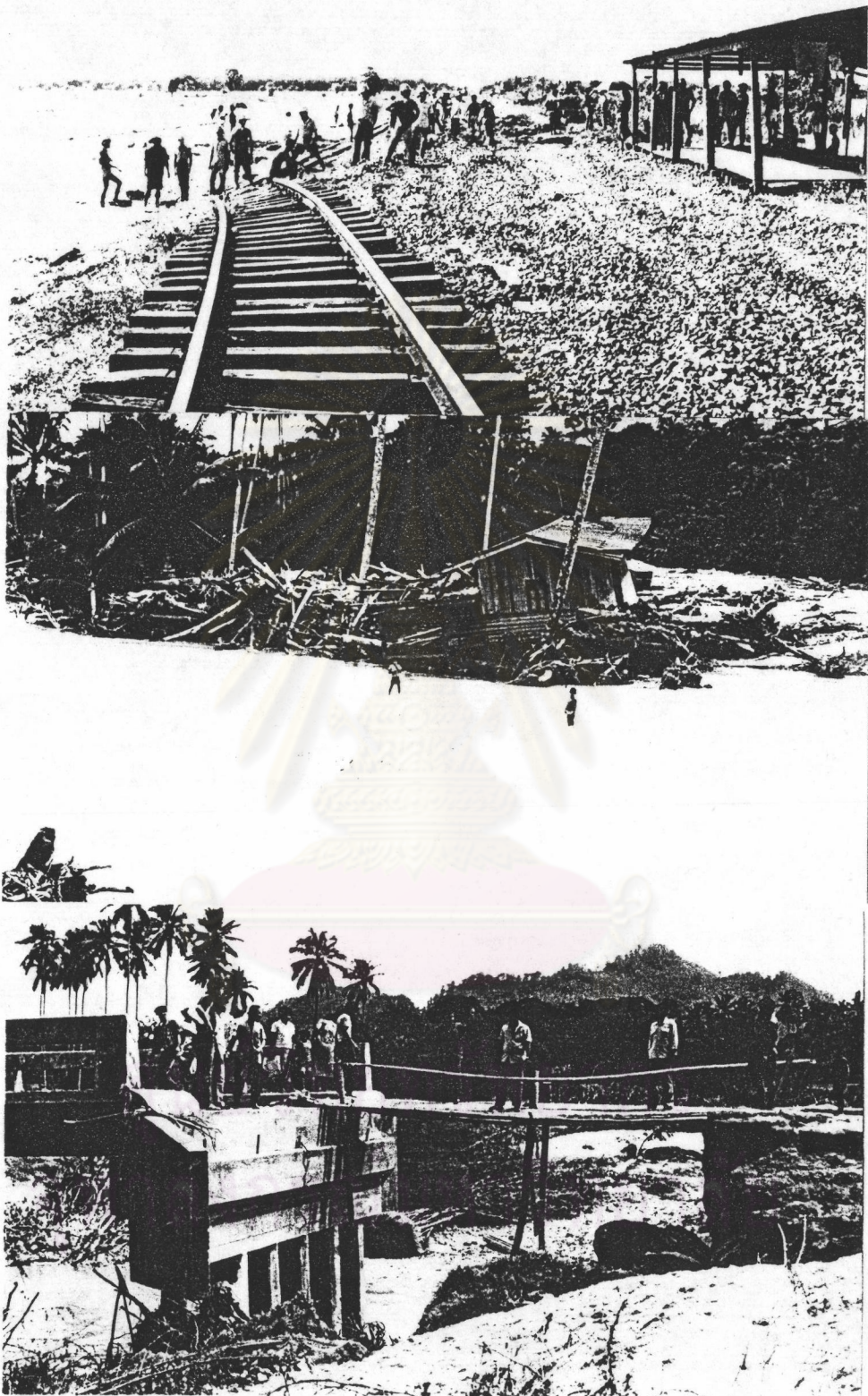
6.2.1.2 ลักษณะทรัพยากรท่องเที่ยวธรรมชาติ

นกน้ำ เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีลักษณะเด่นที่สุด และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด ดังรายละเอียดในบทที่ 5 แม้ประชากรนกที่ทะเลน้อยจะน้อยกว่าที่คูชุด แต่การเปลี่ยนแปลงในเดือนต่าง ๆ มีน้อยกว่า ทำให้ไม่มีความแตกต่างกันมากนักในเดือนต่าง ๆ เพราะการคงเส้นคงวาของทรัพยากร เป็นลักษณะสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ อุทยานนกน้ำบางแห่งจะมีนกเพียง 2-3 เดือนเท่านั้น การศึกษาเกี่ยวกับการแพร่กระจายของนก จะเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวภายใน การศึกษาการเปลี่ยนแปลงประชากรน่าจะมีประโยชน์ในการกำหนดฤดูกาลท่องเที่ยว

6.2.1.2.1 การแพร่กระจายของนกที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว

(1) นกเป็ดผี ชอบหากินอยู่ในตงจูด กอสำหรับ และบริเวณพื้นน้ำโคลน ๆ พบมากทางตอนใต้ของทะเลน้อย บริเวณอ่าวหอย ปากหนองไข่ และลำพู บางครั้งรวมกันเป็นฝูงใหญ่ถึงประมาณ 800 ตัว โดยเฉพาะในฤดูน้ำมาก ส่วนบริเวณอื่น ๆ แถวป่าลุดใกล้บ้านทะเลน้อยจนถึงอ่าวสา อ่าวจิก ถึงอ่าวหมอนเข้ พบเป็นฝูงเล็ก ๆ ราว 400 ตัว

(2) นกกาน้ำเล็ก การแพร่กระจายจะแปรผันตามฤดูกาล และระดับน้ำ ในฤดูน้ำมากจะกระจายออกไปหากินตามทุ่งหญ้า ทางทิศเหนือและทิศตะวันออก หากินเป็นฝูงใหญ่ตามแหล่งน้ำคืด เช่นบริเวณห้วยป่าเขียว หนองบัวแดง และหนองหมอ

รูปที่ 3.2 ความเสียหายจากอุทกภัยเดือนธันวาคม 2524 บริเวณ
จังหวัดพัทลุง

(3) ความเสียหายแก่ป่าไม้

จากความแรงของน้ำทำให้เกิดการกัดเซาะและพังทลายของดินอย่างมาก ทำให้ต้นไม้ถูกระและน้ำพัดพามากองอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ สภาพเหลือแต่ลำต้น เปลือกและกิ่งกระเทาะหายไปหมด เท่าที่สำรวจได้มีดังนี้

ตารางที่ 3.6 ความเสียหายแก่ป่าไม้จากอุทกภัยปี 2524 เขตจังหวัดพัทลุง

อำเภอ	จำนวนไม้ (ท่อน)	ปริมาตร (ม. ³)
1. อำเภอเมือง	621	851.23
2. อำเภอกงหรา	276	402.28
3. กิ่ง อำเภอศรีบรรพต	704	1,440.26
รวม	1,601	2,693.77

ที่มา : สำนักงานจังหวัดพัทลุง

(4) ความเสียหายด้านอื่น ๆ

4.1 การทับถมในทะเลสาบ เนื่องจากทะเลสาบเป็นที่รวมของน้ำที่พัดพาตะกอนต่าง ๆ มารวมกันในทะเลสาบ คาดว่าอุทกภัยปี 2524 จะทำให้ทะเลสาบตื้นเขินขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีการกัดเซาะที่รุนแรงมาก และน้ำเชี่ยวจัดกว่าปีอื่น ๆ โอกาสที่ดินตะกอนจะลงไปถึงทะเลสาบจึงมีมากกว่าปีอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นผลเสียต่อระบบนิเวศวิทยาของทะเลสาบอย่างมาก

4.2 ความเสียหายแก่ข้าวนา ในฤดูปลูกข้าวปี 2524 ข้าวนาพบกับปัญหาขาดแคลนน้ำในการทำงาน เพราะฝนไม่ตก ข้าวที่ดำไว้ก็ยืนต้นตาย ส่วนที่ยังไม่ตายก็มาสำลักน้ำจากอุทกภัยดังกล่าว นอกจากนั้นความรุนแรงของน้ำก็พัดข้าวต้นกล้าไปจนหมดแล้วก็เกิดตะกอนมาทับถมเมื่อน้ำแห้งแล้ว

4.3 ความเสียหายแก่ข้าวประมง โดยเฉพาะข้าวประมงที่เลี้ยงปลาในบ่อและกระชัง น้ำท่วมทำให้ปลาออกจากบ่อเลี้ยงเป็นจำนวนมาก เนื่องจากน้ำท่วมเร็ว จนไม่สามารถย้ายปลาได้ทัน จำนวน 704 ราย จำนวนปลาที่หายไป 1,445,800 ตัว ค่าเสียหายประมาณ 3,222,900 บาท

3.3.6 ทรัพยากรธรรมชาติ

3.3.6.1 ทรัพยากรดิน

ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับการเกษตรเป็นหลัก และพื้นที่ดินมีจำกัด การใช้ทรัพยากรดินอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ถ้าการใช้ทรัพยากรดินไม่เหมาะสม และไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากทำให้คุณภาพดินเสื่อมโทรมและผลผลิตเกษตรต่ำแล้ว ยังมีผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อม เช่น เกิดปัญหาการดินเค็มของสาครอง เนื่องจากการชะกร่อนพังทลายของดิน การเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศบก ดังนั้นการใช้โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของดิน (Land Capability) ด้านต่าง ๆ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนา เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

คุณสมบัติของดิน

จากแผนที่ 3.8 แสดงที่ดินทางเกษตร สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 Regesols กำเนิดที่มีดินเป็นทราย เช่น หาดทราย ดินทราย ขยายทะเล การระบายน้ำดีหรือดีมาก

กลุ่มที่ 2 Alluvial soils (Acid sulphate soils) เป็นดินเกิดใหม่อายุน้อย เกิดจากการทับถมของตะกอนในน้ำ ตามที่ราบลุ่มทะเลสาบหรือชายทะเล บริเวณน้ำกร่อย ทำให้มีสภาพเป็นกรดมาก

กลุ่มที่ 3 Alluvial Soils คล้ายกลุ่มที่ 2 แต่ได้รับอิทธิพลของน้ำทะเลทำให้ดินมีเกลือมาก

กลุ่มที่ 4 Low-Humic Gley soils เป็นดินเกิดในที่ต่ำ เป็นดินร่วนปนทราย การระบายน้ำเร็ว เนื่องจากระดับน้ำในดินอาจแห้งเป็นครั้งคราว

กลุ่มที่ 5 Low-Humic Gley soils and Gray Podzolic soils เป็นลักษณะดินผล่มของดิน 2 กลุ่ม เกิดบนที่ราบชั้นบนไทรไปจนถึงบริเวณป่าไม้ เขิงเขา ดินชั้นบนถูกชะล้างจนสีจาง อาจมีคิลาแลงผล่ม

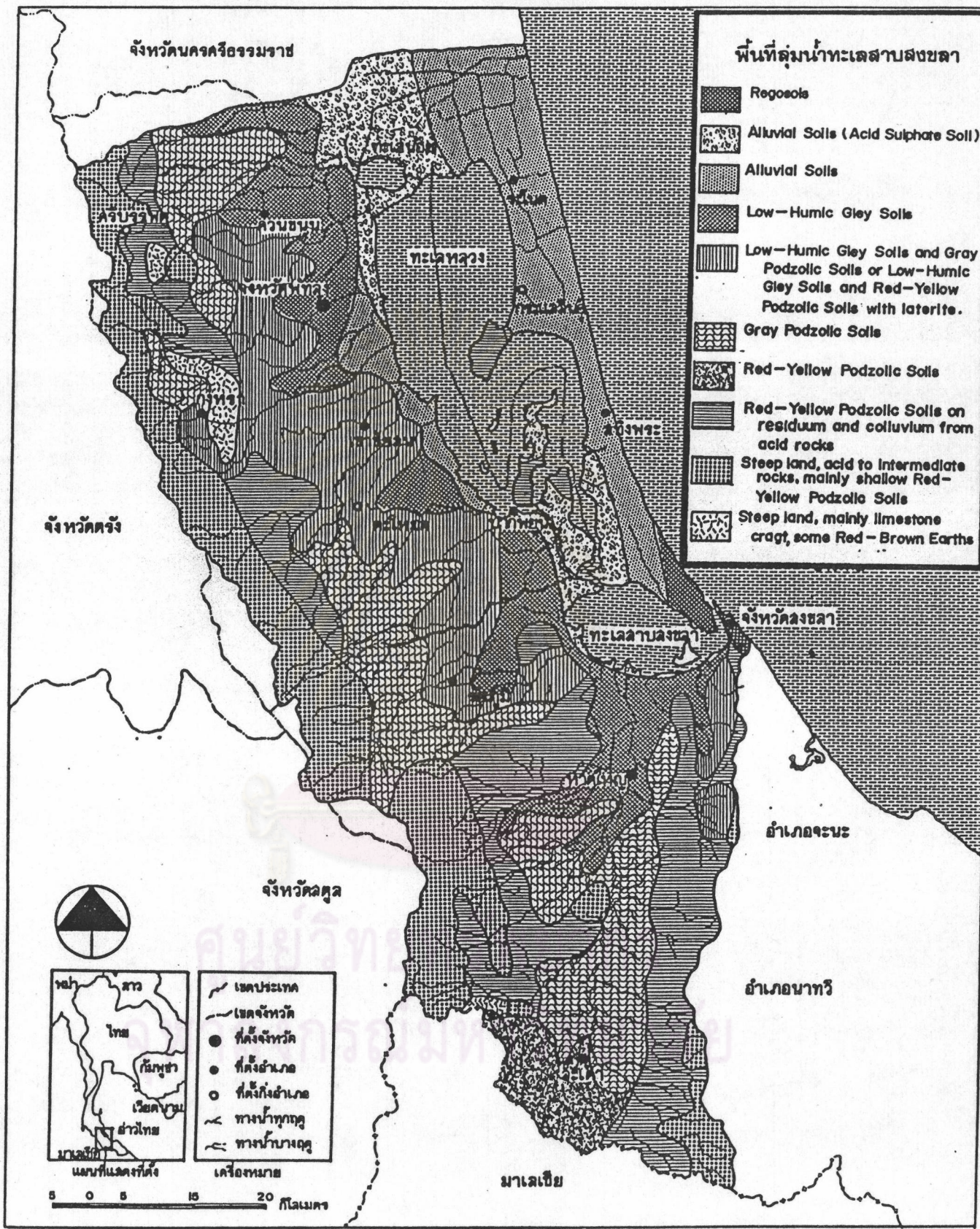
กลุ่มที่ 6 Gray Podzolic soils เป็นดินเกิดที่ราบชั้นบนไทร มีลักษณะลุ่ม ๆ ดอน ๆ เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย มีการชะล้างมาก เหลือส่วนที่เกาะตัวกันแน่นเป็นบริเวณที่ถัดจากป่าและเขิงเขา

กลุ่มที่ 7 Red-Yellow Podzolic soils เนื้อดินเป็นดินร่วนเหนียวปนทราย ดินชั้นบนมีสีจางหรือเท่ากับชั้นอื่น ชั้นล่างเป็นดินหินที่สลายตัว ก้อนกรวดหรือคิลาแลงผล่ม

กลุ่มที่ 8 Red-Yellow Podzolic Soils on residuum and colluvium from acid rocks เป็นดินที่เกิดบนหินที่มีปฏิกิริยาเป็นกรด เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทรายถึงดินร่วน

กลุ่มที่ 9 Steep land acid to intermediate rocks mainly shallow Red-Yellow Podzolic soils เป็นดินที่เกิดบนที่สูง จากวัตถุหรือหินที่มีปฏิกิริยาค่อนข้างเป็นกรด

กลุ่มที่ 10 Steepland Mainly limestone crages some Red-Brown Earths เป็นดินที่เกิดชั้นบนที่ลาดต่อเนื่องกับบริเวณภูเขา โดยเฉพาะเขาหินปูน

แผนที่ 3.8 ดินทางการเกษตร
แนวทางพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
 โดย นายแคล้ว ทองสม นิสิตผังเมืองมหาวิทยาลัย สาขาการวางแผนภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.7 กลุ่มดินต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ

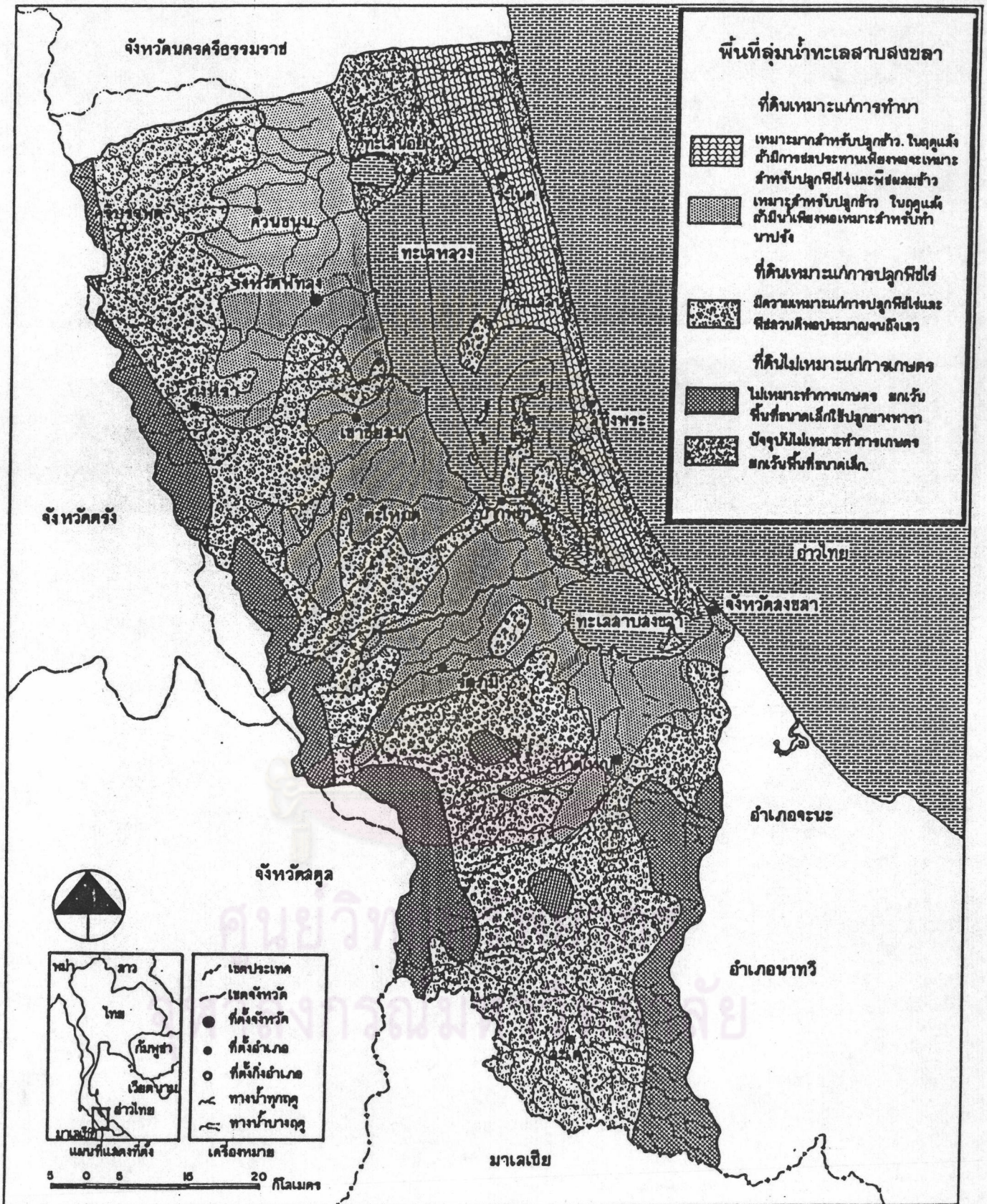
กลุ่มดิน	พื้นที่ กม. ²	%	บริเวณพื้นที่	ความลุ่มบูรณ์ของดิน และความเหมาะสม
1	57	0.8	ฝั่งขวาแดงและแหลมทรายในเขต อำเภอเมืองสงขลา	ต่ำ
2	467	6.7	รอบ ๆ ทะเลน้อย ตอนเหนือของเกาะ หมากตอนใต้เกาะนางศิว บริเวณล่องช้าง ของช่องแคบปากกรอ ด้านตะวันตกของ ทะเลสาบลงมาถึงตอนล่างในเขตอำเภอ เมืองสงขลา	สูง-ปานกลาง ทำนา
3	711	10.2	ฝั่งตะวันตกของทะเลหลวง อ.เมือง อ.เขาชัยสน อ.ปากพะยูน ฝั่งตะวันออก ของทะเลหลวง อ.ระโนด อ.สังขละ บุรี อ.กระแสสินธุ์	สูง-ปานกลาง ทำนา
4	916	13.1	อ.ควนขนุน อ.เมืองพัทลุง อ.เขาชัยสน อ.ปากพะยูน อ.รัตภูมิ อ.หาดใหญ่ อ.เมืองสงขลา	ปานกลาง-ต่ำ ทำนา, ไม้ผลยืนต้น ยางพารา
5	1,086	15.5	อ.ควนขนุน อ.เมืองพัทลุง อ.เขาชัยสน กิ่ง อ.ตะโหมด อ.ปากพะยูน อ.รัตภูมิ	ปานกลาง-ต่ำ ผลไม้ ยืนต้น ยางพารา
6	1,135	16.2	อ.ควนขนุน และกิ่ง อ.ศรีบรรพต อ.ปากพะยูน และรัตภูมิ อ.หาดใหญ่ และ อ.สะเดา	ต่ำ ไม้ยืนต้น ยางพารา
7	167	2.4	บริเวณชายแดนมาเลเซียจนถึง อ.สะเดา	ต่ำ ไม้ยืนต้น
8	1,345	19.2	บริเวณเชิงเขาบรรทัด อ.ควนขนุน ต่อ อ.เมืองพัทลุง อ.เขาชัยสน อ.หาดใหญ่ ด้านตะวันออกของพื้นที่ลุ่มน้ำตามแนวสัน ปันน้ำด้านตะวันออกของ อ.สะเดาจนถึง เขารูปช้าง อ.เมืองสงขลา	ยางพารา พื้นที่ ขนาดเล็ก

ตารางที่ 3.7 (ต่อ)

กลุ่มดิน	พื้นที่ กม. ²	%	บริเวณพื้นที่	ความลุ่มบูรณ์ของดิน และความเหมาะสม
9	1,051	15.0	บริเวณแนวสันปันน้ำของเทือกเขาบรรทัด จนถึงเชิงเขาที่ระดับความสูงประมาณ 100 เมตร	ต่ำ พื้นที่ป่าไม้
10	64	0.9	พบเป็นจุดบริเวณ ต.ตะพาน กิ่ง อ. ศรีบรรพต ต.ร่มเมือง ต.ชะรัต ต.คลอง- เฉลิม เขต อ.เมืองพัทลุง และ อ.งหรา บริเวณเล็กลงใน ต.ทุ่งหมอ อ.สะเดา ไกล ชายแดนมาเลเซีย	ต่ำ พืชไร่ พืชสวน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2523 บทที่ 4 : 1 - 4

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 3.9 ลมรณณะของดิน
แนวทางพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
 โดย นายแคล้ว ทองสม นิสิตชั้นเมืองมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัมฤทธิ์ผลของดิน

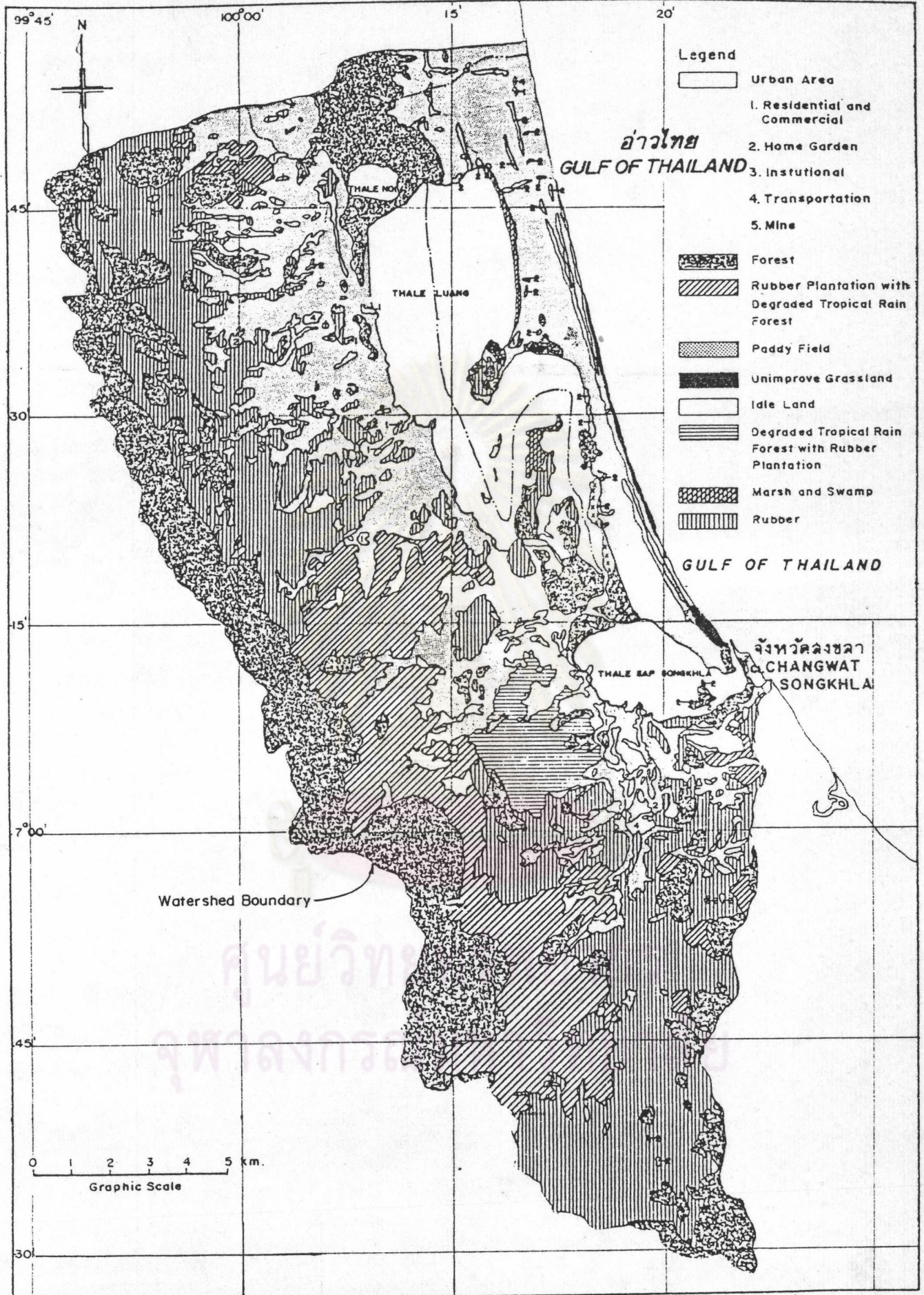
จากแผนที่ 3.9 แสดงสัมฤทธิ์ผลของดินในการเกษตร ซึ่งจัดทำโดยกรมพัฒนาที่ดิน ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณา คือ คุณสมบัติของดิน ความลาดเอียงของพื้นผิวดิน ความชื้นของดิน ในแผนที่ได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ดังนี้

ตารางที่ 3.8 สัมฤทธิ์ผลของดินทางการเกษตรในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ

ประเภท	พื้นที่ (ไร่)	%
1. เหมาะในการทำนา	1,623,125	37.1
2. เหมาะในการทำสวนยางพารา พืชสวน พืชไร่	1,836,875	42.0
3. ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก		
3.1 พื้นที่ป่าไม้ แหล่งต้นน้ำลำธาร	638,750	14.6
3.2 พื้นที่ชายทะเล ป่าพรุ	275,625	6.3
รวม	4,374,375	100.0

ที่มา : ข้อมูลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทะเลสาบสงขลา สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ หน้า (4-9)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 3.10 การใช้ที่ดินในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

การใช้ที่ดิน

จากแผนที่ 3.10 แสดงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของปี 2516/2517 ซึ่งได้จากการแปลภาพถ่ายทางอากาศ โดยกรมพัฒนาที่ดิน ได้แบ่งการใช้ที่ดินออกเป็น 5 ประเภทดังนี้

ตารางที่ 3.9 การใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่ลุ่มน้ำ พ.ศ. 2516/2517

ประเภท	ไร่	%
1. ทำนา	1,529,375	35.0
2. ส่วนยาง พืชไร่ พืชสวน	987,500	22.6
3. ส่วนยางผลส้มปายไม้	473,750	10.8
4. ป่าไม้สภาพเดิม	865,000	19.8
5. ป่าไม้สภาพเลว	256,250	5.8
6. ชุมชนและอื่น ๆ	262,500	6.0
รวม	4,374,375	100.0

ที่มา : ข้อมูลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทะเลสาบสงขลา สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ หน้า (4-9)

เมื่อพิจารณาสัดส่วนการใช้ที่ดินสมบูรณ์ของดิน จะเห็นว่ามีความสัมพันธ์กันในขอบเขตที่เหมาะสม เช่น ที่ดินเหมาะแก่การทำนามี 37.1% มีการใช้ประโยชน์ดังกล่าว 35.0% พื้นที่เหมาะสำหรับป่าไม้แหล่งต้นน้ำลำธาร พื้นที่ชายทะเล ป่าพรุ มี 20.9% การใช้ที่ดินป่าไม้สภาพเดิมมี 19.8%

แต่เมื่อเปรียบเทียบตำแหน่งของพื้นที่การใช้ประโยชน์กับสมบูรณ์ที่ดิน จะเห็นว่าการใช้ที่ดินผิดประเภทอยู่ 564,400 ไร่ หรือ 12.9% ในจำนวนนี้ประมาณ 7% เหมาะในการทำนา แต่นำไปใช้เพาะปลูกพืชอื่น ๆ ได้แก่ พื้นที่ตำบลบันแต ต.ควนขนุน อ.ควนขนุน ต.ร่มเมือง อ.เมืองพัทลุง ต.ชะรัด อ.งหรา ต.หนองธง ต.คลองใหญ่

ต.ป่าบอน อ.ปากพูน ต.เขาพระ ต.ท่าชะมวง ต.คูหาใต้ ต.ควนรู อ.รัตภูมิ ต.ทุ่งลาน
 อ.หาดใหญ่ ที่เหลือเหมาะแก่การทำนา ส่วนยาง พืชสวน พืชไร่' แต่ถูกใช้ประโยชน์ในการ
 ทำนา คือ ต.ปากพูนอม ต.ชะมวง อ.ควนขนุน ต.ท่าแค อ.เมืองพัทลุง ต.หาดโพธิ์
 ต.ควนขนุน อ.เขาชัยสน ต.พะวง อ.เมืองสงขลา

สรุปการใช้ทรัพยากรที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำ มีความสอดคล้องกับสมรรถนะ
 ที่ดินโดยส่วนรวม แต่ยังมีผิดประเภทอยู่บางแห่ง อัตราส่วนพื้นที่เกษตร/คน ในปี 2517
 3.9 ไร่/คน หรือ 19.6 ไร่ต่อครอบครัว ขนาด 5 คน ในอนาคตเมื่อประชากรเพิ่มขึ้น
 แต่ไม่สามารถขยายพื้นที่ได้ การพัฒนาที่ดินควรเน้นการเพิ่มผลผลิตต่อไร่' เพื่อป้องกันการบุกรุก
 ทำลายป่าไม้ให้น้อยที่สุด รวมทั้งขยายฐานเศรษฐกิจให้กว้างขึ้น

3.3.6.2 ทรัพยากรน้ำ

ทรัพยากรน้ำที่จะกล่าวต่อไป หมายถึง ทรัพยากรน้ำในลำน้ำ
 ลำชาหรือคลองต่าง ๆ และแหล่งน้ำบาดาลเท่านั้น ส่วนน้ำในทะเลสาบสงขลา จะได้กล่าว
 ในบทที่ 4

1) คลองสำคัญของพื้นที่ลุ่มน้ำ

คลองในพื้นที่ลุ่มน้ำมีอยู่จำนวนมาก แต่เท่าที่ข้อมูลมีอยู่
 ได้แก่ คลองอู่ตะเภา คลองต้า คลองรัตภูมิ ซึ่งไหลลงทะเลสาบสงขลา คลองพรุพ้อ คลอง
 ท่าแค ไหลลงทะเลหลวง

ตารางที่ 3.10 แสดงคลองสำคัญและปริมาณน้ำ

พื้นที่ ระบายน้ำ	คลอง	พื้นที่รับน้ำ กม ²	พื้นที่รับน้ำ ตรงจุด สำรวจ กม ²	ปริมาณน้ำเฉลี่ย ล้าน ม ³ / เดือน		อัตราส่วนน้ำ สูงที่สุด-ต่ำสุด	ปริมาณน้ำ รวม ล้าน ม ³ / ปี
				สูงที่สุด	ต่ำสุด		
ทะเลสาบ	อู่ตะเภา	2,743	1,790	591	1.02	579.4 : 1	823.31
สงขลา	ต้า		127	140	0.02	7,000 : 1	92.79
	รัตภูมิ	471	272	87.6	0.40	219 : 1	187.82
ทะเลหลวง	พรุพ้อ	214	88	52.2	0.08	625.5 : 1	70.14
	ท่าแค	378	292	55.4	0.05	1,108 : 1	109.24
รวม						1,911.7 : 1	

ที่มา : กองอุทกวิทยา กรมประทาน

- หมายเหตุ 1) คลองอุตะเกา คลองต่า คลองพรพ้อ ไร่ค่าเฉลี่ย พ.ศ.
2511-2520
- 2) คลองรัตภูมิ ไร่ค่าเฉลี่ย พ.ศ.2511-2515
- 3) คลองท่าแค ไร่ค่าเฉลี่ย พ.ศ.2511-2519

จากตารางที่ 3.10 พอสรุปได้ดังนี้

(1) ลำน้ำลำขาต่าง ๆ ของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นลำคลองเล็ก ๆ ลึน ๆ มีปริมาณน้ำไม่มากนัก เมื่อเทียบกับลำน้ำทางภาคเหนือ ทั้งนี้เพราะพื้นที่รับน้ำมีขนาดเล็ก คลองอุตะเกามีปริมาณน้ำมากที่สุด เพราะมีพื้นที่รับน้ำสูงถึง 2,743 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 39% ของพื้นที่ลุ่มน้ำ

(2) ช่วงที่มีน้ำมากที่สุด ได้แก่ ช่วงเดือนพฤศจิกายน ธันวาคม และมกราคม ปริมาณน้ำสูงสุดในเดือนธันวาคม ของทุกปี อัตราส่วนระหว่างปริมาณน้ำสูงสุดและต่ำสุดของคลองต่าง ๆ เฉลี่ยประมาณ 1,900:1 ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่ต่างกันมาก เมื่อเทียบกับลำน้ำในภาคอื่นของประเทศไทย เช่น แม่น้ำแม่กลอง มีอัตราส่วน 105:1

2) การพัฒนาทรัพยากรน้ำผิวดิน

จากสภาพพื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่แคบตามแนว เหนือ-ใต้ ภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงทางทิศตะวันตกลาดต่ำสู่ทิศตะวันออก ลักษณะลำน้ำจึงลึน ๆ มีอัตราไหลไม่สูงนัก จะเห็นได้ว่าการพัฒนาแหล่งน้ำจะเป็นโครงการขนาดเล็ก โดยกรมชลประทาน ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาไว้ดังนี้

(1) พื้นที่รอบทะเลสาบสงขลา สร้างฝายทดน้ำกั้นลำน้ำต่าง ๆ เพื่อยกระดับน้ำให้เข้าคลองชลประทานส่งน้ำไปเลี้ยงพื้นที่เกษตร

(2) เนื่องจากในฤดูแล้ง ปริมาณน้ำในคลองต่าง ๆ ต่ำมาก ดังนั้นเพื่อให้ฝายทดน้ำในลำน้ำต่าง ๆ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จะสร้างเขื่อนกักน้ำในพื้นที่ตอนบนบริเวณเทือกเขาบรรทัด

(3) การใช้น้ำในทะเลสาบสงขลาโดยตรงในการชลประทาน โดยสร้างโรงสูบน้ำที่บ้านหัวป่า อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เพื่อสูบน้ำขึ้นสู่พื้นที่นาโดยตรง

(4) การปิดกั้นช่องแคบระหว่างทะเลสาบสงขลากับทะเลหลวงที่บ้านปากอ เพื่อป้องกันการไหลเข้าของน้ำเค็มและใช้ทะเลหลวงเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งจะช่วยเสริมให้โครงการลุ่มน้ำกระโนต ให้สามารถลุ่มน้ำได้เต็มที่ไม่มีปัญหาเรื่องความเค็มของน้ำ

ขณะนี้กรมชลประทานได้กำหนดการไปแล้ว เฉพาะแต่

ข้อ (1) และ (3) ส่วนข้อ (2) และ (4) ยังอยู่ในระหว่างการสำรวจและศึกษา

ตารางที่ 3.11 โครงการชลประทานลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ชื่อโครงการ	อำเภอ/จังหวัด	การใช้น้ำโดยเฉลี่ย (ล้าน ลบ. เมตร)	เนื้อที่ชลประทาน (ไร่)
1. ความผูกและควนผูกขยาย	อ.เมือง อ.เขาชัยสน อ.พัทลุง	35.7	43,000
2. นาท่อมและนาท่อมขยาย	อ.เมืองพัทลุง	46.5	40,000
3. ท่าเขียด	อ.เขาชัยสน พัทลุง	79.2	100,000
4. พญาไธสง		24.1	17,000
5. บ้านพร้าว	อ.เมือง พัทลุง	37.7	36,000
6. สังขยา	อ.ปากพูน พัทลุง	7.4	7,000
7. พิกุลทอง	อ.ควนขนุน พัทลุง	-	5,000
8. ปากพะเนียด	อ.เขาชัยสน พัทลุง	-	2,000
9. คลองวาด	สังขยา	5.4	4,000
10. ชะม่าง	รัตภูมิ สังขยา	66.6	66,800
11. ลุ่มน้ำกระโนต	อ.กระโนต สังขยา	56.2	65,000

ที่มา : 1) รายงานเบื้องต้น การพิจารณาปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการใช้น้ำ
ในบริเวณพื้นที่รอบทะเลสาบสงขลา งานวิศวกรรม สำนักงานชลประทาน
ที่ 11 กรมชลประทาน, 2521

2) รายงานสรุปจังหวัดพัทลุง พ.ศ.2524

3) น้ำบาดาล

จากสภาพธรณีวิทยาในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

สามารถแบ่งน้ำบาดาลออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

(1) แหล่งน้ำบาดาลในดินร่วน ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นดินตะกอน กรวด ทราย และดินทรายที่ยังสับตัวกันไม่แน่น การเก็บน้ำมีมาก สามารถให้น้ำประมาณ 220 -400 แกลลอน/นาที่

(2) แหล่งน้ำบาดาลในดินแข็ง ได้แก่ พื้นที่บริเวณที่สูงหรือภูเขา น้ำจะเก็บอยู่ตามรอยแตกของหิน หรือโพรงหินใต้ดิน ปริมาณน้ำจะน้อยกว่า 50 แกลลอน/นาที่

ตารางที่ 3.12 จำนวนบ่อและปริมาณน้ำบาดาลในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

จังหวัด	อำเภอ	จำนวนบ่อ	ปริมาณน้ำเฉลี่ย แกลลอน/นาที่
สงขลา	เมือง	17	22.31
	รัตภูมิ	6	41.26
	สทิงพระ	11	58.15
	ระโนด	20	152.59
	สะเดา	5	28.82
	หาดใหญ่	2	214.46
พัทลุง	เมือง	9	21.28
	ควนขนุน	2	77.6
	เขาชัยสน	7	67.78
	ปากพะยูน	2	21.13
รวม		101	

ที่มา : กองน้ำบาดาล กรมทรัพยากรธรณี, 2522

สำหรับคุณภาพของน้ำบาดาลสามารถใช้เป็นน้ำดื่มได้ เนื่องจากมีคุณสมบัติทางเคมีอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานเป็นบางบ่อเท่านั้น

4) การพัฒนาแหล่งน้ำกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

การนำทรัพยากรน้ำมาใช้มากเกินไปอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมดังนี้

- 1) การสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำตามลำน้ำต่าง ๆ จะทำให้ปริมาณน้ำที่ไหลลงทะเลสาบน้อยลง จะมีผลให้ความเค็มของน้ำในทะเลสาบเปลี่ยนไป
- 2) การสร้างเขื่อนปิดกั้นทะเลสาบที่บริเวณตำบลปากกรอ จะทำให้ทะเลหลวงเปลี่ยนสภาพจากทะเลสาบน้ำกร่อยเป็นน้ำจืด จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาอย่างมาก
- 3) การขุดบ่อบาดาลบริเวณพื้นที่ด้านตะวันออกของทะเลสาบ ถ้านำน้ำมาใช้มากเกินไปจะทำให้น้ำเค็มเข้ามาแทนที่ให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมได้

สรุป การพัฒนาแหล่งน้ำประเภทเขื่อนเก็บน้ำส่วนใหญ่อยู่บริเวณจังหวัดพัทลุง เพื่อจากมีความจำเป็นในการใช้น้ำทำนา ส่วนจังหวัดสงขลาพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นส่วนยางพารา ซึ่งไม่จำเป็นต้องพัฒนาแหล่งน้ำประเภทนี้ นอกจากทำเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมหรือเพื่อการประปาสำหรับชุมชน จะเห็นว่าสงขลาส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาน้ำบาดาลเสียมากกว่า

3.3.6.3 ทรัพยากรป่าไม้

1) ชนิดและสภาพป่า

จากการแปลภาพถ่ายทางอากาศและสำรวจในปี 2516-2517 โดยกรมพัฒนาที่ดินพบว่า ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 2,552 กม.² หรือ 32% ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด พื้นที่ป่าไม้เหล่านี้เป็นพื้นที่ผืนใหญ่ต่อเนื่องกันตั้งแต่บริเวณเชิงเขาขึ้นไปของเทือกเขาบรรทัดด้านตะวันตก และเทือกเขาสันกาลาคีรี ทางด้านใต้ของพื้นที่ลุ่มน้ำ นอกจากนี้แล้วยังพบป่าไม้กระจายเป็นหย่อม ๆ ตามภูเขาเตี้ย ๆ เกาะและบางบริเวณตามขอบทะเลสาบ

หากพิจารณาตามชนิดของพันธุ์ไม้และปัจจัยสิ่งแวดล้อม

สามารถจำแนกป่าไม้ในลุ่มน้ำเป็น 5 ประเภท คือ

(1) ป่าดิบชื้น ประกอบด้วย พันธุ์ไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจหลายชนิด เช่น ยาง เคี่ยม ตะเคียนทอง ล่ยา หลุมพอ นาคบุตร พะยอม ไม้พื้นล่างหนาแน่น และรกทึบมาก พบป่าชนิดนี้ตั้งแต่เชิงเขาขึ้นไปจนถึงสันปันน้ำในเขต อ.ควนขนุน กิ่ง อ.ศรีบรรพต อ.เมือง อ.งหรา กิ่ง อ.ตะโหมด อ.ปากพูน จังหวัดพัทลุง ในเขต อ.หาดใหญ่ อ.สะเดา จังหวัดสงขลา

(2) ป่าไม้ผสมยางพารา เกิดจากการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่า โดยเฉพาะป่าดิบชื้นเพื่อใช้ปลูกยางพารา แต่ยังคงปรากฏสภาพป่าเดิมไว้ ผลผลิตที่ได้จากป่าชนิดนี้ ได้แก่ ยาง และไม้ยางพารา มากกว่าผลผลิตจากป่าธรรมชาติ ป่าชนิดนี้ปรากฏเป็นบริเวณกว้างบนพื้นที่ที่มีความลาดชันประมาณ 5-25% ฝัดจากป่าดิบชื้นลงมา และกระจายเป็นหย่อม ๆ ตามลาดเขาเตี้ย ๆ และที่ราบเขต อ.ปากพูน จังหวัดพัทลุง อ.รัตภูมิ อ.หาดใหญ่ อ.สะเดา จังหวัดสงขลา

(3) ป่าชายหาด ป่าชนิดนี้จะขึ้นอยู่ในบริเวณที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำเค็ม ได้แก่ บริเวณด้านเหนือของทะเลหลวงและทะเลน้อย ในเขตอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง อำเภอชะอวด อำเภอหัวไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช และตอนล่างของทะเลสาบสงขลา ระหว่างอำเภอเมืองและอำเภอหาดใหญ่ นอกจากนี้ยังพบกระจายเป็นหย่อม ๆ บนเกาะนางคำ เกาะหมาก ในเขตอำเภอปากพูน จังหวัดพัทลุง พันธุ์ไม้ที่พบในป่าชนิดนี้ได้แก่ เล้มีด จาก

(4) ป่าพรุ จะพบป่าชนิดนี้ตามที่ลุ่มมีน้ำขังหรือขึ้นและเกือบตลอดปี เช่น ขอบทะเลหลวงในเขตอำเภอระโนด และกิ่ง อ.กระแสสินธุ์ จังหวัดสงขลา ด้านเหนือของเกาะนางคำ อ.ปากพูน จังหวัดพัทลุง พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ได้แก่ เล้มีด อินทนิล หว่า และพวกหญ้า เช่น กก อ้อ แล่ม จูดหนู

(5) ป่าละเมาะและป่าหญ้า พบกระจายเป็นหย่อม ๆ ทั่วไป บริเวณด้านตะวันออกของหัวเขาแดง อ.เมืองสงขลา และระหว่าง อ.หาดใหญ่ กับ อ.รัตภูมิ พืชพันธุ์ส่วนใหญ่เป็นหญ้า เช่น พง กก ลำบเลื่อ บางแห่งอาจพบไม้ป้อ นนทรี ขึ้นปะปนกับหญ้าด้วย

ตารางที่ 3.13 ชนิดและสภาพป่าพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ชนิดป่า	สภาพ	พื้นที่	
		กม ²	%
1. ป่าดิบชื้น	ดี	1,223	47.9
	เลว	272	10.7
2. ป่าไม้ผลัดใบทางพารา	-	758	29.7
3. ป่าชายเลน	ดี	123	4.8
	เลว	138	5.4
4. ป่าพรุ	-	26	1.0
5. ป่าละเมาะและป่าหญ้า	-	12.5	0.5
รวม		2,552.5	100.0

ที่มา : ข้อมูลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2521

หากพิจารณาตามลักษณะในการจัดการใช้ประโยชน์ สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

(1) ป่าสงวนแห่งชาติ ตามรายงานของกรมป่าไม้ในปี 2521 พื้นที่ป่าไม้ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 45 ป่า มีพื้นที่ 1,706 กม.² หรือ 21% ของพื้นที่ลุ่มน้ำ อยู่ในเขตสงขลา 18 ป่า พื้นที่ 808 กม.² พัทลุง 27 ป่า พื้นที่ 888 กม.²

(2) ป่าเพื่อการผลิต หมายถึง ป่าที่กรมป่าไม้ได้ให้สัมปทานแก่หน่วยงานของรัฐหรือเอกชน บริษัทพัทลุงทำไม้ จำกัด และบริษัทสงขลาทำไม้ จำกัด เป็นผู้ได้รับสัมปทานมีอายุ 30 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2517 และ 2518 จนถึงสิ้นปี 2547 และ 2548 ตามลำดับ

(3) ป่าเพื่อการป้องกัน หมายถึงป่าต้นน้ำลำธาร ป่าเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและสำราญประโยชน์ เช่น อุทยานแห่งชาติ งานอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า เป็นต้น

ป่าป้องกันที่กำหนดให้เป็นป่าต้นน้ำลำธาร ได้แก่ ป่าที่ขึ้นอยู่บนพื้นที่ที่มีความลาดชันเกินกว่า 30% ขึ้นไป ตามเทือกเขาบรรทัด เทือกเขาสนกาลาศรี และพื้นที่เล็ก ๆ กระจายตามภูเขาต่าง ๆ ซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 800 กม² หรือ 30% ของพื้นที่ป่า หรือ 10% ของพื้นที่ลุ่มน้ำ สภาพป่าส่วนนี้ประมาณ 90% ยังคงสภาพสมบูรณ์ตามธรรมชาติ

ส่วนป่าป้องกันเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและสำราญประโยชน์ มีดังนี้

เขตรักษาพันธุ์ป่าเขาบรรทัด ครอบคลุมพื้นที่จังหวัด พัทลุง สงขลา สตูล เฉพาะพื้นที่ลุ่มน้ำ อยู่ในเขต ต.บ้านนา ต.งหรา ต.คลองเฉลิม อ.เมืองพัทลุง ต.ตะโหมด กิ่ง อ.ตะโหมด ต.ป่าบอน อ.ปากพูน ต.คูหาใต้ ต.ชะมวง อ.รัตภูมิ

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนงาช้าง ครอบคลุมจังหวัด สงขลาและสตูล เฉพาะพื้นที่ลุ่มน้ำอยู่ในท้องที่ ต.ทุ่งตำเสา ต.ฉลุง อ.หาดใหญ่ ต.ท่าชะมวง อ.รัตภูมิ

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ครอบคลุม ต.เคร็ง อ.ชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ต.ทะเลน้อย ต.พนาสูง อ.ควนขนุน จังหวัดพัทลุง ต.ตะเครียะ อ.ระโนด จังหวัดสงขลา พื้นที่ 28 กม²

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลสาบ ครอบคลุมพื้นที่ 364.67 กม² 2 จังหวัด คือ ต.ปากกระอ ต.ชะแล้ ต.บางเขียด อ.เมืองสงขลา ต.ท่าหิน ต.คูขุด ต.คลองรี อ.สทิงพระ ต.เกาะใหญ่ กิ่ง อ.กระแสสินธุ์ ต.ดอนใต้ อ.รัตภูมิ จังหวัดสงขลา ต.ปากพูน ต.ดอนประดิษฐ์ ต.เกาะนางคำ ต.เกาะหมาก อ.ปากพูน จังหวัดพัทลุง

(4) สวนป่า การปลูกสวนป่าไม้ในพื้นที่ลุ่มน้ำ ตำนิงงาน โดยกรมป่าไม้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2497 จนถึง พ.ศ. 2521 มีพื้นที่ปลูกป่าทั้งสิ้น 6.55 กม² หรือ 0.08% ของพื้นที่ลุ่มน้ำ ได้แก่ ควนเขารัง คลองแก้ว เทือกเขาไฟไหม้ ในจังหวัดสงขลา และลำป่า จังหวัดพัทลุง

2) ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้

ในการพิจารณาถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ จะพิจารณาในเรื่องการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ จากรายงานของ HUNTING (1974) โดย เปรียบเทียบพื้นที่ป่าดงดิบของจังหวัดสงขลาและพัทลุงในปี 2510 และ 2515 พบว่าการลดลงของพื้นที่ป่าดงดิบช่วง 5 ปี ถึง 12.21% หรือเฉลี่ย 2.45% ต่อปี ซึ่งใกล้เคียงกับอัตราการลด 2.36% ของพื้นที่ป่าไม้ของภาคใต้ในช่วงปี 2516 ถึง 2520 ดังนั้นพื้นที่ป่าไม้ในอนาคตมีแนวโน้มที่จะลดลงเรื่อย ๆ การปลูกป่าในอัตราที่เป็นอยู่ปัจจุบันจะไม่มีผลที่จะทำให้ป่าไม้เพิ่มขึ้น

จากการสำรวจของ FAO ในปี 2513 พบว่า ความต้องการใช้ไม้ในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉลี่ย 1.8 ลูกบาศก์เมตรต่อคน ถ้าหากใช้ค่าเฉลี่ยมาประมาณ ความต้องการไม้ของประชากรในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า ในปี 2521 มีความต้องการใช้ไม้คิดเป็น ปริมาตร 1.9 ล้าน m^3 และจากรายงานของ นิวัต เรืองพาณิชย์ (2522) พบว่า พื้นที่ป่าไม้ 2.5 ไร่ จะให้ผลผลิต 1 m^3 /ปี แต่ถ้ามีการจัดการที่ดีจะใช้เพียง 1.25 ไร่ เท่านั้น ถ้าเอา ค่านี้เป็นเกณฑ์จะพบว่า เพื่อตอบสนองความต้องการไม้ 1.9 ล้าน m^3 /ปี จะต้องการพื้นที่ป่า ถึง 3,800 km^2 ซึ่งสูงกว่าพื้นที่ป่า 2,256 km^2 ในปี 2522 ถึง 1,544 km^2 ซึ่งแสดงว่าพื้นที่ป่าไม้ที่มีอยู่ไม่เพียงพอแก่ความต้องการ ถึงแม้จะมีวัสดุทดแทนมากมายเข้ามาแทนการ ใช้ไม้ แต่สำหรับภาวะเศรษฐกิจระดับชนบท วัสดุอื่น ๆ ไม่อาจเข้าไปทดแทนไม้ได้ในปริมาณ ที่เหมาะสม ผลที่ตามมาคือการลักลอบตัดไม้ จะเป็นไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

ทางออกอีกอย่างหนึ่งในเรื่องการใช้ไม้ เนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำมีพื้นที่ปลูกยางพาราถึง 29.7% ของพื้นที่ลุ่มน้ำ ไม้ยางพาราที่ตัดเพื่อปลูกยางพันธุ์ใหญ่ในแต่ละปีมีอยู่จำนวนมาก ถ้าได้ปรับปรุงคุณภาพไม้ยางพาราโดยวิธีอบและอบน้ำยาแล้วจะทำให้คุณภาพเทียบเท่าไม้สัก ไม้ยางพาราจึงสามารถตอบสนองการใช้ไม้ได้ส่วนหนึ่ง ซึ่งใช้ในการทำเครื่องเรือน การทำปาเก้พื้น แต่ส่วนใหญ่ก็ตอบสนองเศรษฐกิจในเมืองมากกว่าชนบท เพราะไม้ยางพาราไม่สามารถเข้ามาทดแทนไม้แปรรูปที่ใช้ก่อสร้างอาคารบ้านเรือนได้

3) ผลกระทบจากการเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้

(1) ทำให้เกิดผืนแปรของอัตราการไหลของน้ำจืด ที่ไหลตามคลองต่าง ๆ ลงสู่ทะเลสาบซึ่งจะทำให้ความเค็มของน้ำในทะเลสาบผืนแปรไปด้วย ทำให้เกิดความเสียหายแก่การเกษตรและระบบนิเวศวิทยา

(2) การชะกร่อนของหน้าดิน อัตราปกติของการสูญเสียหน้าดินของป่าธรรมชาติมีเพียง 2 ตัน/กม²/ปี ถ้าป่าถูกแผ้วถางจะเพิ่มเป็น 38 ตัน/กม² ต่อปี จากการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ของพื้นที่ลุ่มน้ำ คำนวณการสูญเสียหน้าดินประมาณ 250,000 ตัน/ปี ซึ่งยังต่ำกว่ารายงานของสำนักงานชลประทานที่ 12 พัทลุง ซึ่งมีถึง 300,000 ตัน/ปี ตะกอนเหล่านี้จะทับถมอยู่ตามลำคลอง แต่ส่วนใหญ่จะลงสู่ทะเลสาบสงขลา ซึ่งจะทำให้ทะเลสาบมีอัตราการตื้นเขินประมาณ 0.19 มม./ปี จากอุทกภัยเมื่อต้นเดือนธันวาคม 2524 คาดว่าการชะกร่อนของหน้าดินจะมากเป็นพิเศษ แต่ยังไม่มีส่วนเลขที่ยืนยันได้

(3) การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำหรือแหล่งอาหาร ในกรณีเป็นป่าพรุและป่าชายเลน

3.3.6.4 ทรัพยากรแร่

ในพื้นที่ลุ่มน้ำมีทรัพยากรแร่ที่สำคัญ เช่น ดิบุก วุลแฟรม แบโรท์ และตะกั่ว ซึ่งมีมากบริเวณท้องที่อำเภอสะเดา และหาดใหญ่ เหมือนแร่ที่เปิดดำเนินการทั้งหมด 11 เหมือง ในปี 2521 พื้นที่ 11,378 ไร่ ดังรายละเอียดตารางที่ และกำลังอยู่ในระหว่างขอสัมปทานสำรวจอีก 13,384 ไร่ สำหรับผลผลิตแร่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมีไม่มากนัก โดยเฉพาะดิบุกและแบโรท์ วุลแฟรม ซึ่งมีเพียง 3.81% และ 2.54% 2.82% ของผลผลิตทั้งประเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.14 พื้นที่การทำเหมืองแร่ในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

จังหวัด	ที่ตั้งเหมือง	เนื้อที่(ไร่)	ชนิดแร่	วิธีการทำเหมือง
สงขลา	ต.ทุ่งตำเสา อ.หาดใหญ่	299	ดีบุก, วุลแฟรม	เจาะงัน
	ต.ทุ่งขมิ้น อ.หาดใหญ่	612	ดีบุก	ฉีด
	ต.เขารูปช้าง อ.หาดใหญ่	11	ทรายแล้ว	หาบ
	ต.ฉลุง อ.หาดใหญ่	1,306	ดีบุก, วุลแฟรม	ฉีด, เจาะงัน
	ต.ท่าชะมวง อ.รัตภูมิ	842	ดีบุก, วุลแฟรม	ฉีด
	ต.ท่าช้าง อ.หาดใหญ่	1,053	ดีบุก	ฉีด, เจาะงัน
	ต.นาหม่อม อ.หาดใหญ่	808	ดีบุก	แล่น
	ต.ทุ่งใหญ่ อ.หาดใหญ่	121	ดีบุก	ฉีด
	ต.บ้านพรุ อ.หาดใหญ่	226	ดีบุก	ฉีด
	ต.สำนักแต้ว อ.สะเดา	547	ดีบุก, วุลแฟรม	ฉีด, เจาะงัน
	ต.บ้านไร่ อ.หาดใหญ่	583	ดีบุก	ฉีด
	ต.ทุ่งหมอ อ.สะเดา	660	ดีบุก, วุลแฟรม	เจาะงัน, แล่น
	ต.ท่าชะมวง อ.รัตภูมิ	334	แบไรท์	เจาะงัน, หาบ

ที่มา : ทำเนียบรายชื่อผู้ประกอบการทำเหมืองแร่, กรมทรัพยากรธรณี, 2521

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3.6.5 ทรัพยากรประมง

ทรัพยากรประมงอาจจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ การประมงในทะเลสาบ ซึ่งจะกล่าวละเอียดในบทที่ 4 กับการเลี้ยงปลาในบ่อในพื้นที่ลุ่มน้ำบริเวณจังหวัดสงขลา การเลี้ยงปลาบ่อไม่ค่อยได้ผล เพราะลักษณะดินเป็นทรายเก็บกักน้ำไม่อยู่ แต่ในจังหวัดพัทลุงได้ผลดีพอสมควร มีเลี้ยงแทบทุกอำเภอ มีผู้เลี้ยง 732 ราย จำนวน 747 บ่อ คิดเป็นพื้นที่ 185,245 ม²

3.4 ระบบการคมนาคม

ระบบการคมนาคมขนส่ง เป็นอุปทานที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำ มีระบบการคมนาคมทั้ง 3 ทาง คือ ระบบถนน รถไฟ ระบบท่าเรือ และการคมนาคมทางอากาศ

3.4.1 ระบบถนน

ระบบถนนจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ระบบถนนภาคใต้ และระบบถนนภายในลุ่มน้ำ

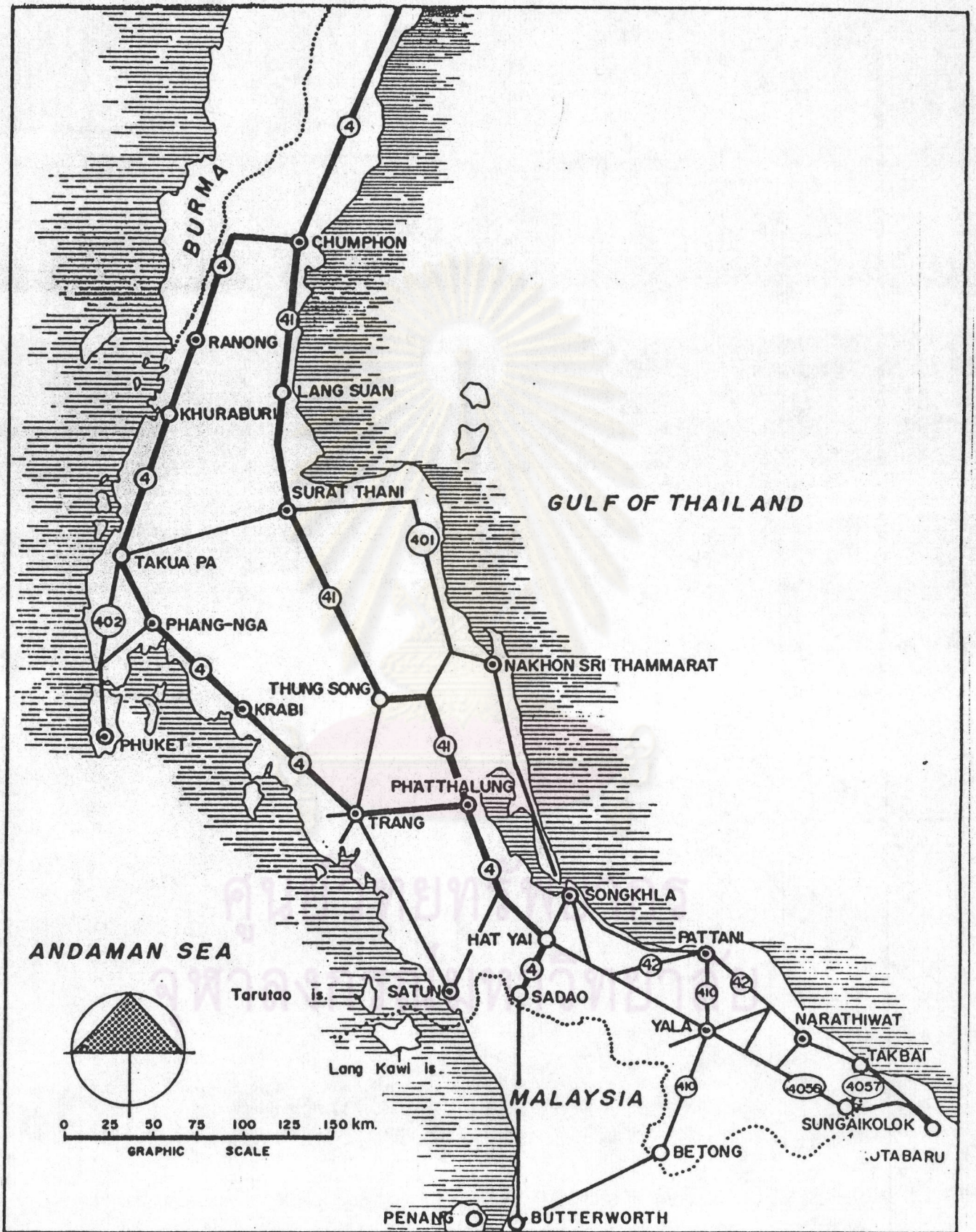
3.4.1.1 ระบบถนนภาคใต้

จากแผนที่ 3.11 แสดงถึงระบบถนนสายที่สำคัญ ๆ ในภาคใต้จะเห็นว่า มีเส้นทางที่มีความสำคัญต่อพื้นที่ลุ่มน้ำ 5 สายด้วยกันคือ

(1) สงขลา-กรุงเทพฯ เลียบฝั่งตะวันตก ถนนสายนี้คือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 หรือทางหลวงเอเชียหมายเลข 2 เส้นทางจะผ่านเข้าในทิวเขาสลับซับซ้อน ผ่านจังหวัดชุมพร ระนอง พังงา และตรัง ตรงไปหาดใหญ่

(2) สงขลา-กรุงเทพฯ เลียบฝั่งตะวันออก แยกออกจากทางหลวงหมายเลข 4 ที่ชุมพร เลียบชายฝั่งตะวันออกโดยตลอด ผ่านมายังสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช อำเภอสะทิงพระ ไปถึงหัวเขาแดงฝั่งตรงข้ามเมืองสงขลา แล้วต้องลงแพขนานยนต์ข้ามทะเลสาบสงขลาไปยังตัวเมือง (เนื่องจากโครงสร้างการสร้างสะพานข้ามทะเลสาบที่เกาะยอยังไม่แล้วเสร็จ) เส้นทางสายนี้ คือ เส้นทางสายเอเชียหมายเลข 18 และส่วนใหญ่จะผ่านที่ราบริมทะเล จึงไม่มีทิวเขา เช่น เส้นทางเลียบฝั่งตะวันตก

แผนผัง 3.11 ระบบทางหลวงในภาคใต้ของประเทศไทย

ที่มา : กรมทางหลวง

(3) ส่งขลา-อลอสตาร์ (มาเลเซีย)-ปีนัง ผ่านอำเภอสะเดา เส้นทางนี้เป็นส่วนสุดท้ายของทางหลวงหมายเลข 4 และเป็นสายสำคัญซึ่งนักท่องเที่ยวมาเลเซียส่วนใหญ่เดินทางเข้ามายังอำเภอหาดใหญ่

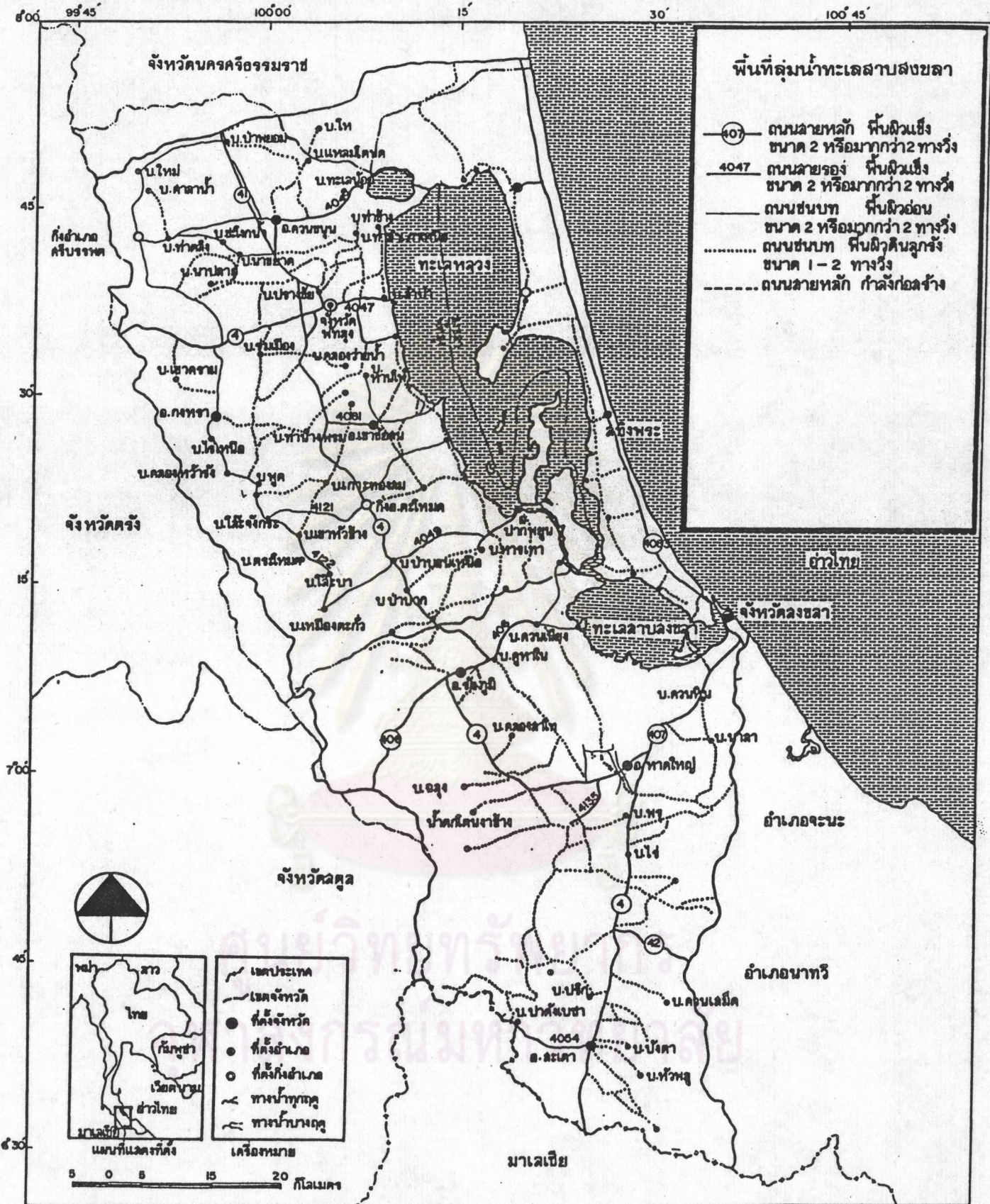
(4) ส่งขลา-โกตาบารู (มาเลเซีย) ผ่านอำเภอลูโหวงโกลก ในจังหวัดนราธิวาส นักท่องเที่ยวจากมาเลเซียฝั่งตะวันออก จะใช้เส้นทางสายนี้ซึ่งเชื่อมกับ หาดใหญ่/ส่งขลา ผ่านอำเภอลูโหวงโกลก นราธิวาส และปัตตานี ตามเส้นทางหลวงหมายเลข 4056 และ 42 ตามลำดับ ส่วนการเดินทางจากลูโหวงโกลกไปส่งขลา ผ่านทางยะลา ยังไม่สะดวกเนื่องจากสภาพถนนไม่ดี

(5) ส่งขลา-ลูโหวงปัตตานี (มาเลเซีย)-ปีนัง ผ่านอำเภอบेतงในจังหวัดยะลา เส้นทางสายนี้เป็นเส้นทางเชื่อม มาเลเซีย-ส่งขลาที่ยาวที่สุด โดยต้องผ่านจังหวัดยะลา เสียก่อน ประกอบกับสภาพถนนไม่ดีมากนัก ทำให้ผู้ใช้ถนนสายนี้ส่วนใหญ่จะเป็นคนท้องถิ่นจังหวัดยะลา เท่านั้น

3.4.1.2 ระบบถนนภายในลุ่มน้ำ

จากแผนที่ 3.12 แสดงโครงข่ายถนนที่มีอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งประกอบด้วยถนนสายหลัก ถนนสายรอง และถนนขนบถ ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ กับแหล่งท่องเที่ยวในทะเลสาบส่งขลา ดังนี้

(1) ถนนสายหลัก เป็นถนนที่มีความสำคัญต่อการเข้าถึงบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำ เฉพาะชุมชนหลัก เช่น ส่งขลา หาดใหญ่ พัทลุง มี 6 สาย คือ
ทางหลวงหมายเลข 4083 เป็นถนนที่สร้างขึ้นใหม่แล้ว เสร็จในปี 2518 โดยตัดเลียบฝั่งตะวันออกของภาคใต้ เชื่อมต่อจากทางหลวงหมายเลข 4017 ที่มาจากนครศรีธรรมราช-หัวไทร ถนนสาย 4083 นี้ เริ่มต้นจากอำเภอระโนด ผ่านอำเภอสทิงพระมาสิ้นสุดที่บริเวณบ้านหัวเขาแดง บริเวณปากทะเลสาบส่งขลา จากจุดนี้สามารถข้ามปากทะเลสาบด้วยแพขนานยนต์เข้าสู่อำเภอเมืองส่งขลาได้ ความยาวของเส้นทางสายนี้ เฉพาะช่วงที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำประมาณ 90 กม. ปริมาณการจราจรในปี 2521 ในช่วงระหว่างหัวไทย-สทิงพระ มี 968 คัน/วัน และระหว่าง สทิงพระ-ส่งขลา 1362 คัน/วัน

แผนที่ 3.12 โครงข่ายถนน
แนวทางการพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
 โดย นายแคล้ว ทองสม นิสิตผิงเมืองมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทางหลวงหมายเลข 407 เป็นถนนเชื่อมระหว่าง
อำเภอเมืองสงขลากับอำเภอหาดใหญ่ ยาวประมาณ 30 กม. มีปริมาณการจราจรสูงถึง
5736 คัน/วัน ในปี 2521 ซึ่งสูงกว่าของถนนทุกสายในพื้นที่ลุ่มน้ำ

ทางหลวงหมายเลข 4 คือ ถนนเพชรเกษม อันเป็น
ถนนหลักของภาคใต้มาแต่อดีต ถนนสายนี้ตัดเลียบฝั่งตะวันตกของภาคใต้ ช่วงที่อยู่ในพื้นที่ลุ่ม
น้ำนี้จะเชื่อมโยงระหว่าง ตรัง-พัทลุง พัทลุง-รัตภูมิ-หาดใหญ่ และหาดใหญ่-สะเดา ลั่นสุด
ที่เขตชายแดนติดต่อประเทศมาเลเซีย บริเวณบ้านคลองพรวน ความยาวของถนนสายนี้ เฉพาะ
ช่วงที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 173 กม. ปริมาณการจราจรของถนนสายนี้มากเป็นอันดับสอง
รองจากถนนสาย 407 โดยมีจำนวนถึง 4478 คัน/วัน

ทางหลวงหมายเลข 406 ถนนสายนี้เชื่อมระหว่าง
อำเภอรัตภูมิ ที่บ้านท่าชะมวง กับจังหวัดสตูล ความยาวของถนนเฉพาะช่วงที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ
ประมาณ 22 กม.

ทางหลวงหมายเลข 42 ถนนสายนี้แยกจากทางหลวง
หมายเลข 4 ตรงบริเวณบ้านคลองแจ๊ะไปอำเภอนาทวี ความยาวของถนนเฉพาะช่วงที่อยู่ใน
พื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 12 กม.

ทางหลวงหมายเลข 41 สร้างเชื่อมจังหวัดพัทลุง
กับอำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เพิ่งสร้างแล้วเสร็จเมื่อปี 2521 ความยาว
ประมาณ 22 กม.

เมื่อพิจารณาจากแผนที่ในรูปที่ 3.12 จะเห็นได้ว่า
ถนนสายหลักทั้ง 6 สายนี้เชื่อมโยงกันเป็นโครงข่ายรูปตัวยู ล้อมฝั่งตะวันตกและตะวันออก
ของทะเลสาบสงขลา มีความยาวในพื้นที่โครงการรวมกันทั้งสิ้นประมาณ 352 กม. ผ่าน
ชุมชนใหญ่ ๆ ของจังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำ และมีจุดบรรจบในเขตอำเภอหาดใหญ่ ดังนั้น
หาดใหญ่จึง เป็นศูนย์กลางการคมนาคมโดยทางรถยนต์ นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางการคมนาคม
ทางรถไฟและทางอากาศอีกด้วย

(2) ถนนสายรอง

มีบทบาทในการเชื่อมโยงชุมชนหลักหรือชุมชนใหญ่ ๆ
ในพื้นที่ลุ่มน้ำเข้าด้วยกัน และเป็นฐานรองรับการคมนาคมทางอื่น ๆ เช่น สนามบินและท่าเรือ
ถนนสายรองมีทั้งหมด 9 สาย ดังตารางที่ 3.14

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.15 ถนนสายรองในพื้นที่ลุ่มน้ำ

ทางหลวง หมายเลข	เส้นทาง	ความยาว กม.	ความสำคัญ
4054	เชื่อมต่ออำเภอสะเตา กับปาดังเบซาร์	12	ด้านการท่องเที่ยว
4135	แยกจากทางหลวงหมายเลข 4 เข้าสู่สนามบิน หาดใหญ่	8	รองรับการคมนาคม ทางอากาศ
4049	แยกจากทางหลวงหมายเลข 4 เข้าสู่อำเภอ ปากพูน	23	เชื่อมต่อกับสถานี รถไฟบ้านหารเทา
4081	แยกจากทางหลวงหมายเลข 4 เข้าสู่อำเภอ เขาชัยสนและบ้านจงเก ริมทะเลสาบสังขลา	16	รองรับสถานีรถไฟ บ้านเขาชัยสน
4047	เชื่อมระหว่างอำเภอเมืองพัทลุงกับบ้านลำป่า ริมทะเลสาบสังขลา	7	ด้านการท่องเที่ยว และเชื่อมต่อกับ ท่าเรือลำป่า
4048	เชื่อมระหว่างอำเภอเมืองพัทลุงกับอำเภอ ควนขนุนและบ้านทะเลน้อย ริมทะเลสาบ สังขลา	32	ด้านการท่องเที่ยว ยังแหล่งนกน้ำเขต ห้ามล่าสัตว์ทะเลน้อย
406	เชื่อมระหว่างอำเภอรัตนภูมิจากบ้านคูหาถึงบ้าน ควนเพียง	10	เชื่อมต่อกับสถานีรถไฟ บ้านควนเพียง
4122	เชื่อมระหว่างบ้านป่าบอนเหนือ-บ้านเหมือง ตะกั่ว-บ้านโละจ๊กกระ-บ้านพูด-บ้านนา	64	เชื่อมต่อระหว่าง กิ่ง อ.ตะโหมด, กิ่ง อ.
4121	เชื่อมระหว่างบ้านโละจ๊กกระ-กิ่ง อ.ตะโหมด		กงหรา และถนนสาย หลักหมายเลข 4
รวม		188	

ที่มา : ข้อมูลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสังขลา สำนักงานคณะกรรมการ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2522

(3) ถนนชนบท เป็นเส้นทางคมนาคมที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ค้าขาย เชื่อมโยงระหว่างชุมชนในเขตชนบท สภาพของผิวจราจรส่วนใหญ่เป็นลูกรัง สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล ความยาวทั้งสิ้นประมาณ 600 กิโลเมตร

โครงข่ายถนนจากแผนที่ 3.12 สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ระบบโครงข่ายของถนนในบริเวณที่ราบฝั่งตะวันตกของทะเลสาบ ได้แก่ บริเวณตั้งแต่อำเภอรัตนภูมิขึ้นไปจนถึงอำเภอควนขนุนในเขตจังหวัดพัทลุง มีลักษณะเป็นตารางสี่เหลี่ยมรอบคุณต่อเนื่องกัน โดยมีทางหลวงหมายเลข 4 และ 41 เป็นแกนกลาง ส่วนบริเวณฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่อำเภอระโนด ลงมาถึงอำเภอเมืองสงขลา และบริเวณด้านใต้ของทะเลสาบตั้งแต่หาดใหญ่ถึงปาดังเบซาร์ รูปแบบของโครงข่ายถนนจะแตกต่างออกไปเล็กน้อย กล่าวคือ จากถนนสายหลักจะมีทางแยกออกไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ทั้งสองข้างของถนนสายหลัก โดยลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสภาพภูมิประเทศและรูปแบบการใช้ที่ดินเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดรูปแบบของโครงข่ายถนน

2) รูปแบบของโครงข่ายถนนที่มีสายแยกจากถนนหลักหรือถนนรอง เข้าสู่ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมทะเลสาบหรือการสร้างถนนเลียบฝั่งทะเลสาบ อาจเป็นปัจจัยเสริมที่จะทำให้เกิดการตั้งชุมชนตามแนวถนนขึ้นไป

3) โครงการในอนาคต ทางหลวงหมายเลข 4146 แยกจากทางหลวง 407 ตัดผ่านเกาะยอ ข้ามทะเลสาบสงขลาไปออกทางหลวงหมายเลข 4083 เพื่อให้รับกับโครงการท่าเรือน้ำลึกสงขลาบริเวณฝั่งหัว เขาแดงด้านนอก

ทางหลวงหมายเลข 4150 เชื่อมต่อบ้านทะเลน้อยกับอำเภอหัวไทร ระยะยาว 39.76 กิโลเมตร โดยตัดผ่านป่าพรุเหนือทะเลน้อย โครงการนี้คาดว่าจะมีผลเสียต่อระบบนิเวศวิทยาทะเลน้อยมาก คณะกรรมการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจึงยังไม่เห็นด้วยกับการสร้างถนนสายนี้

3.4.2 รถไฟ

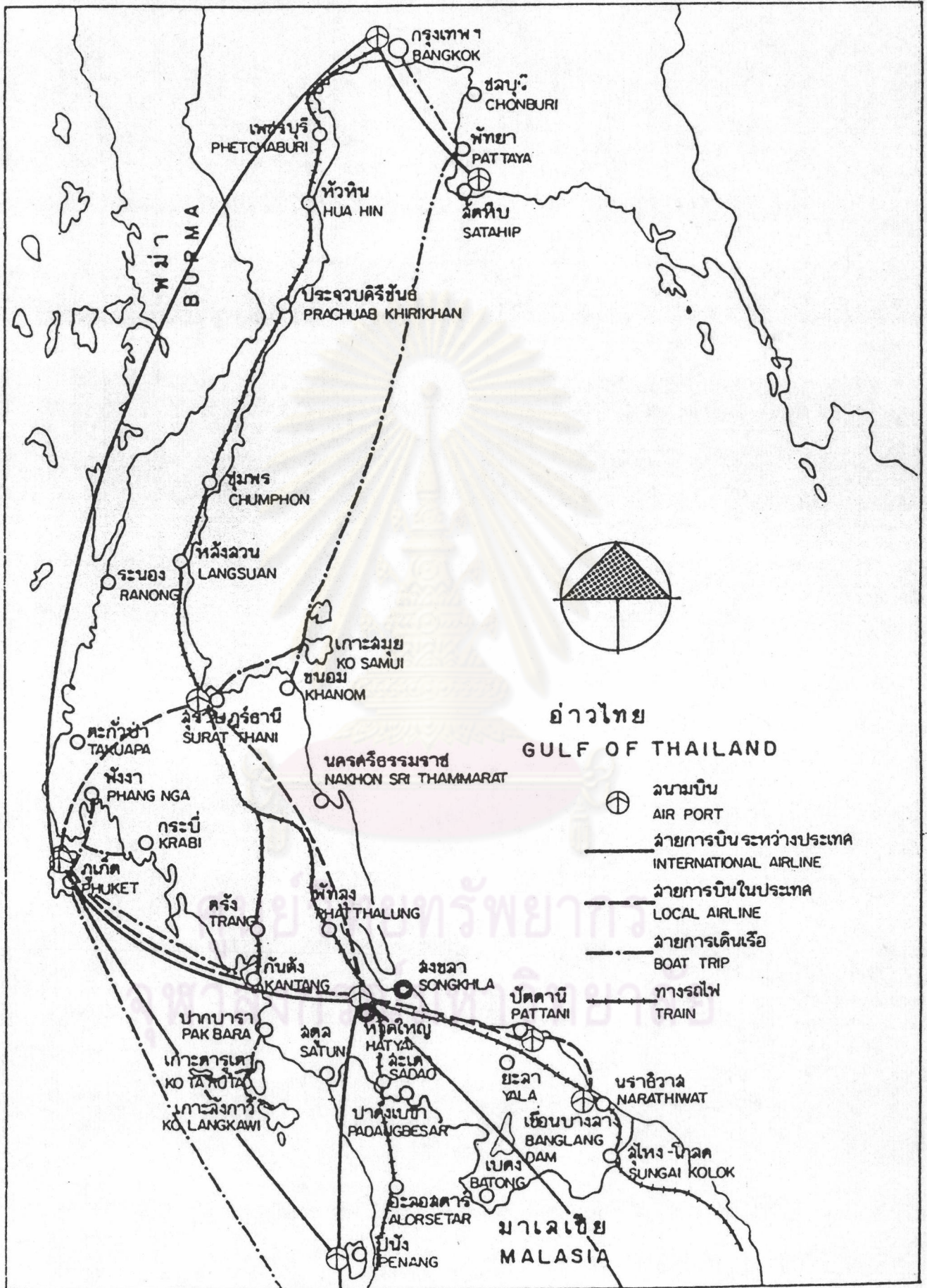
รถไฟเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญที่สุดของภาคใต้มาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของภาค และในปัจจุบันถึงแม้จะมีโครงข่ายถนนได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึง แต่รถไฟก็ยังไม่ลดความสำคัญลง ทางรถไฟหลักของภาคใต้จะวิ่งเลียบทะเลด้านตะวันออก ตั้งแต่กรุงเทพมหานครจนจดชายแดนมาเลเซียที่อำเภอสุไหงโกกลก จังหวัดนราธิวาส ไปยังเขตรัฐกลันตัน มาเลเซีย จากหาดใหญ่จะมีทางรถไฟเข้าสู่ประเทศมาเลเซียอีกทางหนึ่ง ผ่านป่าดงเบขาร์ในอำเภอสะเตตา ไปยังเขตรัฐปะลิส แห่งมาเลเซีย อันเป็นเส้นทางต่อไปถึงสถานีปัตเตอร์เวอรีช ซึ่งเป็นสถานีลงรถไฟ หากต้องการเดินทางไปยังเกาะปีนัง

สถานีรถไฟหาดใหญ่ นอกจากเป็นชุมทางสำคัญของภาคใต้ที่จะเดินทางไปยังมาเลเซียดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังเป็นที่ตั้งของการจัดการเดินรถเขต 5 และแขวงโรงจักรหาดใหญ่ ของการรถไฟแห่งประเทศไทยอีกด้วย ปัจจุบันมีขบวนรถเร็วและรถด่วนจากกรุงเทพฯถึงหาดใหญ่วันละ 5 ขบวน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 18 ชั่วโมง และมีขบวนรถไฟทุกประเภทผ่านหาดใหญ่ถึงวันละ 30 ขบวน ปัจจุบันความต้องการโดยสารรถไฟของนักเรียน นักท่องเที่ยว นักศึกษา และประชาชนทั่วไปมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้การรถไฟไม่สามารถสนองความต้องการการเดินทางได้อย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้จากการจองตั๋วรถไฟเป็นเวลานาน ๆ กว่า 1 อาทิตย์ โดยเฉพาะในช่วงที่มกราคม เทศกาล หรือหยุดภาคเรียน

เหตุผลประการที่หนึ่งที่ทำให้รถไฟของภาคใต้ยังได้รับความนิยมน้อย เนื่องจากสถานการณ์ภาคใต้ไม่ปกติ เป็นปัญหาเรื้อรังในหลายปีที่ผ่านมา ทำให้การเดินทางโดยรถทัวร์ ไม่ปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายเท่าที่ควร

เส้นทางรถไฟดังกล่าวตัดผ่านพื้นที่ลุ่มน้ำมีระยะทางยาวประมาณ 170 กิโลเมตร ผ่านสถานีที่สำคัญ ๆ ได้แก่ สถานีพัทลุง ควนเนียง ชุมทางหาดใหญ่ และป่าดงเบขาร์ จากสถานีชุมทางหาดใหญ่ นอกจากจะมีเส้นทางแยกไปสู่ป่าดงเบขาร์แล้ว ยังมีเส้นทางแยกผ่านสถานีหน้าน้อย เข้าสู่สถานีสงขลา ดังรายละเอียดในแผนที่

แผนที่ 3.13 ระบบเส้นทางคมนาคมทางอากาศ ทางทะเล และทางรถไฟ ในภาคใต้
ของประเทศไทย

3.4.3 ระบบท่าเรือ

ในปัจจุบันทะเลสาบสงขลามีความสำคัญในด้านการคมนาคมขนส่งทั้งภายในและภายในทะเลสาบ โดยเฉพาะท่าเรือสงขลา เป็นจุดศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำ เป็นท่าเรือที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ สินค้าผ่านท่าเรือสงขลาส่วนใหญ่เป็นยางพารา น้ำมัน ปลา ปลาน้ำจืด ถ่าน แร่ธาตุต่าง ๆ มีท่าเทียบเรือราชการและเอกชน 16 ท่า ประกอบด้วยคลังสินค้าและอุปกรณ์การขนถ่ายต่าง ๆ พอสมควร กรมเจ้าท่าเองมีหน้าที่ขุดลอกร่องน้ำตรงทางเข้าทะเลสาบสงขลาเป็นประจำ เพื่อให้การเดินทางเข้าออกของเรือสินค้าเป็นไปอย่างสะดวก มีการสร้างเขื่อนกันทรายที่บริเวณปลายแหลมสนอ่อน เพื่อป้องกันการพัดพาทรายมาทับถมร่องน้ำเดินเรือ เรือเดินสมุทรส่วนใหญ่ไปยังกรุงเทพฯ สิงคโปร์ และญี่ปุ่น

ท่าเรือสงขลา ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 720 กม. แต่เนื่องจากการคมนาคมทางบกและทางอากาศสะดวกมากกว่า จึงไม่มีเรือโดยสารเปิดบริการ คงมีแต่บริการขนส่งสินค้า เคียวเดินเรือ สงขลา-กรุงเทพฯ และสงขลา-สิงคโปร์ ของบริษัทเดินเรือไทย มีเดือนละ 4-5 เคียว ใช้เวลาเดินทางเที่ยวละ 3 วัน

นอกจากนี้ยังมีเส้นทางเดินเรือชายฝั่งของบริษัทหะรินขนส่ง จำกัด รับส่งสินค้าระหว่าง สงขลา-กรุงเทพฯ สัปดาห์ละ 3 เคียวอีกด้วย

การขนส่งทางเรือภายในทะเลสาบสงขลา คงมีความสำคัญเฉพาะการติดต่อระหว่างชุมชนด้านตะวันตกและด้านตะวันออกของทะเลสาบสงขลาเท่านั้น เนื่องจากไม่สามารถทดแทนด้วยระบบถนนได้ ส่วนใหญ่เป็นท่าเรือขนาดเล็ก รับส่งทั้งสินค้าและผู้โดยสาร ท่าเรือที่สำคัญ ได้แก่

- (1) ท่าเรือลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง
- (2) ท่าเรือประดู่เรียง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง
- (3) ท่าเรือบ้านทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง
- (4) ท่าเรือปากพูน อำเภอปากพูน จังหวัดพัทลุง
- (5) ท่าเรือระโนด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
- (6) ท่าเรือคูชุด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

เมื่อพิจารณากระบวนการขนส่งทางน้ำภายในทะเลสาบสงขลา มีประเด็น
ที่น่าสนใจดังนี้

(1) การคมนาคมทางน้ำส่วนใหญ่จะถูกทดแทนโดยระบบถนน ทำให้
ความสะดวกรวดเร็วกว่า โดยเฉพาะเส้นทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบ ซึ่งการคมนาคมทาง
น้ำเคยสำคัญที่สุดในอดีต หลังจากได้สร้างทางหลวงหมายเลข 4083 ทำให้ระบบการเดินเรือ
จากสงขลา-ปากพูน-สี่กิงพระ-ระโนด ต้องเลิกกิจการไป คงเหลือแต่ชุมชนขนาดเล็กกระต๊อบ
หมู่บ้านที่อยู่ริมทะเลสาบ ซึ่งถนนไม่มีเพียงพอ การคมนาคมทางน้ำจึงยังคงสำคัญอยู่

(2) การคมนาคมทางน้ำในบางเส้นทางที่ยังคงความเด่นไว้ เช่น
ระหว่าง ลำปำ-ระโนด ทะเลน้อย-ระโนด ลำปำ-คูขุด เพราะการใช้เส้นทางทางเรือจะ
ใช้เวลาน้อยกว่าถนนที่ต้องอ้อมทะเลสาบ คือใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงครึ่ง ค่าโดยสาร
20 บาท วันละ 4 เที่ยวเป็นอย่างมาก

3.4.4 การคมนาคมทางอากาศ

ในพื้นที่ลุ่มน้ำมีสนามบิน 2 แห่ง คือ สนามบินพาณิชย์หาดใหญ่ มีฐานะเป็น
สนามบินนานาชาติ และเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางอากาศที่สำคัญที่สุดของภาคใต้ ส่วนสนามบิน
อินอำเภอมืองสงขลา เคยเป็นสนามบินพาณิชย์มาก่อน เมื่อ พ.ศ. 2515 เมื่อสร้างสนามบิน
พาณิชย์หาดใหญ่เสร็จจึงเปลี่ยนไปเป็นสนามบินในราชการทหารเท่านั้น

สนามบินหาดใหญ่ ตั้งห่างจากตัวอำเภอสงขลาประมาณ 11 กิโลเมตร ไปทาง
ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ท่าอากาศยานหาดใหญ่ปัจจุบันเป็นท่าอากาศยานระหว่างประเทศขนาด
กลาง สำหรับพิธีการอินใกล้เฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เปิดบริการได้ทั้ง
เวลากลางวันและกลางคืน มีขีดความสามารถให้บริการแก่เครื่องบินโบอิง 737 และโบอิง
727 ทำการบินขึ้นลงเต็มตามขีดความสามารถคือ จอดเครื่องบินโบอิง 727 ได้ 1 ลำ
แบบโบอิง 737 ได้ 2 ลำ และ HS 748 อีก 2 ลำ ขนถ่ายผู้โดยสารระหว่างประเทศเข้า-
ออก 200 คน/ชั่วโมง และภายในประเทศเข้า-ออก 100 คน/ชั่วโมง ได้อย่างสะดวกและ
มีคลังสินค้าพื้นที่ 300 ตารางเมตร

เส้นทางบิน อาจแบ่งออกได้เป็นเส้นทางบินสายภายในประเทศ ของ บริษัทเดินอากาศไทย จำกัด และสายการบินต่างประเทศ ของมาเลเซีย และบริษัทเกอร์วินด์ส์ จากประเทศสิงคโปร์

(1) บริษัทเดินอากาศไทย จำกัด มีเที่ยวบินระหว่าง กรุงเทพฯ-หาดใหญ่ 4-6 เที่ยวบินต่อวัน โดยแบ่งเป็นเที่ยวบินด้วยเครื่องบินแอร์บัส HS 748 มีเส้นทางประจำระหว่างกรุงเทพฯ-นราธิวาส ผ่าน ภูเก็ต ตรัง หาดใหญ่ และปัตตานี นอกจากนี้ยังมีเที่ยวบินจากนราธิวาส ไปยังเชียงใหม่ ในมาเลเซีย ส่วนเครื่องบินไอพ่นโบอิง 737 เส้นทางระหว่าง กรุงเทพฯ (สุวรรณภูมิ)-หาดใหญ่ หรือภูเก็ต และมีเส้นทางต่อไปยังประเทศมาเลเซีย อาทิตย์ละ 5 เที่ยวบิน

(2) MAS มีเที่ยวบิน หาดใหญ่-เชียงใหม่ อาทิตย์ละ 5 เที่ยวบิน

(3) บริษัทเกอร์วินด์ส์ (ใช้เครื่องบิน SIA) มีเที่ยวบินแบบเหมาลำ ระหว่างหาดใหญ่ สิงคโปร์ ประมาณ 4 อาทิตย์ ๆ ละ 4 เที่ยวบิน

ตารางที่ 3.15 แสดงการสัญจรและจำนวนผู้โดยสารที่สนามบินหาดใหญ่ โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 อันเป็นปีแรกที่บริษัทเดินอากาศไทย จำกัด เริ่มใช้เครื่องบินโบอิง 737 ระหว่าง กรุงเทพฯ-หาดใหญ่ จะเห็นได้ว่าจำนวนผู้โดยสารทั้งขาเข้าและขาออกเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 30% ต่อปี มีผู้โดยสารขาเข้าและขาออกเป็นจำนวนสูงถึง 200,000 คน ในปี 2523 หรือหว่า 16,000 คน ต่อเดือน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.16 การสำรวจและจำนวนผู้โดยสารที่สนามบินหาดใหญ่

ปี	จำนวนครั้งที่ขึ้น/ลง				จำนวนผู้โดยสาร							
					เข้า				ออก			
	TAC	MAS	TW	รวม	TAC	MAS	TW	รวม	TAC	MAS	TW	รวม
2521	2,896	212	40	3,148	45,473	6,039	2,000	53,512	48,407	7,292	2,118	57,813
2522	3,240	296	92	3,628	70,066	8,974	3,406	82,446	74,689	10,328	3,285	88,302
2523	4,074	418	46	4,538	79,018	14,675	2,527	96,220	85,950	17,608	2,208	105,766
อัตรา เพิ่ม เฉลี่ย ร้อยละ ต่อปี	20	40	7	20	32	52	12	34	34	41	2	35

หมายเหตุ : (1) TAC = บตท. MAS = สายการบินมาเลเซีย
 TW = บริษัทเข้าเหมาเครื่องบินของสิงคโปร์ (Trade Winds)
 (2) ที่มา : รายงานประจำปี พ.ศ. 2521-2523 กรมการพาณิชย์
 กระทรวงคมนาคม

ปัญหาและแนวทางการปรับปรุงท่าอากาศยานหาดใหญ่

(1) การนำเครื่องบินขนาดใหญ่มาใช้ ทำให้เกิดการแออัดบริเวณที่พักผู้โดยสารซึ่งมีขนาดจำกัด ประกอบกับเที่ยวบินทั้งภายในประเทศเอง และไปยังประเทศเพื่อนบ้านได้เพิ่มขึ้น การปรับปรุงอาคารเพื่อเพิ่มความสะดวกรบายให้ผู้โดยสารจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะในแง่การพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว

(2) การขนถ่ายสัมภาระลงจากเครื่องบิน ยังคงกินเวลานานไม่สัมพันธ์กับจำนวนเที่ยวบินซึ่งมีมาก เนื่องจากปัจจุบันใช้แรงคนในการขนย้าย ควรเปลี่ยนมาเป็นระบบสายพาน จะอำนวยความสะดวกได้ดีขึ้น

3.5 ลักษณะทาง เศรษฐกิจและสังคม

3.5.1 พื้นฐานทาง เศรษฐกิจ

เนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำประกอบด้วยจังหวัดพัทลุงทั้งจังหวัด พื้นที่ 7 อำเภอของจังหวัดสงขลา และพื้นที่บางตำบลของอำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ขอบเขตพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่การวางแผนซึ่งเป็นบางส่วนของขอบเขตพื้นที่การปกครอง ดังนั้นการวิเคราะห์สภาพทางเศรษฐกิจของพื้นที่ลุ่มน้ำจึงต้องใช้วิธีประมาณโดยดูจากสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่บางตำบล ในเขตอำเภอชะอวด และหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งคิดเป็น 3% ของพื้นที่ลุ่มน้ำ จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าเป็นป่าพรุและทุ่งนา ไม่มีชุมชนศูนย์กลาง ซึ่งมีผลน้อยมากต่อสภาพโครงสร้างเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของพื้นที่ลุ่มน้ำ ในการวิเคราะห์ซึ่งตัดข้อมูลส่วนนี้ออกไป ส่วนพื้นที่อำเภอนาทรี จนะ เทพา และสะบ้าย้อย ของจังหวัดสงขลาที่อยู่นอกเขตพื้นที่ลุ่มน้ำนั้น พบว่า มีอิทธิพลต่อโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดสงขลาในภาคเกษตรกรรมสาขาการปศุสัตว์และการป่าไม้ ส่วนใหญ่ปลูกยางพารา และสวนผลไม้ เมื่อนำมูลค่าการผลิตมาเทียบกับสัดส่วนพื้นที่พบว่าพื้นที่นี้มีส่วนรวมในการผลิตสาขาดังกล่าวประมาณ 40% ดังนั้นการวิเคราะห์สภาพทางเศรษฐกิจในบทนี้ จะใช้ข้อมูลระดับจังหวัดของพัทลุงทั้งหมด และสงขลาโดยหักมูลค่าการผลิตสาขาการปศุสัตว์และการป่าไม้ ออก 40% เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์โดยถือเป็นข้อมูลตัวแทนของพื้นที่

3.5.1.1 มูลค่าผลิตภัณฑ์ของพื้นที่ลุ่มน้ำ

ในปี 2519 ผลิตภัณฑ์ของพื้นที่ลุ่มน้ำในราคาคงที่ 2515 รวมกันมีมูลค่า 4,419.72 ล้านบาท โดยเป็นผลิตภัณฑ์จากการเกษตร 1,846.92 ล้านบาท หรือร้อยละ 41.79 ของผลิตภัณฑ์ทั้งหมดและเป็นผลิตภัณฑ์นอกเกษตร 2,572.8 ล้านบาท หรือร้อยละ 58.21 ในปี 2523 ผลิตภัณฑ์รวมรวมเพิ่มขึ้นเป็น 5,776.42 ล้านบาท อัตราเพิ่มเฉลี่ยในช่วง 2519-2523 ร้อยละ 7.67 ต่อปี แต่ภาคเกษตรมีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 41.79 เป็นร้อยละ 32.67 ของผลิตภัณฑ์รวมรวม ในปี 2519-2523 ผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.54 ต่อปี ส่วนภาคนอกเกษตรมีอัตราการขยายตัวมากกว่าราคาเกษตร โดยมีอัตราเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 12.79 ต่อปี จึงมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 58.21 เป็นร้อยละ 67.33 ในปี 2523 เมื่อพิจารณาสัดส่วนของสาขาการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ เกษตรกรรม การค้าปลีก-ส่ง และบริการ ซึ่งรวมกันแล้วมีมูลค่าถึงร้อยละ 65.36 ของผลิตภัณฑ์ทั้งหมด

ตารางที่ 3.17 สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

สาขาการผลิต	2519	ร้อยละ	2523	ร้อยละ	อัตราเพิ่ม ต่อปี %
1. เกษตรกรรม	1,846.92	41.79	1,887.12	32.67	0.54
กลีกรวม	1,034.49	23.41	949.82	16.44	-2.05
ปศุสัตว์	281.7	6.37	303.1	5.25	1.90
ประมง	505.0	11.43	492.0	8.52	-0.64
ป่าไม้	52.74	0.58	142.2	2.46	113.11
2. เหมืองแร่และขุดหิน	63.2	1.43	93.8	1.62	12.10
3. อุตสาหกรรม	202.5	4.58	306.4	5.30	12.83
4. การก่อสร้าง	253.0	5.72	485.3	8.40	22.96
5. การไฟฟ้า-ประปา	42.3	0.96	83.7	1.45	24.47
6. การคมนาคม-ขนส่ง	311.3	7.04	453.6	7.85	11.43
7. การค้าปลีก-ส่ง	883.8	20.00	946.5	16.39	1.77
8. ธนาคาร ประกันภัย และ อสังหาริมทรัพย์	105.8	2.39	224.0	3.88	27.93
9. ที่อยู่อาศัย	76.0	1.72	83.1	1.44	2.34
10. การบริหารและป้องกัน ประเทศ	148.0	3.35	271.4	4.70	20.85
11. การบริหาร	486.9	11.02	941.5	16.30	23.34
รวม	4,419.72	100	5,776.42	100	7.67

ที่มา : กองบัญชีประจำชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ราคาคงที่ปี 2515

ตารางที่ 3.18 ผลิตรวมของพื้นที่ลุ่มน้ำแยกตามจังหวัด

จังหวัด	พ.ศ. 2519	สัดส่วน ร้อยละ	พ.ศ. 2523	สัดส่วน ร้อยละ	อัตราเพิ่ม ต่อปี
จังหวัดสงขลา (7 อำเภอ)	3,286.12	74.35	4,457.72	77.17	8.91
จังหวัดพัทลุง	1,133.60	25.65	1,318.7	22.83	4.08
พื้นที่ลุ่มน้ำ	4,419.72	100	5,776.42	100	7.67

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ราคาคงที่ปี 2515

เมื่อพิจารณามูลค่าผลิตรวมแยกตามจังหวัด จะเห็นว่าจังหวัดสงขลา
มีค่าผลิตรวมที่สูงกว่าจังหวัดพัทลุงถึง 3 เท่า ทั้ง ๆ ที่จังหวัดสงขลา มีพื้นที่เพียง 51% ของ
พื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้จะเห็นว่าในช่วงปี 2519-2523 จังหวัดสงขลา มีอัตราเพิ่มขึ้นของผลิตรวม
จังหวัดร้อยละ 8.91 ต่อปี ส่วนพัทลุงมีอัตราเพิ่มเพียงร้อยละ 4.08 ต่อปีเท่านั้น

ตารางที่ 3.18 ผลิตรวมจังหวัดเฉลี่ยต่อบุคคล

จังหวัด	2519	2520	2521	2522	2523	อัตราเพิ่ม ต่อปี
สงขลา	4,868	4,972	5,120	5,963	5,789	4.72
พัทลุง	3,043	3,346	3,111	3,264	3,228	1.52

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ราคาคงที่ปี 2515

เมื่อพิจารณาผลิตรวมทั้งจังหวัดเฉลี่ยต่อบุคคล จะเห็นว่าจังหวัด
สงขลามีผลิตรวมทั้งจังหวัดเฉลี่ยต่อกันสูงกว่าพัทลุงประมาณ 79% ในปี 2523 มีแนวโน้มว่าผลิต-
รวมทั้งเฉลี่ยต่อบุคคลจะแตกต่างกันออกไปเรื่อย ๆ เนื่องจากสงขลามีอัตราเพิ่มร้อยละ 4.72 ต่อปี
แต่พัทลุงมีอัตราเพิ่มเพียงร้อยละ 1.52 ต่อปีเท่านั้น

3.5.1.2 โครงสร้างการผลิต

(1) เกษตรกรรม

กสิกรรม พืชเศรษฐกิจหลักที่ปลูกกันมากที่สุด ได้แก่
ข้าว ปลูกมากถึงประมาณ 40% ของพื้นที่ถือครอง เนื่องจากเป็นที่ราบที่เหมาะสมเป็นแหล่ง
ปลูกข้าวที่สำคัญที่สุดและได้ผลดีที่สุดของภาคใต้ ผลผลิตข้าวคิดเป็นมูลค่าประมาณ 700 ล้าน
บาทต่อปี พืชเศรษฐกิจที่รองลงมาคือ ยางพารา มีผลผลิตประมาณ 1,000 ล้านบาทต่อปี
ทั้ง ๆ ที่มีพื้นที่ปลูกยางเพียงร้อยละ 32.68 ของพื้นที่ถือครองทางการเกษตร จะเห็นได้ว่า
ผลผลิตต่อไร่ของข้าวต่ำกว่ายางพารามาก

การปศุสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ลุ่มน้ำส่วนใหญ่
เลี้ยงไว้ใช้งานและเป็นอาหาร การเลี้ยงเพื่อการค้ายังทำกันน้อยมาก การเลี้ยงสัตว์มัก
ปล่อยตามธรรมชาติยังขาดหลักวิชาการ เช่น การบำรุงพันธุ์ การรักษาโรค การให้อาหาร
เป็นต้น สัตว์ที่เลี้ยงมากได้แก่ สุกร โค กระบือ เป็ด ไก่

การประมง เป็นสาขาการผลิตที่สำคัญเป็นอันดับสอง
ในการผลิตสาขาเกษตรกรรมของพื้นที่ลุ่มน้ำ มีทั้งประมงน้ำจืด น้ำกร่อย และการประมง
ทะเล มีแหล่งทำการประมงคิดเป็นพื้นที่ 15.861 ล้านไร่ แยกเป็นการประมงทะเลอ่าวไทย
14.9 ล้านไร่ การประมงทะเลสาบอยู่ในเขตสงขลา 377,003 ไร่ เขตจังหวัดพัทลุง
253,556 ไร่ แม่น้ำลำคลอง หนอง บึง ประมาณ 50,000 ไร่ และพื้นที่น้ำท่วมถึงบริเวณ
ทะเลน้อยอีกประมาณ 250,000 ไร่ การประมงน้ำจืดและน้ำกร่อยทำในทะเลสาบสงขลา
ตอนบนเป็นน้ำจืด ตอนล่างเป็นน้ำกร่อย คิดเป็นข้าวประมงทั้งหมดประมาณ 15,000 ราย
จำนวนเรือประมาณ 10,000 ลำ ส่วนใหญ่เป็นเรือหางยาวและเรือแจว สัตว์น้ำที่จับได้
ส่วนใหญ่เป็นจำพวกปลา เช่น ปลาหมอตะกวด ปลาตะเพียน ปลากะรุลง ปลาสลัดยนกเขา
ปลากดหัวโหม่ง ปลากดคันหลาว ปลากลาย ซึ่งเป็นปลาน้ำจืด ส่วนปลาน้ำกร่อยได้แก่

ปลาตกทะเล ปลาตุกทะเล ปลาที่จับได้ทั้งหมดเป็นปลาเบ็ดถึง 80% ส่วนจำพวกกุ้งได้แก่ กุ้งหัวแข็ง กุ้งแชบ๊วย กุ้งก้ามกราม

ส่วนการประมงทะเลมีเฉพาะจังหวัดสงขลาเท่านั้น

เพราะจังหวัดพัทลุงไม่มีทางออกทะเล ชาวประมงจะออกจับปลาในท้องที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี จนถึงนราธิวาส เรือขนาดใหญ่อาจเลยไปถึงน่านน้ำลากัด้านทะเลจีนใต้ และมหาสมุทรอินเดีย มีข้อที่น่าสังเกตว่าปริมาณการจับสัตว์น้ำเค็มของจังหวัดสงขลา มีจำนวนสูงมาก เพราะมีเรือจาก จังหวัดต่าง ๆ นำปลามาขึ้นที่ท่าเทียบเรือซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา สินค้าประมงครึ่งหนึ่งจะส่งไปยังประเทศไต้หวัน ที่เหลือส่งขายภายในประเทศ มูลค่าสัตว์น้ำที่จับได้ในปี 2523 คิดเป็น 492 ล้านบาท และมีแนวโน้มว่าจะลดลงทุก ๆ ปี

การป่าไม้ มูลค่าผลิตภัณฑ์ป่าไม้ในช่วง 2519-2523 มีแนวโน้มสูงขึ้น โดยเฉพาะในจังหวัดสงขลา ทั้ง ๆ ที่ไม้ถูกทำลายแล้วปลูกยางพารา อาจเป็นไปได้ในช่วงนี้ได้พัฒนาป่าไม้อย่างพารามาใช้ประโยชน์มากขึ้น ศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมภาคใต้ ได้ประมาณไว้ว่าการใช้ไม้ยางพาราในกิจการอุตสาหกรรมต่าง ๆ จะเพิ่มขึ้น 17% ต่อปี (กระทรวงอุตสาหกรรม, ศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมภาคใต้ 2523 : 12)

(2) การทำเหมืองแร่และย่อยหิน กิจการเหมืองแร่มี

เฉพาะในเขตจังหวัดสงขลา ส่วนจังหวัดพัทลุงยังไม่มีกิจการสำรวจแหล่งแร่อย่างจริงจัง แร่ที่สำคัญได้แก่ ดิบุก วุลแฟรม แบไรท์ และทรายแก้ว โดยมีเหมืองดิบบุกถึง 21 เหมือง คิดเป็น 67.74% ของเหมืองทั้งหมด รองลงมาคือ เหมืองวุลแฟรม มี 6 เหมือง คิดเป็น 19.35% ของเหมืองทั้งหมด

ส่วนการย่อยหินนั้นจังหวัดสงขลา มี 6 โรง พัทลุงมี

3 โรง เนื่องจากความต้องการหินในการก่อสร้างในสงขลาสูงกว่าพัทลุงมาก

(3) การอุตสาหกรรม ในพื้นที่ลุ่มน้ำมีโรงงานอุตสาหกรรม

ทั้งสิ้น 1,831 โรง ในปี 2521 ส่วนใหญ่เป็นโรงสีข้าวขนาดเล็ก คิดเป็นสัดส่วน 71.11% ของโรงงานทั้งหมด โดยเฉพาะในเขตจังหวัดพัทลุงมีจำนวนโรงสีข้าวคิดเป็นสัดส่วนกว่า 90% ของโรงงานทั้งหมดในจังหวัด การกระจายของประเภทอุตสาหกรรมในสงขลา มากกว่า 50 ชนิด ส่วนจังหวัดพัทลุงมีเพียง 8 ชนิด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะฐานะทางอุตสาหกรรมของเขต

จังหวัดสงขลา ได้รับการกระตุ้นจากการผลิตลำชาอื่น ๆ เช่น การท่องเที่ยว การคมนาคมขนส่ง การบริการ การพาณิชย์กรรม เป็นต้น ประกอบกับสงขลา-หาดใหญ่ เป็นเมืองหลักของภาคใต้ ซึ่งทำให้ฐานอุตสาหกรรมขยายกว้างออกไป การอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดสงขลาซึ่งมีศักยภาพของความเจริญเติบโตสูงกว่าพัทลุงมาก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการบริการและการท่องเที่ยว โรงงานอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง และอำเภอหาดใหญ่ เพื่อขยายการอุตสาหกรรมให้สัมพันธ์กับการพัฒนาเมืองหลัก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีแผนการที่จะตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคใต้ เพื่ออุ้มชูอุตสาหกรรมที่ตั้งกระจัดกระจายอยู่ในสงขลา-หาดใหญ่ มารวมกันและเป็นการสร้างงานเพื่อรองรับการเติบโตของเมืองหลักนิคมอุตสาหกรรมภาคใต้มีเนื้อที่ 1,500 ไร่ ตั้งอยู่ระหว่างเมืองสงขลากับหาดใหญ่ โดยจะเริ่มลงมือก่อสร้างในปี 2525 ใช้เวลาก่อสร้าง 2 ปี ซึ่งจะแล้วเสร็จ อุตสาหกรรมต่อเนื่องเกี่ยวกับยางพารา ไม้ และอุตสาหกรรมสินค้าท้องถิ่น เช่น เครื่องพลาสติก เสื้อผ้า เครื่องอะไหล่โลหะ แห-อวน เครื่องมือการเกษตร เครื่องแก้ว เครื่องถ้วยชาม

(4) การพาณิชย์กรรม หาดใหญ่นับเป็นศูนย์กลาง

พาณิชย์กรรมของภาคใต้ และพื้นที่ลุ่มน้ำ เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการคมนาคม มีจำนวนสถานประกอบการคิดเป็น 40% ของพื้นที่ลุ่มน้ำ รองลงมาคือ เมืองสงขลาและสะเดา มีสถานประกอบการคิดเป็น 30% ของพื้นที่ลุ่มน้ำ เนื่องจากสะเดาเป็นประตูทางผ่านเข้า-ออกประเทศมาเลเซีย ส่วนเมืองสงขลาเป็นประตูเข้า-ออก ของสินค้าทางทะเล ส่วนเมืองพัทลุงตั้งอยู่ในพื้นที่ไม่เหมาะแก่พาณิชย์กรรม เพราะอยู่ระหว่างศูนย์กลางขนาดใหญ่ คือ สงขลา-หาดใหญ่ ตรัง และนครศรีธรรมราช ประกอบกับไม่มีอาณาเขตติดต่อกับอ่าวไทยโดยตรง จึงไม่มีท่าเรือน้ำลึกขนถ่ายสินค้าจากเรือเดินสมุทร ทำให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าบางอย่างสูงกว่าจังหวัดโดยรอบ ทำให้คนในจังหวัดพัทลุงหันไปใช้บริการสินค้าจากจังหวัดใกล้เคียง ทำให้กิจการขนาดเล็ก

3.5.1.3 ระเบียบรายได้

รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลของพื้นที่ลุ่มน้ำ ในปี 2522 จังหวัดสงขลา มีรายได้ 12,160 บาท/คน นับเป็นอันดับที่ 6 ของภาคใต้ ส่วนพัทลุงมีรายได้ 6,781 บาท/คน นับเป็นอันดับที่ 14 ของภาคใต้ ซึ่งเป็นรายได้น้อยที่สุดของภาคใต้

3.5.2 ประชากร

ในปี พ.ศ.2524 ประชากรของพื้นที่ลุ่มน้ำมี 1,090,133 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 134 คน/ตารางกิโลเมตร สำหรับประชากรรายอำเภอ พ.ศ.2524 มีดังนี้

จังหวัด	อำเภอ	จำนวนประชากร (คน)	
สงขลา	เมือง	178,915	
	หาดใหญ่	230,880	
	สะเดา	64,429	
	รัตภูมิ	69,563	
	สิงหนคร	44,647	
	กิ่ง อ.กระแสสินธุ์	17,046	
	ระโนด	69,101	
	พัทลุง	เมือง	126,823
		ควนขนุน	106,496
		เขาชัยสน	63,305
ปากพะยูน		66,951	
งหรา		22,599	
กิ่ง อ.ตะโหมด		17,815	
กิ่ง อ.ศรีบรรพต		11,563	
รวมทั้งสิ้น		1,090,133	

ที่มา : กองทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

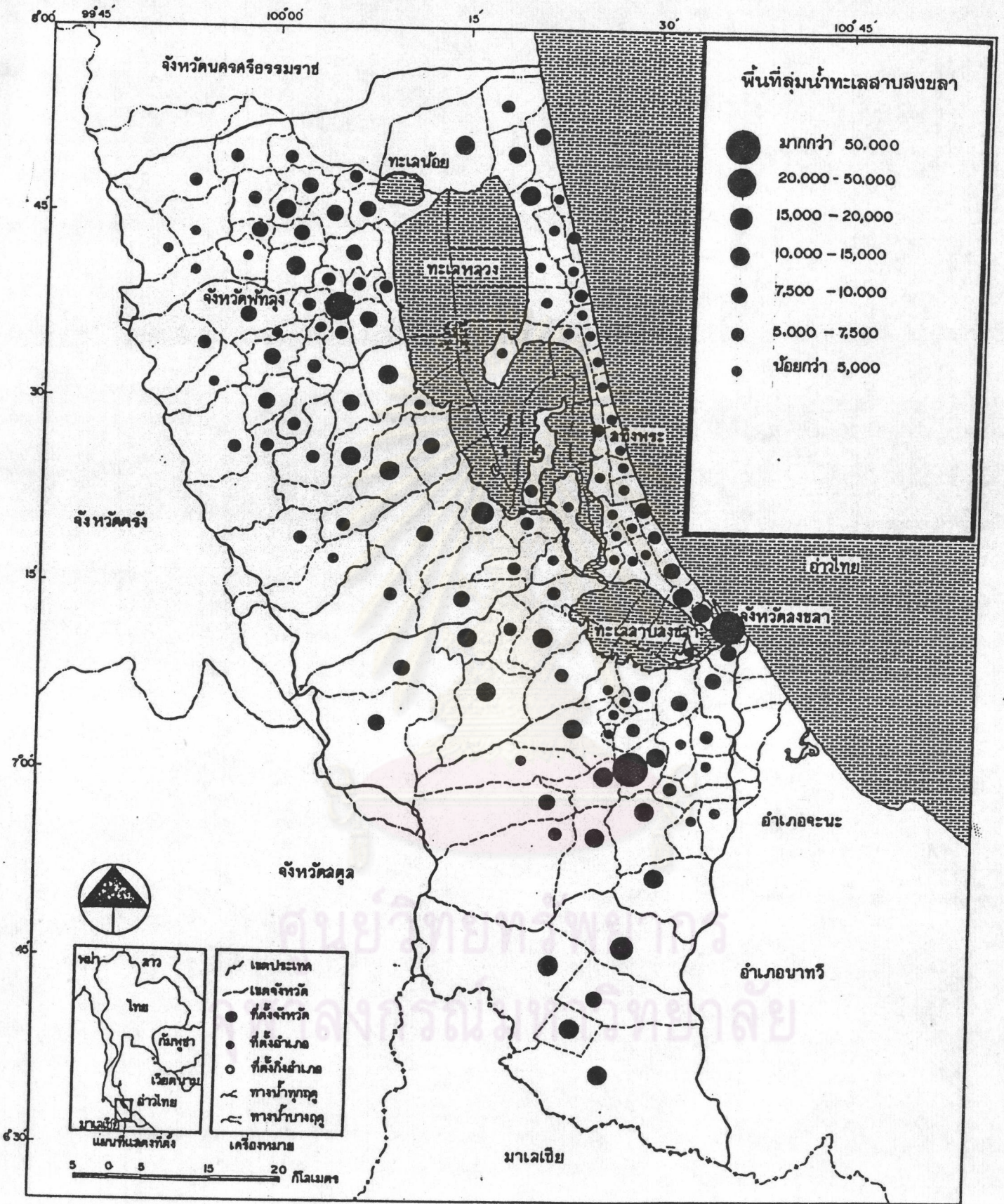
3.5.2.1 รูปแบบการตั้งชุมชน

ประชากรของพื้นที่ลุ่มน้ำตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนระดับเทศบาล ๘ 4 แห่ง ได้แก่ หาดใหญ่ สงขลา และสะเตา มีประชากรรวมกัน 221,095 คน คิดเป็นร้อยละ 20.28 ของประชากรพื้นที่ลุ่มน้ำปี 2524 และยังมีชุมชนระดับลูขาลิบาลอีก 16 แห่ง ซึ่งเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีประชากรน้อยกว่า 10,000 คน ความเจริญทั่วไปอยู่ในระดับต่ำ จึงถือว่าเป็นชุมชนชนบท

นอกจากชุมชนเมือง และชุมชนชนบทแล้ว ประชากรที่เหลือจะตั้งถิ่นฐานในลักษณะกลุ่มและลักษณะกระจัดกระจาย รวมทั้งหมดประมาณ 1,320 หมู่บ้าน โดยประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในที่ราบลุ่ม ซึ่งเหมาะแก่การเกษตรรอบทะเลสาบสงขลา ดังแสดงในแผนที่ 3.14 การตั้งถิ่นฐานแบบกระจัดกระจายทั่วไปย่อมทำให้การให้บริการพื้นฐานต่าง ๆ ของรัฐต้องใช้จ่ายเงินลงทุนมากและเป็นไปโดยทั่วถึงได้ลำบาก เมื่อพิจารณาตามสิ่งแวดล้อมทะเลสาบสงขลาแล้ว การตั้งถิ่นฐานแบบกระจัดกระจายจะทำให้ผลกระทบใด ๆ ก็ตามไม่เน้นหนักที่จุด ๆ เดียว เช่น การระบายของเสียจากชุมชน การตั้งถิ่นฐานแบบนี้จึงมีผลในด้านช่วยลดระดับความรุนแรงของปัญหาสิ่งแวดล้อมของทะเลสาบสงขลา เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานที่กระจัดกระจายดังกล่าวทำให้ชุมชนเล็ก ๆ เหล่านี้เกิดความกดดันทางสังคมขึ้นได้

3.5.2.2 ความหนาแน่นประชากร

ความหนาแน่นประชากรปี 2524 ถ้าพิจารณาในระดับเทศบาล เทศบาลเมืองสงขลาจะมีความหนาแน่นสูงสุด 11,588 คน/กม² รองลงมาคือ เทศบาลหาดใหญ่ 4,903 คน/กม² เทศบาลเมืองพัทลุง 2,318 คน/กม² และเทศบาลตำบลสะเตา 248 คน/กม² ถ้าเหตุที่เทศบาลเมืองหาดใหญ่และพัทลุงมีความหนาแน่นต่างจากเทศบาลเมืองสงขลามากเพราะทั้งสองเทศบาลนี้ขยายเขต กล่าวคือ หาดใหญ่ขยายเขตตั้งแต่ พ.ศ. 2521 จาก 8 เป็น 21.6 กม² ส่วนเทศบาลตำบลสะเตานั้นมีพื้นที่ถึง 47 กม² จึงทำให้ความหนาแน่นประชากรไม่สูงนัก เมื่อเปรียบเทียบกับเทศบาลเมืองสงขลาซึ่งมีพื้นที่เพียง 6.52 กม² เท่านั้น

แผนที่ 3.14 การกระจายตัวประชากรระดับตำบล พ.ศ. 2523
แนวทางพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
 โดย นายแคว้ว ทองสม นิสิตผิงเมืองมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถ้าจะพิจารณาความหนาแน่นที่แท้จริง ซึ่งควรพิจารณาเฉพาะ บริเวณที่เป็นชุมชนหนาแน่นจริง ๆ โดยนำตัวเลขความหนาแน่นในปี 2521 ซึ่งเป็นความหนาแน่น ก่อนขยายเขต พบว่า เทศบาลเมืองหาดใหญ่มีความหนาแน่นสูงที่สุดถึง 11,076 คน/กม² ซึ่งใกล้เคียงกับเทศบาลเมืองสงขลา 10,449 คน/กม² ซึ่งถือว่า มีประชากรค่อนข้างสูง เมื่อเทียบกับความหนาแน่นประชากรประมาณ 16,900 คน/กม² ในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร

ส่วนความหนาแน่นในเขตชนบทระดับอำเภอปี 2524 มีดังนี้

1. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นสูง

(1) สทิงพระ	372 คน/กม ²
(2) เมืองสงขลา	285 คน/กม ²

2. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นปานกลาง

(1) อ.เมืองพัทลุง	188 คน/กม ²
(2) กิ่ง อ.กระแสสินธุ์	177 คน/กม ²
(3) อ.ควนขนุน	123 คน/กม ²
(4) อ.เขาชัยสน	156 คน/กม ²

3. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นต่ำ

(1) อ.หาดใหญ่	96 คน/กม ²
(2) อ.รัตภูมิ	94 คน/กม ²
(3) อ.ระโนด	88 คน/กม ²
(4) กิ่ง อ.ตะโหมด	85 คน/กม ²
(5) อ.งขลา	83 คน/กม ²
(6) อ.สะเตา	63 คน/กม ²
(7) อ.ปากพะยูน	52 คน/กม ²
(8) กิ่ง อ.ศรีบรรพต	49 คน/กม ²

3.5.2.3 การเพิ่มประชากร

จากตารางที่ 3.19 แสดงจำนวนประชากรตั้งแต่ปี 2513-2524 ในช่วง 2515-2519 ประชากรเพิ่มในอัตราสูงประมาณ 3.50% ต่อปี แต่ช่วง 2520-2524 เพิ่มในอัตราที่ลดลงเหลือประมาณ 1.0% ต่อปี เมื่อดูอัตราเพิ่มประชากรในเขตเมืองและชนบท พบว่าในช่วง 2515-2519 ทั้งสองเขตมีอัตราเพิ่มค่อนข้างสูงใกล้เคียงกันคือ เขตเมืองประมาณ 4.0% ต่อปี เขตชนบทประมาณ 3.5% ต่อปี แต่ในช่วง 2520-2524 อัตราเพิ่มในเขตเมืองคงที่เหมือนกับช่วงแรก ส่วนเขตชนบทมีอัตราเพิ่มลดลงในปี 2521 ประชากรเขตชนบทลดลง เนื่องจากการขยายเขตเทศบาลเมืองหาดใหญ่ จาก 8 เป็น 21.6 กม² และปี 2523 เขตชนบทมีอัตราเพิ่มที่ต่ำมากเหลือ 0.10% ต่อปี เนื่องจากการขยายเขตเทศบาลเมืองพัทลุงจาก 3.06 เป็น 13.42 กม² โดยนำประชากรในเขตชนบทมารวมในเขตเมืองประมาณ 6,100 คน (เจ้าหน้าที่ทะเบียนราษฎร)

3.5.3 ลักษณะทางสังคม

3.5.3.1 คำสอน

ประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่ลุ่มน้ำนับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือ คำสอนอิสลาม จังหวัดพัทลุงมีประชาชนนับถือศาสนาพุทธและอิสลามเป็นสัดส่วนร้อยละ 92.8 และ 7.0 ส่วนจังหวัดสงขลา ประชาชนนับถือศาสนาพุทธมี 70% นอกจากนั้นเป็นอิสลามและคำสอนอื่น ๆ สัดส่วนของจังหวัดสงขลาเป็นตัว เลขทั้งจังหวัด ถ้าคิดหักอำเภอเทพา ละบ้าย้อย และจะนะ ซึ่งอยู่นอกพื้นที่ลุ่มน้ำออกไป จะทำให้ตัวเลขผู้นับถือศาสนาพุทธสูงขึ้น เพราะ 3 อำเภอดังกล่าวมีผู้นับถือศาสนาอิสลามสูงถึงร้อยละ 60-70 ในปี พ.ศ. 2524 จังหวัดสงขลา มีวัด 338 แห่ง สำนักสงฆ์ 4 แห่ง พระภิกษุ 2,642 รูป สามเณร 473 รูป อิสลามมีมัสยิด 231 แห่ง ค่านิกชน 1,019 คน คำสอนพราหมณ์ มีโบสถ์ 1 แห่ง ค่านิกชน 594 คน ส่วนจังหวัดพัทลุงมีวัด 192 แห่ง สำนักสงฆ์ 20 แห่ง พระภิกษุ 1,609 รูป สามเณร 489 รูป อิสลามมีมัสยิด 58 แห่ง (สำนักงานจังหวัดสงขลา 2525 : 21, สำนักงานจังหวัดพัทลุง 2524 : 34)

ตารางที่ 3.20 อัตราการเพิ่มประชากรในเขตเมืองและชนบท

พ.ศ.	บริเวณลุ่มน้ำ		เขตชุมชนเมือง		เขตชนบท	
	จำนวน	อัตราเพิ่ม	จำนวน	อัตราเพิ่ม	จำนวน	อัตราเพิ่ม
2513	829,926	-	123,649	-	706,277	-
2514	852,688	2.74	127,911	3.45	724,777	2.61
2515	877,222	2.87	132,319	3.45	344,903	2.78
2516	908,508	3.57	137,058	3.58	771,450	3.56
2517	936,000	3.48	143,003	4.34	792,997	3.32
2518	970,000	3.80	148,927	4.14	821,073	3.54
2519	1,004,443	3.80	153,495	3.07	850,948	3.63
2520	1,026,933	2.24	161,677	5.33	865,256	1.68
2521	1,055,399	2.77	192,849	19.3	862,550	0.31
2522	1,066,595	1.06	201,597	4.54	864,998	0.28
2523	1,077,791	1.05	211,893	5.10	865,898	0.10
2524	1,090,133	1.15	221,095	4.34	869,038	0.36

ที่มา : กองทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

หมายเหตุ เทศบาลเมืองหาดใหญ่ ขยายเขต พ.ศ.2521

เทศบาลเมืองพัทลุง ขยายเขต พ.ศ.2523

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.5.3.2 ภาษา

นอกจากภาษาไทยภาคกลางซึ่งเป็นภาษาราชการแล้ว ภาษาไทยบ้านใต้ซึ่งเป็นภาษาพื้นเมืองนิยมใช้กันมากที่สุด ชาวไทยมุสลิมพูดกันด้วยภาษายาวี และชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนก็มักจะพูดภาษาจีน ประชาชนเกือบทั้งหมดเข้าใจภาษาไทยภาคกลางได้ดี

3.5.3.3 ประเพณีวัฒนธรรม

ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของพื้นที่ลุ่มน้ำ ได้แก่ ประเพณีชักพระ การทำบุญวันสารท เดือนสิบ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ส่วนการบั้นเคียงและพักผ่อนที่สอดแทรกความรู้ไว้ด้วย เช่น หนึ่งตะลุง มโนราห์ การบั้นเคียงและพักผ่อนที่หนักไปทางด้านการเล่น เช่น การชนวัว การตีไก่

สภาพปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจรัดตัวมากเป็นผลให้คนส่วนใหญ่สนใจในประเพณีวัฒนธรรมน้อยลง เหลือเฉพาะที่ต้องปฏิบัติเพื่อให้ตนเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม มีการนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นเมือง จะเป็นลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยหนุ่มสาวจะมีค่านิยมไปทางตะวันตกมากขึ้น

3.5.3.4 ค่านิยม

ค่านิยมของประชากรพื้นที่ลุ่มน้ำมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะจังหวัดสงขลาหรือพัทลุง เพราะมีประวัติค่าสตร์ว่าสองเมืองนี้เกิดจากเมืองแม่เดียวกัน ดังนั้นค่านิยมท้องถิ่นจึงพัฒนามาเหมือน ๆ กัน สำหรับค่านิยมของประชากรในท้องถิ่นจังหวัดพัทลุงได้เคยมีรายงานการศึกษาของคณะทำงานเพื่อศึกษาค่านิยมในสังคมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพัทลุง ได้ให้ความเห็นค่านิยมของจังหวัดพัทลุงดังนี้ (สำนักงานจังหวัดพัทลุง 2524 : 54)

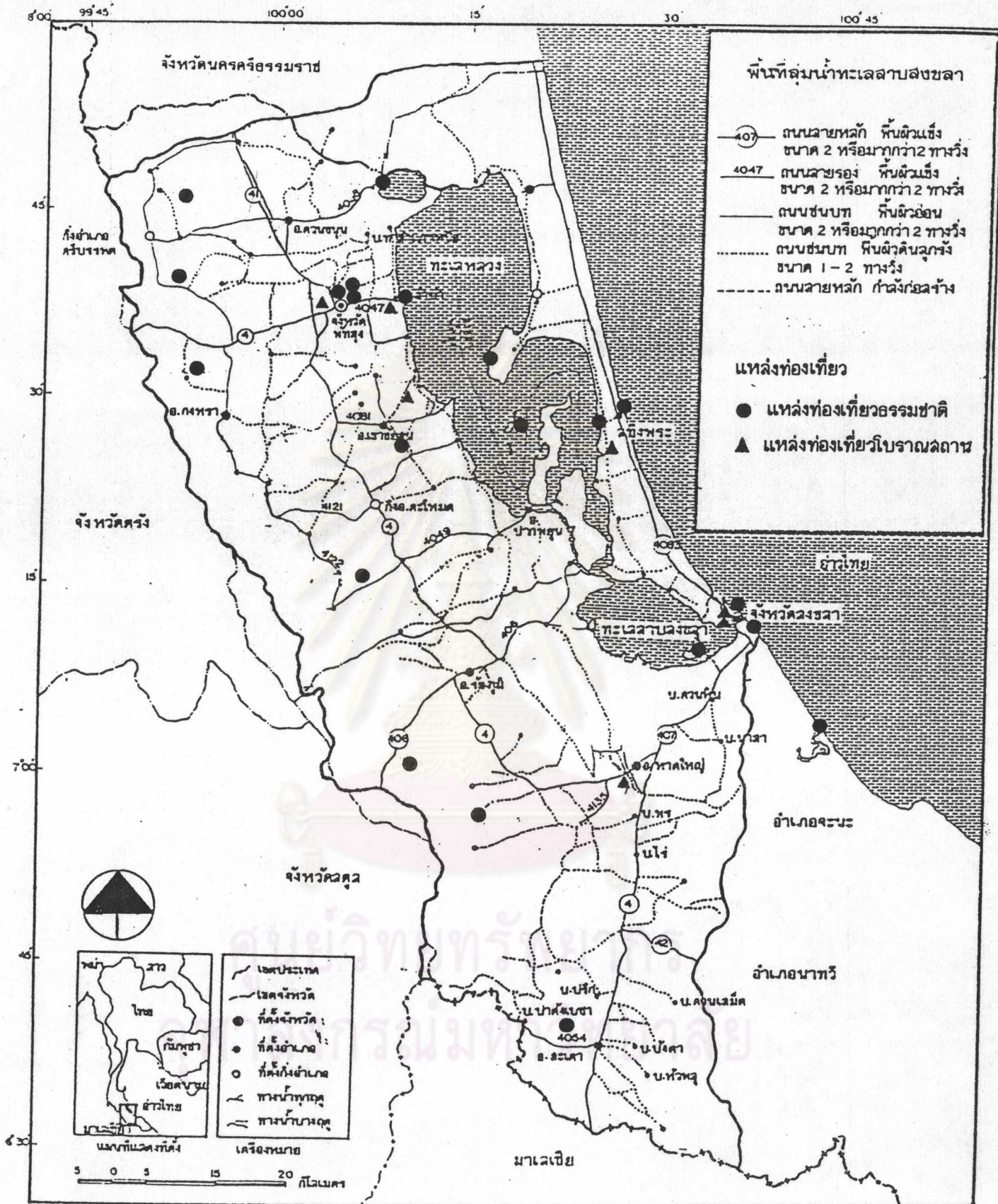
1. ความเห็นแก่ตัวและพวกพ้องในทางมิชอบ
2. การยกย่องและนับถือบุคคลซึ่งมีอำนาจและอิทธิพลในท้องถิ่นโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง
3. การถือความเป็นใหญ่ในตนเองและไม่เคารพในกฎเกณฑ์

4. ชอบความมีอำนาจมีศักดิ์และความมั่งมี
5. ชอบความหรูหรา ฟุ่มเฟือย
6. ความนิยมในเรื่องอิทธิฤทธิ์ในทางที่ผิด
7. ชอบการพนัน เสี่ยงโชค
8. ค่าความนิยมเกี่ยวกับความเป็นนักอนุรักษ์นิยม ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงไม่ยอมรับการแนะนำทางวิชาการของทางราชการ
9. ค่าความนิยมเกี่ยวกับการเชื่อถือโชคลาง ขาดความรู้ด้านวิทยาการแผนใหม่
10. ค่าความนิยมเกี่ยวกับการชอบความสะอาด รักสุขภาพ ไม่นิยมในระเบียบกฎเกณฑ์

โดยเฉพาะค่านิยมข้อ 1 ความรักศักดิ์ศรีและพวกพ้องในทางมิชอบ ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมเกิดขึ้น เช่น การกระทบกระทั่งกันระหว่างคนตระกูลหนึ่ง หมู่บ้านหนึ่งกับคนอื่น หมู่บ้านอื่น เมื่อเกิดขึ้นแล้วผลจะลุกลามไม่ยุติจะมีการแก้แค้น หักล้างกันไม่สิ้นสุด จึงมีเรื่องฆ่าฟันกันเสมอ ๆ ชาวชนบทของพื้นที่ลุ่มน้ำมีลักษณะที่พวกพ้อง เครือญาติสูง ปัญหาที่เกิดขึ้นจะไม่ไปขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐแต่มักจะแก้ปัญหากันเอง ภัยสำคัญของชาวชนบทก็คือ ภัยจากโจรผู้ร้าย ขโมยวัวควาย โดยเฉพาะเดือนพฤษภาคม มิถุนายน จะมีการบวชนาคน งานแต่งงาน ยิ่งนานวันประเพณีก็ยิ่งสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากขึ้น แข่งขันกันในเรื่องระหว่างครอบครัวในชนบทมากขึ้น จนกว่าจะเสิร์ลสิ้นก็ต้องกินเลี้ยงกัน 3 วัน 3 คืน ฆ่าวัว ฆ่าหมู กันหลายตัว บ้านไหนไม่มีแต่อยากจะทำรักษาศักดิ์ศรีก็หาทางออกไปปล้นไปขโมยจากหมู่บ้านอื่น (เศรษฐศาสตร์ 2523 : 13 - 14)

3.5.3.5 การศึกษา

บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำ โดยเฉพาะบริเวณอำเภอเมืองสงขลา และอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งเป็นเมืองหลักของภาคใต้ และเป็นศูนย์กลางการศึกษาของภาคใต้ ด้วยเพราะมีสถาบันการศึกษาทุกระดับจากโรงเรียนอนุบาล จนถึงมหาวิทยาลัย ในปริมาณมาก เพื่อสนองความต้องการของประชาชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำและจังหวัดใกล้เคียง มหาวิทยาลัย 2 แห่ง ในสงขลา คือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อำเภอหาดใหญ่ ผลิตบัณฑิตสาขาวิชาศาสตร์

แผนที่ 3.15 แหล่งท่องเที่ยวในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อำเภอเมืองสงขลา มุ่งผลิต
ครูระดับปริญญาตรีสำหรับวิทยาลัยมี 6 แห่ง คือ วิทยาลัยครู วิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัยเกษตร
และวิทยาลัยอาชีวศึกษาอีก 3 แห่ง นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนระดับอนุบาล และประถมรวมกัน
318 โรงเรียน จำนวนครูนักเรียน 1:25 ระดับมัธยมศึกษา มี 14 โรงเรียน

3.6 ทรัพยากรท่องเที่ยว

ทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำ ที่จะกล่าวในข้อนี้ จะเน้นเฉพาะทรัพยากรที่อยู่นอก
บริเวณพื้นที่ทะเลสาบ หรือถ้าอยู่ในบริเวณพื้นที่ทะเลสาบก็จะกล่าวเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวประเภท
ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน หรือศิลปวัฒนธรรมเท่านั้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติจะศึกษา
ละเอียดในบทต่อไป

3.6.1 แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ อาจแบ่งออกได้ดังนี้

(1) หาดทรายชายทะเล มี 4 แห่ง คือ สมิหรา แหลมลั่นอ่อน สักกิงพระ
ม่วงงาม

แหลมสมิหรา เป็นหาดทรายที่รู้จักโดยทั่วไป ซึ่งตั้งอยู่ชายทะเล
ด้านตะวันออกของเมืองสงขลา เป็นหาดยาวประมาณ 1 กม. ถัดจากหาดทรายเป็นป่าสนที่ให้ความ
ร่มเย็นแก่พื้นที่บริเวณนี้มาก

แหลมลั่นอ่อน ตั้งอยู่ตอนเหนือของแหลมสมิหรา เป็นหาดทราย
เช่นเดียวกัน มีความยาวประมาณ 2 กม. ลักษณะพื้นที่เป็นหาดทรายและป่าสน และในบริเวณ
ปลายสุดของแหลมลั่นอ่อน การทำเรือแห่งประเทศไทยได้สร้างเขื่อนกันคลื่นทำให้ทางด้าน
ตะวันออกของแหลมนี้มีพื้นที่ดินงอกมีการปลูกสนทำให้บริเวณล้วยงามมาก

หาดสักกิงพระ ตั้งอยู่ริมทะเลด้านอ่าวไทย หมู่ที่ 4 บ้านจะกิงพระ
ต.จะกิงพระ อ.สักกิงพระ ปากทางเข้าหาดอยู่ที่ กม. 33 บนเส้นทางหลวง 4083 ซึ่งเชื่อม
สงขลา - นครศรีธรรมราช ห่างจากอำเภอสักกิงพระเพียง 0.5 กม. เป็นหาดทรายตรงยาวกว่า
3 กม. ทรายมีสีขาวละเอียด น้ำทะเลคุณภาพดี ถัดมาเป็นสันทะเล

หาดม่วงงาม อยู่ที่หมู่ 3 บ้านม่วงงาม ต.ม่วงงาม อ.เมืองสงขลา อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 20 กม. โดยแยกจากทางหลวง 4083 สงขลา-ระโนด ที่ กม. 18 แล้วแยกเข้าชายหาดอีก 1 กม. หาดทรายยาวประมาณ 3 กม. ชายหาดมีต้นมะพร้าวเป็นส่วนมาก ทรายละเอียดขาว

(2) น้ำตก ได้แก่ น้ำตกโตนงาช้าง น้ำตกบริพัตร น้ำตกหม่อมจุ้ย น้ำตกบ้านโตน น้ำตกไร่เหนือ น้ำตกบ้านพุด

น้ำตกโตนงาช้าง ตั้งอยู่ที่ตำบลฉลุง อำเภอหาดใหญ่ ห่างจากตัวเมืองประมาณ 20 กม. ตามเส้นทางหาดใหญ่-รัตภูมิ และมีทางแยกเข้าที่บ้านหูแร่อีก 16 กม.

น้ำตกบริพัตร ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าม่วง อ.รัตภูมิ ห่างจากตัวเมืองหาดใหญ่ประมาณ 40 กม. ไปตามถนนรัตภูมิ-สตูล

น้ำตกหม่อมจุ้ย ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลตะโหมด กิ่ง อ.ตะโหมด จังหวัดพัทลุง ห่างจากลูขาริบาลแม่ขี 3 กม.

น้ำตกบ้านโตน ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อ.เมืองพัทลุง การคมนาคมไม่สะดวก

น้ำตกไร่เหนือ ตั้งอยู่ที่ตำบลกงหรา อ.กงหรา จังหวัดพัทลุง ห่าง อ.กงหรา ประมาณ 5 กม. การคมนาคมไม่สะดวก

น้ำตกบ้านพุด อยู่ในท้องที่ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง แยกจากทางหลวง 4 ที่บ้านเกาะทองส้ม ประมาณ 15 กม. การคมนาคมไม่สะดวก

(3) ถ้ำ แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดพัทลุง ถ้ำพระวัดคูหาสวรรค์ ตั้งอยู่ที่เชิงเขาวัดคูหาสวรรค์ เขตเทศบาลเมืองพัทลุง

ถ้ำมาลัย อยู่ห่างจากคิเคเหนือของเขากทะเล ห่างจากสถานีรถไฟพัทลุง 2 กม. ภายในถ้ำมีหินงอก หินย้อย แอ่งน้ำเล็ก ๆ และถ้ำนี้มีหลายชั้นลดหลั่นลึกลงไป เป็นถ้ำที่สวยงามมาก

ถ้ำน้ำร้อน เป็นแอ่งน้ำร้อนอยู่เชิงเขาชัยสน ห่างจากสุขาภิบาล
เขาชัยสนประมาณ 1.5 กม. น้ำร้อนไหลออกจากถ้ำความร้อนประมาณ 60 องศาเซลเซียส
เป็นสถานที่รมรื่น ประชาชนทั่วไปถือว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ ใช้รักษาโรคผิวหนังได้

ถ้ำน้ำเย็น อยู่ใกล้กับถ้ำน้ำร้อน มีน้ำเย็นไหลออกจากถ้ำทุกฤดูกาล

(4) ภูเขา ภูเขาที่สดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มีดังนี้

เขาน้อย อยู่ใกล้กับแหลมสัมิหรา เป็นภูเขาเล็ก ๆ มีถนนลาดยาง
ขึ้นสู่ยอดเขา เพื่อชมทิวทัศน์ของเมืองสงขลา

เขาตังกวน อยู่ทางทิศตะวันตกของเขาน้อย มีบันไดทางขึ้นอยู่
ใกล้วัดแหลมทรายสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 90 เมตร บนยอดเขามีเจดีย์และ
ศาลาที่สร้างสมัยรัชกาลที่ 5 จากยอดเขาสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของเมืองสงขลา และทะเล
สาบสงขลาได้อย่างชัดเจน

เขาอกทะลุ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองพัทลุง มีความสูง
ประมาณ 240 เมตร ส่วนบนของภูเขามีส่องทะลุ นับเป็นเครื่องหมายจำลองของจังหวัดพัทลุง
เครื่องหมายของจังหวัดก็ใช้สัญลักษณ์ของภูเขานี้ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งหลาย

3.6.2 แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานและโบราณวัตถุ ในเขตจังหวัดสงขลามิ
แหล่งท่องเที่ยวดังนี้

(1) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วย
ศิลปากรที่ 8 จังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ตัวพิพิธภัณฑสถานเป็นตึกแบบโบราณ
ลักษณะคล้ายแก่งหินซึ่งแต่เดิมเป็นจวนเก่าของเจ้าเมืองสงขลา สร้างในปี พ.ศ. 2421 ในปี
พ.ศ. 2437 ตึกเหล่านี้ถูกใช้เป็นศาลว่าการมณฑลนครศรีธรรมราช และเมื่อเลิกการปกครอง
แบบมณฑลเทศาภิบาล ตึกนี้ก็ใช้เป็นศาลากลางจังหวัดสงขลาเรื่อยมา จนกระทั่งมีการสร้างศาลา
กลางจังหวัดใหม่ ตึกนี้จึงถูกปล่อยให้ทรุดโทรมจนถึงปี 2516 จึงได้มีการบูรณะขึ้นใหม่เป็น
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ดังกล่าว

นอกจากหน้าที่ดำเนินการพิพิธภัณฑสถานแล้ว หน่วยศิลปากรที่ 8 ยัง
มีหน้าที่ควบคุมดูแลและเก็บรวบรวมศิลปวัตถุ โบราณวัตถุในเขตจังหวัดภาคใต้ รวม 7 จังหวัด
อีกด้วย คือ สงขลา ตรัง พัทลุง สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

ในปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถานยังไม่ได้เปิดเป็นทางการ แต่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปชมได้แล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 แม้ว่าการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถานยังไม่เรียบร้อยสมบูรณ์ ซึ่งเมื่อเสร็จจะมีการจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานประมาณ 600 ชิ้น จากข้อมูลของเจ้าหน้าที่ที่ประจำอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน ทราบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เยี่ยมชมจะสูงขึ้นมากเมื่อมีงานเทศกาลและนักท่องเที่ยวต่างชาติส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวมาเลเซีย เป็นที่คาดได้ว่า เมื่อได้เปิดพิพิธภัณฑสถานเป็นทางการแล้ว นักท่องเที่ยวที่มาจากสงขลาจะต้องมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้

(2) วัดมัสยิดมอญ หรือวัดกลาง เป็นวัดเก่าแก่ที่สำคัญของเมืองสงขลา ตั้งอยู่ใจกลางเมืองสงขลา มีอายุกว่า 400 ปี นอกจากโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมเก่าแก่แล้ว วัดนี้ยังมีภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์เก่า และมีอาคารพิพิธภัณฑสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุล้ำค่าเกี่ยวกับเมืองสงขลา เมืองลังกาพระ (ที่ตั้งของเมืองสงขลาเดิม) และหัวเมืองปักษ์ใต้อื่น ๆ ไว้มาก พิพิธภัณฑสถานในวัดดังกล่าวอยู่ในความดูแลของหน่วยศิลปากรที่ 8 จังหวัดสงขลา เรียกเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติวัดมัสยิดมอญ ซึ่งมีอาคารจัดแสดง วัตถุโบราณเป็นศาลาการเปรียญ มีเนื้อที่จัดแสดงประมาณ 185 ตร.ม. โบราณวัตถุจัดแสดงมีเครื่องถ้วยชาม เครื่องปั้นดินเผาและพระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ ส่วนโบราณวัตถุและโบราณสถานภายในบริเวณวัดมี เช่น

- พระเจดีย์แบบจีนหรือถะ ซึ่งทำด้วยหินแกรนิต ตั้งอยู่ตรงหน้าพระวิหาร
- เสาตะเกียบคู่ของเสาธง ทำด้วยหินตั้งอยู่กลางบริเวณวัด มีอยู่ด้วยกันสองแห่ง
- พระวิหาร เป็นตึกก่ออิฐถือปูนมีลวดลายที่สวยงามมาก
- ศาลาการเปรียญ ศาลาการเปรียญหลังนี้เป็นตึกก่ออิฐถือปูน ที่หน้าบันใดทั้งสองด้านเป็นไม้จำหลักสวยงามมาก
- พระอุโบสถทรงไทยสมัยรัตนโกสินทร์
- ใบเสมา 8 กิ่ง ทำด้วยหินเป็นใบเสมาไม่มีขี้ผึ้ง ทำฐานสูงตั้งอยู่รอบอุโบสถตามทิศทั้ง 8
- กำแพงแก้วรอบพระอุโบสถ ก่อด้วยอิฐถือปูน ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ

ในด้านนักท่องเที่ยว พิพิธภัณฑสถานในวัดมณีนิมมาวาส มีศักยภาพสูงพอ
 ล้มควม สถิติผู้เข้าชมในปี พ.ศ. 2521 ระบุไว้เกือบ 20,000 คน และประมาณร้อยละ 10
 ของผู้เข้าชมเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ จำนวนผู้เข้าชมจะสูงมากที่สุดในเดือนเมษายน ซึ่งตรงกับ
 เทศกาลสงกรานต์ อย่างไรก็ตามความสำคัญของโบราณวัตถุชิ้น ๆ ไม่มีคำบรรยายเป็นภาษา
 อื่นสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ เป็นต้น

(3) วัดชัยมงคล เป็นวัดที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ในเมืองสงขลา
 ใกล้กับสถานีรถไฟสงขลาเก่า ในวัดมีเจดีย์ซึ่งเชื่อกันว่ามีพระบรมอัฐิของพระพุทธเจ้าซึ่งได้จาก
 สังกา บรรจุอยู่

(4) วัดหาดใหญ่ใน วัดนี้อยู่ในเขตเทศบาลหาดใหญ่ ตั้งอยู่เชิงสะพาน
 ข้ามคลองคูเต่า ตามเส้นทางไปสนามบินหาดใหญ่ เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปไสยาสน์
 ขนาดใหญ่ ยาว 35 เมตร สูง 15 เมตร และกว้าง 10 เมตร ซึ่งได้รับพระราชทานนามว่า
 "พระพุทธรมหิตตมงคล" เป็นที่สักการะของชาวหาดใหญ่โดยทั่วไป วัดนี้นักท่องเที่ยวรู้จักกันดี
 และมีนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซียเชื้อสายจีนไปชมอยู่เสมอ

(5) วัดพะโคะ วัดพะโคะ เป็นวัดเก่าแก่ของอำเภอสทิงพระ ซึ่งเป็น
 ที่ตั้งเดิมของเมืองสงขลา ความสำคัญของวัดนี้เกี่ยวข้องกับหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด ซึ่ง
 เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วภาคใต้ไปจนถึงมาเลเซียตอนเหนือ

วัดพะโคะ อยู่ห่างจากหาดสทิงพระประมาณ 15 กม. โดยแยก
 ออกจากทางหลวงหมายเลข 4083 สงขลา-ระโนด ที่ กม. 48 แล้วเข้าไปทางถนนลูกรังอีก
 1.5 กม. บริเวณโดยรอบวัดเป็นนาข้าวและดงตาล โดยเฉพาะตัววัดตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ย ๆ
 เพียงแห่งเดียวในละแวกนั้น ทำให้บรรยากาศในวัดเหมาะกับการพักผ่อนหย่อนใจ ประกอบกับ
 ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ข้างต้น ทำให้มีนักท่องเที่ยวและชาวท้องถิ่นจำนวนมากนับหมื่น
 มาเที่ยวที่วัด ในวันที่มีเทศกาลสำคัญ เช่น "วันประเพณีชักพระ" เป็นต้น

(6) วัดจะบังพระ เป็นวัดเก่าแก่อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งขึ้นทะเบียนโบราณ
 สถานและโบราณวัตถุของจังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ใจกลางอำเภอสทิงพระและห่างจากหาดสทิงพระ
 เพียงประมาณ 0.5 กม. เท่านั้น

(7) ป้อมปราการและกำแพงเมืองเก่า เนื่องจากสงขลาเป็นเมืองท่าเก่าที่เป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญแต่โบราณ จึงมีมาตรการที่ป้องกันศัตรูรุกรานทางทะเลโดยสร้างป้อมปราการไว้หลายแห่ง ณ บริเวณปากอ่าวออกสู่ทะเลอ่าวไทย รวมทั้งกำแพงเมือง ซึ่งมีทหารและอาวุธหนัก เป็นปืนใหญ่ประจำไว้ตรวจตรา เรือจากภายนอกเมือง

ในสงขลามีป้อมปราการหลายแห่ง ป้อมปืนที่ยังมีสภาพดีน่าชม ได้แก่ "ป้อมปากน้ำแหลมทราย" พงศาวดารหรือตามเมืองสงขลา เรียกป้อมนี้ว่า "ป้อมรักษาขอบเขต" เป็นป้อมก่อด้วยหิน 8 เหลี่ยมมีประตูขึ้นลง 1 ประตูทางทิศใต้ และมีปืนใหญ่โบราณอยู่หลายกระบอกหันปากกระบอกปืนไปยังปากอ่าวทะเลสาบสงขลา สร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2390 - 2408 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3-4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ป้อมปืนนี้ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองสงขลา และใต้ชั้นทะเลเป็นโบราณสถานแห่งชาติเมื่อ พ.ศ. 2478

นอกจากนี้ยังมีป้อมปืนอีก 8 แห่ง ตั้งเรียงรายบนเขาหัวแดง ซึ่งเป็นแนวเขาริมทะเลสาบสงขลา คนละฝักกับเขตเทศบาลเมือง ป้อมเหล่านี้สามารถมองเห็นได้แต่ไกลจากถนนสาย 4083 สงขลา - ระโนด มีบันไดและทางเดินเท้าจากตีนเขาขึ้นถึงป้อมเหล่านี้ได้ ทั่วทิศันมองจากป้อมบนหัวเขาแดงจะเห็นเขตเทศบาลเมืองสงขลาทั้งหมด ทะเลสาบสงขลา ชายฝั่งทะเลตะวันออก และเกาะหนู-เกาะแมว ล้วนงามมาก

กำแพงเก่าซึ่งเคยล้อมรอบเมืองสงขลาเดิมไว้ถูกรื้อออกแทบทั้งหมด คงเหลือแต่บางส่วนเป็นตอน ๆ ซึ่งกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เมื่อ พ.ศ. 2519 กำแพงเมืองเหล่านี้ทั้งหมดอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา มีความยาวรวมแล้วกว่า 300 เมตร

(8) หลίκเมืองสงขลา อยู่ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา เป็นโบราณสถานสมัยรัตนโกสินทร์ สักขณะเป็นศาลเจ้าแบบจีน ภายในศาลเป็นที่ประดิษฐานหลักเมืองท่าด้วยไม้ชัยพฤกษ์ ซึ่งรัชกาลที่ 4 พระราชทานไว้ประจำเมืองและทำพิธีฝังเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2385 กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อ พ.ศ. 2478

(9) โบราณสถานบริเวณเขาตังกวน บนเขาตังกวนซึ่งเป็นเนินเขาสูงที่สุดในเขตเทศบาลเมืองฯ มีโบราณสถานที่สำคัญ 3 แห่ง คือ

ก. พระเจดีย์หลวง เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูนสมัยรัตนโกสินทร์ อยู่บนยอดเขาไม่ปรากฏแน่ชัดว่าใคร เป็นผู้สร้าง แต่บูรณะใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 4 จนสูง 18 เมตร เจดีย์นี้มองเห็นได้จากด้านล่าง และกลายเป็นสัญลักษณ์ของเขาตั้งกวนไป

ข. ตำหนักแก่ง สร้างถวายรัชกาลที่ 4 โดยเจ้าเมืองสงขลา ในโอกาสเดียวกับการปฏิสังขรณ์พระเจดีย์หลวง ตำหนักเป็นแก่ง 4 มุม มีกำแพงแก้วโดยรอบ

ค. ประภาคาร อยู่ทางเหนือของพระเจดีย์หลวง สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2440 ตามพระราชดำริของรัชกาลที่ 5

(10) พระเจดีย์บนยอดเขาแก้ว เป็นพระเจดีย์สมัยรัตนโกสินทร์ ขนาดเล็ก สามารถเคลื่อนย้ายได้ ทำด้วยหินแกรนิต ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลาเป็นผู้สร้าง ใน พ.ศ. 2372 โดยซื้อหินมาจากประเทศจีน ปัจจุบันขึ้นทะเบียนโบราณสถานแห่งชาติ โดยกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2478

จังหวัดพัทลุงมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ดังนี้

(1) วัดวัง ตั้งอยู่ที่ตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง ห่างจากเทศบาลเมืองพัทลุงไปทางตะวันออกประมาณ 8 กม. มีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ธรรมมาสน์พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 และระเบียงพระอุโบสถ มีพระพุทธรูป 108 องค์ วัดนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2359

(2) วัดตะเชียน ตั้งอยู่ที่บ้านบางแก้ว ต.ท่ามะเดื่อ อ.เขาชัยสน มีพระบรมธาตุ เจดีย์ ซึ่งอัญเชิญมาจากสงขลา พร้อมกับบรมธาตุนครศรีธรรมราช สร้างก่อนปี พ.ศ. 1493 ได้ปฏิสังขรณ์ในสมัยพระมหาจักรพรรดิราว พ.ศ. 2109-2111 และสมัยพระเจ้าเสือ ราว พ.ศ. 2242 จากสภาพร่องรอยที่ปรากฏแสดงว่าวัดนี้เคยมีอาณาเขตกว้างขวางมาก ทางทิศเหนือของวัดมีรอยพระวิหารพระพุทธรูปทำด้วยศิลาแลงหลายองค์ แต่ได้ปรักหักพังไปเกือบหมดแล้ว (อดิศักดิ์ ทองบุญ 2518 : 15)

(3) พระกุลาครมมหาโพธิ์ ประดิษฐานอยู่ในบริเวณวัดตะเชียน เป็นพระพุทธรูปศิลาแลง ประชาชนเคารพบูชามาก

(4) พระพุทธนิรโรคันตรายชัยวัฒน์จตุรทิศ (พระสี่มุมเมือง) เป็นพระพุทธรูปที่ประบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อมอบไว้สำหรับภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ภาคละ 1 องค์ สำหรับภาคใต้ประดิษฐานที่ศาลาจตุรมุขบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดพัทลุง (สำนักงานจังหวัดพัทลุง 2524 : 45)

3.6.3 แหล่งท่องเที่ยวประเภทประเพณีวัฒนธรรมและกิจกรรมพื้นเมืองสำหรับประเพณีวัฒนธรรมมีดังต่อไปนี้

(1) ประเพณีชักพระ ประเพณีนี้เป็นของชาวภาคใต้ โดยเฉพาะในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 (ตุลาคม) หลังจากออกพรรษาแล้ว 1 วัน ยานพาหนะที่จะใช้เป็ดยานประดิษฐานพระพุทธรูปนั้นตกแต่งเป็นรูปเรือพระ เรียกกันว่า "เรือพระ" มีบุษบกวางไว้ภายในบุษบกนั้น ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางประทานพร มีเชือกเส้นใหญ่และยาง 2 เส้นผูกที่หัวเรือพระสำหรับให้ประชาชนผู้มาร่วมการกุศลลากไปตามเส้นทางที่กำหนด มีคลองใหญ่ 2 ไบวางอยู่บนเรือพระและตีไปตลอดทาง ขณะที่เรือพระผ่านหน้าบ้านไปนั้น ชาวบ้านนิยมเอาต้มข้าวเหนียวห่อด้วยใบกะพ้อเป็นรูปสามมุม ทำเป็นพวงไปแขวนในเรือพระเป็นการทำบุญ บางคนนำอาหารตามเรือพระไป เพื่อจะได้ถวายอาหารเพลแก่ภิกษุและสามเณร เรือจะไปถึงที่หมายก่อนเวลาเพล ภิกษุและสามเณรของวัดที่ทำเรือพระอันนั้นร่วมไปในเรือพระบ้างหรือเดินตามเรือพระไปบ้าง เมื่อถึงที่หมายอุบาสก อุบาสิกา และภิกษุ สามเณร ทำพิธีสัสมโภขพระพุทธรูปที่พากันแห่มา แล้วถวายภัตตาหารเพล เสร็จแล้วพระสงฆ์อนุโมทนาทาน เมื่อได้เวลาสมควรก็ลากเรือพระกลับวัด

การชักพระมีทั้งทางบกและทางน้ำ สุดแต่ท้องที่และความสะดวกที่จะได้นัดหมายกันระหว่างประชาชนกับวัดนั้น ๆ

(2) การทำบุญวันสารทเดือนสิบ ทำบุญวันสารทที่ทำกันในเดือนสิบมีการทำบุญ 2 วัน คือ วันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบ (กันยายน) และแรม 5 ค่ำ เดือนสิบ ชาวบ้านจะช่วยกันทำร้านยกพื้นสูงราว 1 เมตร ใ้ริมวัดหรือหลังวัด ผู้ไปทำบุญจะแบ่งอาหารเอาไปวางไว้บนร้านยกพื้น มีสายลึงจต์จากหอฉันที่โยงมาถึงร้านยกพื้น พอพระอนุโมทนา สัญญาพระสงฆ์ตั้งขึ้นก็ขุดสายลึงจต์คืนจากร้าน ผู้ที่ยืนอยู่รอบ ๆ ต่างก็แบ่งกระถางอาหารเอามา เป็นของตน

การเข้าชิงกันมีปะปนกันทั้งหญิงและชาย หากว่าบัง เณิฐพระทบกระหังกันบ้างต่างก็อภัยให้กัน การชิงกระทงนี้เรียกว่า "ชิงเปรต"

มีคติถือกันว่า พอถึงเดือนสิบ แรม 1 ค่ำ ยมบาลปล่อยให้ผู้ตาย (เปรตชน) กลับไปเยี่ยมลูกหลาน ลูกหลานก็จะทำอาหารคาวหวานไปต้อนรับ ส่วนวันแรม 5 ค่ำ เป็นวันส่งกลับ วันนั้นลูกหลานต้องเตรียมอาหารให้ตายายเอากลับไปยมบาลด้วย ซึ่งขนมต่าง ๆ บางแห่งก็มีของแห้ง ๆ เช่น หอม กระเทียม กะปิ ข้าวสาร เอาไปวัดทำบุญในวันนั้นด้วย (ใส่ไว้ในสำรับ) เพื่อส่งตายายกลับเมือง และถือกันว่า เมื่อถึง วันนี้หากลูกหลานคนไหนไม่ได้ ไปส่งตายาย ไม่ได้รับของฝาก ลูกหลานก็จะถูกล่าปแห่งถือเป็นบาปหนัก

การชิงเปรต และนำอาหารนั้นไปกิน ถือว่าได้บุญหายจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ

(3) หนังตลุง หนังตลุงถือได้ว่าเป็นศิลปการแสดงของบักซ์ไตโดยเฉพาะ ได้แบบอย่างมาจากศิลปการแสดงของอินโดนีเซีย ซึ่งได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียมาอีก ต่อหนึ่ง ชาวบักซ์ไตได้ประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิมของตนจนเป็นที่นิยมอยู่กระทั่งปัจจุบัน การแสดงได้แพร่หลายไปยังภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยด้วย สำเนียงที่ใช้พากษ์ในการแสดง ก็ยังคงเป็นสำเนียงบักซ์ไต ซึ่งคนไทยที่มาจากภาคอื่น ๆ อาจสับสนความได้ลำบาก อย่างไรก็ตาม หนังตลุงยุคปัจจุบัน ได้เพิ่มเครื่องดนตรีสากลเข้าไปด้วย (ในขณะที่เครื่องดนตรีแบบเก่า กล่าวคือ กลอง โหม่ง ฉิ่ง ทับ ปี ก็ยังคงรักษาไว้) ทำให้การแสดงเป็นไปตามสมัยนิยมเพิ่มขึ้น หนังตลุง เป็นทางหนึ่งที่คนท้องถิ่นได้รับความบันเทิง ชาวสารภายนอกซึ่งแทรกเข้าไปในตัวละคร ขณะเดียวกันนายหนังตลุงมักจะแทรกคำสอนลงในบทพากษ์หนังด้วย

(4) โนรา โนราเป็นศิลปการแสดงของภาคใต้ที่มีลักษณะการร่ายรำ คำร้อง ดนตรี และการแต่งตัวเป็นแบบอย่างเฉพาะที่ต้องฝึกฝนมาอย่างดี การแสดงนี้เริ่มมีขึ้น ครั้งแรกทีนครศรีธรรมราช แล้วกระจายออกไปทั้งภาคใต้ คำร้องในการแสดงจึงเป็นสำเนียงบักซ์ไตทั้งสิ้น เรื่องที่แสดงเกือบทั้งหมดก็เป็นเทพนิยายปรัมปรา เรื่องพระรถกับมโนราห์นั่นเอง

3.6.4 แหล่งท่องเที่ยวสถานเริงรมย์และการซื้อของ

หาดใหญ่ มีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่ต่างไปจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เนื่องจากเมืองหาดใหญ่ เป็นศูนย์กลางการค้าและบริการ และศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคใต้และพื้นที่ลุ่มน้ำ สถานเริงรมย์อันได้แก่ ห้างอาหารที่ผดุงประภอบ ไนท์คลับ บาร์ สถานอาบอบนวด และโรงภาพยนตร์ หาดใหญ่กลางคืนมีความคึกคักมากกว่ากลางวัน มีบาร์หรือไนท์คลับ 6 แห่ง สถานอาบอบนวดอีกประมาณ 10 แห่ง ซึ่งบางแห่งเป็นส่วนประกอบของโรงแรมชั้น 1 และยังมีโรงภาพยนตร์ 6 แห่ง สถานเริงรมย์เหล่านี้จะคึกคักเป็นพิเศษในช่วงวันหยุดประจำสัปดาห์ของนักท่องเที่ยวมาเลเซีย ตั้งแต่วันพฤหัสบดีถึงวันอาทิตย์

สำหรับการซื้อสินค้า มีทั้งนักท่องเที่ยวไทยและมาเลเซีย นักท่องเที่ยวไทยจะมุ่งหาซื้อสินค้าราคาถูกที่หนีภาษีจากมาเลเซีย พวกเครื่องไฟฟ้า ของเด็กเล่น ผลไม้เมืองหนาว ร่ม และอาหารบางชนิด ส่วนนักท่องเที่ยวมาเลเซียพอใจซื้อสินค้าไทยที่มีราคาถูกกว่าในประเทศของเขา พวกเครื่องครัวอลูมิเนียม ผลไม้ไทย และกระดาษเช็ดหน้า

3.7 สรุปสภาพทั่วไปและความสำคัญของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

3.7.1 สรุปสภาพทั่วไป

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเทือกเขาบรรทัด ในเขตจังหวัดพัทลุง และจังหวัดสงขลาบางส่วน มีพื้นที่ทั้งหมด 8,008 ตารางกิโลเมตร มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่โบราณบริเวณฝั่งตะวันออกของทะเลสาบ และมีการเคลื่อนย้ายขึ้นมาทางทิศตะวันตกเรื่อย ๆ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบระหว่างภูเขา มีลำคลองหลายสายต่างไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา เช่น คลองอู่ตะเภา คลองรัตภูมิ คลองท่าแค คลองตลิ่งชัน คลองป่าพยอม เป็นต้น ลักษณะภูมิอากาศมี 2 ฤดู คือ ฤดูฝน ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงมกราคม และฤดูร้อนระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2,162.7 มม.ต่อปี อุณหภูมิเฉลี่ย 27.4 °ซ. ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นเกือบทุกปี คือ อุทกภัย ที่ร้ายแรงมากในปี 2518 และ 2524 อุทกภัยเกิดขึ้นระหว่างเดือนพฤศจิกายนต่อธันวาคม ซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นมากที่สุด คือ บริเวณจังหวัดพัทลุง เนื่องจากพื้นที่ภูเขามีสภาพลาดชันสูง และที่ราบตอนล่างเป็นทุ่งนา ทำให้กระแสน้ำไหลเชี่ยวมาก พื้นที่รอบ ๆ

ทะเลสาบเหมาะแก่การทำนา พื้นที่ถัดไปเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นยางพารา น้ำเพื่อการเกษตร เป็นปัญหาสำคัญของพื้นที่ลุ่มน้ำ แม้ว่าบริเวณดังกล่าวจะมีโครงการชลประทานมากที่สุดในภาคใต้ แต่พื้นที่ชลประทานก็ไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากมีลำคลองสายสั้น ๆ ประกอบกับป่าไม้ต้นน้ำลำธาร ก็มีน้อยจึงทำให้อัตราส่วนระหว่างปริมาณน้ำสูงสุดและต่ำสุดในคลองต่าง ๆ อยู่ในอัตราที่สูงมากถึง 1900 :1 ขณะที่ลุ่มน้ำแม่กลองมีอัตราส่วนเพียง 105 :1 การบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำลำธารก็เป็นปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาเรื่องน้ำด้วย ในปี 2517 เหลือพื้นที่ป่าเพียงร้อยละ 32 ซึ่งไม่เพียงพอแก่ความต้องการของพื้นที่ลุ่มน้ำ การพัฒนาการใช้ประโยชน์ไม้ยางพาราจะช่วยลดปัญหานี้ได้มาก พื้นที่ลุ่มน้ำมีแหล่งแร่ที่สำคัญในเขตอำเภอสะเตาะ และหาดใหญ่ แต่ผลผลิตไม่มากเท่าที่ควร เมืองสงขลา-หาดใหญ่ เป็นศูนย์กลางการคมนาคมของภาคใต้ ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ คือ ชุมทางหาดใหญ่ ท่าเรือสงขลา และสนามบินหาดใหญ่ ฐานเศรษฐกิจของพื้นที่ลุ่มน้ำมาจากสาขาเกษตรร้อยละ 41.79 และนอกเกษตรร้อยละ 58.21 มีอัตราเพิ่มร้อยละ 7.67 ต่อปี สาขาเกษตรที่สำคัญคือ กสิกรรม ส่วนสาขานอกเกษตรที่สำคัญคือ การค้าปลีก-ส่ง ข้าว และยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก คิดเป็นพื้นที่เพาะปลูกร้อยละ 40.1 และ 32.68 ของพื้นที่ถือครองทางการเกษตร แต่ข้าวให้มูลค่าผลิตภัณฑ์เพียง 700 ล้านบาทต่อปี ขณะที่ยางพาราให้มูลค่าถึง 1,000 ล้านบาทต่อปี ภาคอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นโรงงานแปรรูปผลผลิตการเกษตรเบื้องต้น คือ โรงสี ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนอุตสาหกรรมอื่นมีไม่มากนัก ยกเว้นบริเวณเมืองสงขลา-หาดใหญ่ ซึ่งมีอุตสาหกรรมกระจุกตัวพอสมควรถึง 50 ชนิด ส่วนด้านการค้าและบริการ เมืองหาดใหญ่ เป็นศูนย์กลางการค้าและบริการของภาคใต้ เนื่องจากมีประตูเข้าออกทั้งสองทางคือ ปาดังเบซาร์ เป็นทางเข้า-ออก ประเทศมาเลเซีย ท่าเรือสงขลาเป็นประตูเข้า-ออกต่างประเทศอื่น ๆ สำหรับรายได้เฉลี่ยประชากรพบว่าจังหวัดสงขลามีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าพัทลุงเกือบ 2 เท่า จังหวัดพัทลุงมีรายได้เฉลี่ยต่ำสุดของภาคใต้ คือ 6,781 บาทในปี 2522 ระบบชุมชนประกอบด้วยเทศบาล 4 แห่ง คือ หาดใหญ่ สงขลา พัทลุง และสะเตาะ มีประชากรอาศัยอยู่ในชุมชนเมืองคิดเป็นร้อยละ 20.28 ชุมชนสุขาภิบาลอีก 16 แห่ง ความหนาแน่นประชากรสูงสุดที่เทศบาลเมืองหาดใหญ่ 11,076 คนต่อตารางกิโลเมตร ถ้าคิดความหนาแน่นระดับอำเภอ สังกะพระมีความหนาแน่นสูงสุด 372 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนอำเภอที่มีความหนาแน่นต่ำสุด คือ กิ่ง อ.ศรีบรรพต และอำเภอปากพะยูน 49 และ 52 คนต่อตารางกิโลเมตร

ตามลำดับ การตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ในที่ราบรอบทะเลสาบสงขลา แต่อัตราเพิ่มประชากรเมืองมีแนวโน้มสูงขึ้น ขณะที่เขตชนบท อัตราเพิ่มลดลงมาก แสดงให้เห็นว่าประชากรเริ่มเคลื่อนย้ายเข้าสู่ตัวเมือง หรือย้ายไปหาที่ทำกินใหม่

จากสภาพทั่วไปของพื้นที่ลุ่มน้ำชีให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันในพื้นที่อย่างมาก บริเวณสงขลา หาดใหญ่ เป็นพื้นที่เด่นมีศักยภาพในการพัฒนาสูงมาก ส่วนพื้นที่อื่น ๆ เป็นพื้นที่ด้อย ความแตกต่างระหว่าง 2 พื้นที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มคนอันจะนำไปสู่ปัญหาสังคมได้

3.7.2 สรุปความสำคัญของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

1. ทะเลสาบสงขลาเป็นทะเลสาบที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีลักษณะน้ำเค็ม น้ำกร่อย และน้ำจืด ซึ่งเหมาะที่จะดำรงชีวิตของสัตว์น้ำหลายชนิด บริเวณทะเลสาบตอนนอกใกล้ปากทะเลสาบเป็นที่วางไข่และเลี้ยงตัวของกุ้งก้ามกราม และปลากระพง แล้วจะไปเติบโตในทะเลสาบตอนใน ซึ่งเป็นทะเลสาบน้ำกร่อย ปลาบางชนิดจะออกไปเจริญเติบโตในอ่าวไทยตอนล่าง
2. ทะเลสาบตอนในบริเวณชายฝั่งบ้านคูขุด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลาและบริเวณทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นที่อยู่ของนกน้ำหลายร้อยชนิด นับเป็นแหล่งนกน้ำที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
3. บริเวณเกาะสี่เกาะห้า เขตอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นที่ทำรังของนกนางแอ่น น้ำกร่อยจำนวนมาก เป็นรังนกนางแอ่นที่มีคุณภาพดีที่สุดในประเทศไทย เป็นทรัพยากรที่ให้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาก แต่ดูเหมือนว่าผลประโยชน์ไม่ค่อยตกแก่พื้นที่ลุ่มน้ำมากนัก เพราะรัฐบาลได้ให้สัมปทานบริษัทเอกชนเป็นผู้เก็บผลประโยชน์
4. บริเวณปากทะเลสาบสงขลา เขตเทศบาลเมืองสงขลา เป็นท่าเรือที่สำคัญที่สุดในภาคใต้ สินค้าที่ผ่านท่าเรือนี้ได้แก่ ยางพารา น้ำมัน ปลา ปลาป่น ถ่าน และแร่ต่าง ๆ มีทั้งเรือประมงขนาดใหญ่และเรือเดินสมุทรไปยังกรุงเทพมหานคร ญี่ปุ่นและสิงคโปร์ มีท่าเทียบเรือทั้งราชการและเอกชนถึง 16 ท่า

5. เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของภาคใต้ พื้นที่ปลูกข้าวส่วนใหญ่อยู่บนที่ราบด้านตะวันตกและตะวันออกของทะเลสาบ โดยเฉพาะจังหวัดพัทลุงสามารถส่งออกจำหน่ายเป็นอันดับหนึ่งของภาคใต้ แต่ข้าวมีคุณภาพไม่ค่อยดีนัก และผลผลิตต่อไร่ค่อนข้างต่ำมาก
6. เป็นบริเวณที่มีการพัฒนาชลประทานที่ดีที่สุดใภาคใต้ แต่ได้ประโยชน์จากการพัฒนาน้อยมาก โดยมีพื้นที่ที่สามารถทำนาครั้งที่สองเพียงร้อยละ 5.7 ของเนื้อที่ทำนาทั้งหมด
7. เป็นบริเวณที่มีพื้นที่ที่ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่ำสุดของภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดพัทลุง
8. เป็นแหล่งกำเนิดศิลปวัฒนธรรมของภาคใต้ เนื่องจากกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเคยอุดมสมบูรณ์ที่สุดในอดีต ในน้ำมีปลาในนามีข้าว จากปัจจัยด้านการดำรงชีพที่สมบูรณ์ดังกล่าวทำให้คนมีเวลาว่างพอที่จะสร้างสรรค์งานศิลป์ เช่น มโนรา และหนังตลุง เป็นต้น
9. กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นระบบนิเวศที่ใหญ่และซับซ้อน สภาพปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงในทางทำลายระบบนิเวศมากมาย เช่น การทำลายป่าไม้ต้นน้ำลำธาร การเกิดอุทกภัย การกัดกร่อนและทำลายหน้าดิน การตื่นเขินของทะเลสาบ การลดลงอย่างมากของทรัพยากรสัตว์น้ำ การเน่าเปื่อยตายของปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น
10. เป็นที่ตั้งเมืองหลักของภาค คือ สงขลา-หาดใหญ่ โดยกำหนดให้เมืองสงขลาเป็นศูนย์ราชการ ทำเรื่อน้ำลึก และศูนย์การท่องเที่ยว ส่วนเมืองหาดใหญ่เป็นศูนย์พาณิชย์กรรมและบริการ ศูนย์การคมนาคม และศูนย์การท่องเที่ยว
11. เป็นบริเวณพื้นที่ที่รัฐบาลได้ลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเมืองหลัก เช่น นิคมอุตสาหกรรมภาคใต้ ทำเรื่อน้ำลึก สะพานข้ามเกาะยอ เพื่อเชื่อมนิคมอุตสาหกรรมและทำ เรื่อน้ำลึก

ถึงแม้กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจะมีความสำคัญดังกล่าวแล้ว แต่ยังคงเกิดความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกันในพื้นที่ ซึ่งจะ เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนา ลุ่มน้ำอย่างมีระบบ สภาพความเหลื่อมล้ำที่เป็นอยู่ ล่า เหตุและแนวคิดในการแก้ไขนี้จะได้ ศึกษาละเอียดในบทต่อไป